

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SANAYİNİN KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ: SHEFFIELD VE
KARABÜK ÖRNEKLERİ**

Ayşe ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Kentsel Mekân Organizasyonu- Tasarım Programı

Danışman

Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN

Kasım, 2019

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SANAYİNİN KENT KİMLİĞİNE ETKİSİ: SHEFFIELD VE KARABÜK
ÖRNEKLERİ**

Ayşe ARSLAN tarafından hazırlanan tez çalışması 29.11.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Kentsel Mekân Organizasyonu- Tasarım Programı **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN
Yıldız Teknik Üniversitesi
Danışman

Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN, Danışman
Yıldız Teknik Üniversitesi

_____

Doç. Dr. Nilgün Çolpan ERKAN, Üye
Yıldız Teknik Üniversitesi

_____

Doç. Dr. Hatice AYATAÇ, Üye
İstanbul Teknik Üniversitesi

_____

Danışmanım Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN sorumluluğunda tarafımda hazırlanan ‘Sanayinin Kent Kimliğine Etkisi: Sheffield ve Karabük Örnekleri’ başlıklı çalışmada veri toplama ve veri kullanımında gerekli yasal izinleri aldığımı, diğer kaynaklardan aldığım bilgileri ana metin ve referanslarda eksiksiz gösterdiğimi, araştırma verilerine ve sonuçlarına ilişkin çarpıtma ve/veya sahtecilik yapmadığımı, çalışmam süresince bilimsel araştırma ve etik ilkelerine uygun davrandığımı beyan ederim. Beyanımın aksinin ispatı halinde her türlü yasal sonucu kabul ederim.

Ayşe ARSLAN

İmza

Kızıma

TEŐEKKÜR

Öncelikle tez çalıőmam süresince akademik bilgisi ve faydalı yönlendirmeleri ile ufkumu açan, pozitif yaklaşımı ile beni her koşulda motive eden YTÜ Őehir ve Bölge Planlama Bölümü öğretim üyelerinden tez danışmanım Doç. Dr. Esin Özlem Aktuđlu Aktan'a teőekkürü bir borç bilirim. Tez yazım sürecinde birlikte yol aldığım arkadaşlarım, Ümmü Çiftçi, Ayőenur Gurbetođlu, Melike Özhan, Meliha Özhan, Hümeýra Kılıç, Cemile Küçükaydın, Eda Ekinci ve Gülay Kayadibi'ne desteklerinden ötürü minnettarım. Son olarak annem Serpil Çelik ve babam Adem Çelik'e eğitim hayatım boyunca sabır ve özveriyle yanımda oldukları için, eőim Fırat Arslan'a bu süreçteki desteği ve hoşgörüsü için teőekkürlerimi sunarım.

Ayşe ARSLAN

İÇİNDEKİLER

KISALTMA LİSTESİ	vii
ŞEKİL LİSTESİ	viii
TABLO LİSTESİ	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
1. Giriş	1
1.1 Literatür Özeti.....	1
1.2 Tezin Amacı.....	4
1.3 Hipotez.....	4
1.4 Yöntem.....	5
2. Kimlik ve Kentsel Kimlik	7
2.1 Kimlik	7
2.2 Kentsel Kimlik.....	7
2.2.1 Kentsel Kimlik Öğeleri.....	8
2.3 Bölüm Değerlendirmesi.....	15
3. Sanayi Kent Kimliği İlişkisi	17
3.1 Sanayi Kenti Kimliği	19
3.1.1 Sanayi Kentinin Doğal Çevresi.....	20
3.1.2 Sanayi Kentinin Yapılı Çevresi	22
3.2 Bölüm Değerlendirmesi	31
4. Sheffield ve Karabük Örneğinde Sanayinin Kent Kimliğine Etkisinin Araştırılması	35
4.1 Genel Bilgiler.....	36
4.1.1 Sheffield ve Tarihi	36
4.1.2 Karabük ve Tarihi	44
4.2 Araştırma Bulgularının Analizi	50
4.2.1 Doğal Çevreden Kaynaklanan Kimlik Elemanlarının Analizi	51
4.2.2 Yapılı Çevreden Kaynaklanan Kimlik Elemanlarının Analizi	54

4.3	Bölüm Değerlendirmesi	79
5.	Sonuç ve Öneriler	86
	Kaynakça	89
	Tezden Üretilmiş Yayınlar	99

KISALTMA LİSTESİ

DEED	Department for Employment and Economic Development
KDÇF	Karabük Demir Çelik Fabrikası
km	Kilometre
km ²	Kilometrekare
m	Metre
SERC	Sheffield Economic Regeneration Committee
SDC	Sheffield Development Corporation
yy	Yüzyıl

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Çalışmanın Kapsamı, Yöntemi, Araştırma Süreci	5
Şekil 2.1 Kentsel Kimlik Oluşum Şeması	9
Şekil 2.2 Cinque Terre, İtalya	10
Şekil 2.3 Trieste, İtalya	10
Şekil 2.4 Bergen, Norveç	11
Şekil 2.5 15 Temmuz Şehitler Köprüsü, İstanbul.....	12
Şekil 2.6 Sagra da Família, Barselona	12
Şekil 3.1 Sanayi Kentinin Çevresel Kimliği.....	20
Şekil 3.2 Soria Y. Mata; Doğrusal Kent (1892)	25
Şekil 3.3 Letchworth Bahçe Kenti	26
Şekil 3.4 Tamirciler Anıtı (The Mechanics Monument), San Francisco	30
Şekil 3.5 Kent Silüetinde Fabrika Bacaları	31
Şekil 4.1 Güney Yorkshire Bölgesi, İngiltere.....	37
Şekil 4.2 Sırt Sırta Evler, Sheffield	38
Şekil 4.3 Park Hill Konutları	40
Şekil 4.4 Sheffield’da Dönüşümün Zaman Çizelgesi (1977 – 2005)	43
Şekil 4.5 Sheffield’in Tarihsel Gelişimi	44
Şekil 4.6 Karabük’ün Konumu	45
Şekil 4.7 KDÇF Öncesi Karabük	46
Şekil 4.8 Karabük’ün Tarihsel Gelişimi	50
Şekil 4.9 İngiltere’de Kömür Madenciliği Alanları.....	52
Şekil 4.10 Sheffield Don Vadisi	52
Şekil 4.11 1923-1950 Demiryolu Güzergahı İçinde Karabük’ün Konumu.....	53
Şekil 4.12 KDÇF ve Karabük’ün Topoğrafyası	54
Şekil 4.13 Sheffield’in Nüfus Artışı(1881-2016)	55
Şekil 4.14 Sheffield’in Kentsel Gelişimi	56
Şekil 4.15 Karabük’ün Nüfus Artışı (1995-2018).....	57
Şekil 4.16 Karabük’ün Kentsel Gelişimi.....	57
Şekil 4.17 Sheffield’da Endüstriyel Araziler (1968)	60
Şekil 4.18 Karabük’te Demir Çelik Sanayi (2019).....	61
Şekil 4.19 Sheffield’da Tipik Bir Sırt Sırta Ev Planı	65
Şekil 4.20 Teras Evlerle Çevrili Bir Sokak, Sheffield	65
Şekil 4.21 19.yy Ortası Tipik Taş Villalar, Sheffield	66
Şekil 4.22 Karabük’te Konut Durumu (1967)	68
Şekil 4.23 Yenişehir Mahallesi Arazi Kullanımı	70

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.1 Sanayi Kentinin Doğal Çevreden Kaynaklanan Kimlik Parametreleri	21
Tablo 3.2 Birinci Dönem Sanayi Kentinin Yapılı Çevresi	23
Tablo 3.3 İkinci Dönem Sanayi Kentinin Yapılı Çevresi	28
Tablo 3.4 Üçüncü Dönem Sanayi Kentinin Yapılı Çevresi	29
Tablo 3.5 Sanayi Kentinin Kimlik Parametreleri.....	32
Tablo 4.1 İşçi Yerleşmeleri	63
Tablo 4.2 Sanayi Müzeleri	71
Tablo 4.3 Kent Mobilyaları Analizi	73
Tablo 4.4 Sembol Elemanlar Analizi	78
Tablo 4.5 Sheffield ve Karabük'te Sanayinin Kent Kimliğine Etkisi.....	82

Sanayinin Kent Kimliğine Etkisi: Sheffield ve Karabük Örnekleri

Ayşe ARSLAN

Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN

Avrupa’da başlayıp kısa sürede dünyaya yayılan sanayi devrimi insanlık tarihinin en önemli ikinci dönüm noktası olarak anılmaktadır. Üretim sistemlerinin değişimi ile başlayan bu süreçle birlikte insanlığın tüm yaşam biçimi ve ihtiyaçları, yeniden kurgulanmıştır.

Bu değişimin somut ve soyut yansımalarını kentler üzerinden okumak mümkündür. Sanayileşme ile sanayi toplumunun ihtiyaçlarına ve toplumsal yapısına göre sanayi odaklı şekillenen kentler oluşmuştur. Sanayi kuruluşları buldukları kentte toplumsal ve fiziksel yapıda değişimleri tetikleyerek sanayi kenti kimliğini oluşturmuşlardır.

Sanayinin kentsel kimlikteki yeri ve etkisi, tarihsel süreç içerisinde sanayileşmenin geçirdiği değişiklikler ile doğru orantılı olarak farklılaşma göstermiştir. Bu tezde sanayi ve kent kimliği ilişkisi olumlu ve olumsuz yönleri ile ele alınmış ve tartışılmıştır.

Tezin amacı sanayi kentinin mekansal kimlik parametrelerinin tespit edilmesi, sanayinin kent kimliğine etkisinin analiz edilmesidir.

İlk olarak çalışmaya yön verecek detaylı bir literatür taraması yapılmış, bölge ile ilgili geçmiş tarihli haritalar, fotoğraflar, haberler vb. veriler toplanmış, toplanan veriler tez konusu kapsamında incelenerek değerlendirilmiştir.

Araştırma kapsamında sanayinin kentsel kimlik üzerindeki etkileri Karabük ve Sheffield kentleri özelinde karşılaştırmalı olarak tartışılmış ve detaylı bir süreç analizi yapılmıştır. Birinci bölüm giriş bölümü olup tezin amacı, yöntemi, gerekliliği gibi araştırma sürecine ait detayları içermektedir.

Tezin ikinci bölümü, literatür bölümüdür ve kimlik kavramı üzerine yoğunlaşmaktadır. Kimlik ve kentsel kimlik kavramları bu bölümde incelenmiş, kentsel kimlik bileşenleri açıklanarak örneklendirilmiştir.

Üçüncü bölümde sanayi ve kent kimliği ilişkisi irdelenmiştir. Sanayileşme sürecinin kentsel kimlik üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak, sanayi kentinin çevresel kimlik parametreleri tespit edilmiştir.

Tezin dördüncü bölümünde sanayi kenti kimlikleri ile öne çıkan Sheffield ve Karabük kentleri ele alınmıştır. Sheffield ve Karabük de demir çelik sanayiinin kentsel kimlikteki rolü üzerinde durulmuş, sanayinin kent kimliğine etkisi belirlenen parametreler doğrultusunda karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Sonuç ve değerlendirme beşinci bölümde yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent kimliği, sanayi kenti kimliği, Sheffield, Karabük

The Impact of Industry on Urban Identity: The Case of Sheffield and Karabuk

Ayşe ARSLAN

Department of City and Regional Planning

MSc. Thesis

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Esin Özlem AKTUĞLU AKTAN

The industrial revolution that started in Europe and spread to the world in a short time is called the second most important turning point in human history. With this process, which started with the change of production systems, all life style and needs of humanity have been reconstructed.

It is possible to read the concrete and abstract reflections of this change through the cities. With the industrialization, industrial oriented cities were formed according to the needs and social structure of the industrial society. Industrial organizations have created a magnet effect in the city where they are located and created the identity of an industrial city by triggering changes in social and physical structure.

The place and influence of industry in urban identity has been differentiated in direct proportion with the changes experienced by industrialization in the historical process. In this thesis, the relationship between industrialization and urban identity were discussed with positive and negative aspects.

The aim of the thesis is to determine the spatial identity parameters of industrial city and to analyze the effect of industry on urban identity.

First of all, a detailed literature review was conducted to guide the study, and the historical maps, photographs, news etc. data about the region were collected and the collected data were examined and evaluated within the scope of the thesis topic.

Within the scope of the research, the effects of industry on urban identity were discussed comparatively in Karabuk and Sheffield cities and a detailed process analysis was conducted.

The first part is the introduction and includes the details of the research process such as the purpose, method and necessity of the thesis.

The second part of the thesis focuses on the concept of identity. The concepts of identity and urban identity are examined in this section and urban identity components are explained and exemplified.

In the third chapter, the relationship between industrial urban identity is examined. Considering the effects of industrialization process on urban identity, environmental identity parameters of industrial city were determined.

In the fourth part of the thesis, the cities of Sheffield and Karabuk, which are distinguished with their industrial city identities, are discussed. In Sheffield and Karabuk, the role of iron and steel industry in urban identity was emphasized and the effect of industry on urban identity was analyzed in accordance with the determined parameters.

Conclusion and evaluation are made in the fifth chapter.

Key Words: Urban identity, industrial city identity, Sheffield, Karabuk

1.1 Literatür Özeti

Tez kapsamında yapılan literatür araştırmalarında ilk olarak kent kimliği, sanayi kenti kimliği konuları incelenmiş, Sheffield ve Karabük kentleri hakkında yapılan çalışmalar araştırılmıştır.

Kent kimliği incelenirken; Lynch, Ocakçı gibi araştırmacıların çalışmalarından yararlanılmıştır.

- Lynch 1960 da yazdığı ‘Kent İmgesi [1]’ kitabı, kentsel kimlik konusundaki başlıca kaynaklardandır. Bu alışmada Lynch kentsel imge öğelerini; yollar, kenarlar, bölgeler, düğüm noktaları, ve işaret öğeleri olarak sınıflandırmış ve örnek kentler üzerinden analiz etmiştir. Bu tez kapsamında Lynch’in kentsel kimlikle ilgili tanımlamalarından faydalanılmıştır.
- Kentsel kimlik konusunda Ocakçı’nın çalışmaları da ön plana çıkmaktadır. Ocakçı kentsel kimlik öğelerini doğal, yapılaşmış ve sosyal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri olarak tasnif etmiş ve açıklamıştır. Ocakçı bu konudaki çalışmalarını ‘Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük [2]’ kitabında ‘kentsel kimlik’ başlığı altında özetlemiştir. Bu tezde Ocakçı’nın kentsel kimlikle ilgili tanımlamaları ve kentsel kimlik bileşenleri ile ilgili görüşlerinden faydalanılmıştır.

Sanayi kentinin kimlik parametreleri araştırıldığında bu konuda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu parametreler oluşturulurken, sanayileşme, sanayisizleşme, sanayi sonrası toplum, sanayinin yer seçim parametreleri ile ilgili çalışmalar incelenerek sentezlenmiştir.

- Sanayileşme süreçleri konusunda Frayer [3]’in Sanayi ağı adlı kitabındaki sosyolojik açıdan değerlendirmeleri, Deane’nin [4] ‘İlk Sanayi İnkılabı’ adlı kitabındaki ekonomik açıdan değerlendirmeleri referans alınmıştır.
- Sanayi sonrası toplum kavramının ele alındığı en temel kaynak Daniel Bell’in 1973’te yazdığı ‘Sanayi-Sonrası Toplumun Gelişi (The Coming of Post-Industrial

Society)' kitabıdır. Bell bu kitabında gelişmiş toplumlarda yaşanan bazı değişimleri inceleyerek bunların ne anlama geldiğini sorgulamakta, sanayi çağından enformasyon tarafından karakterize edilen yeni bir sisteme geçişin izlerini sürmektedir [5].

- Sanayi sonrası toplum araştırılırken ayrıca Gür ve diğerlerinin küresel teknolojik dönüşümün Dünya ve Türkiye ekonomisine yansımalarını inceledikleri 'Sanayiye Yeniden Düşünmek [6]' adlı kitaptan yararlanılmıştır.
- Giritlioğlu'nun 'Sanayi Yerleşme Yeri Etkenleri, Sanayi Yerleşmeleri Seçimi ve Düzenlerinin Kurgusunda Kullanılabilecek Bir Yöntem Yaklaşımı' adlı doçentlik tezinden [7] ve, Yüzer 'in 'Yerleşmede Sanayi Alanları Yer Seçimi Eğilimi-Alan Tahsisleri ve Yeni Düzenleme Stratejileri- İstanbul Örneği [8]' adlı doktora tezinden, Yalçınkaya'nın 'İstanbul'da Organize Sanayi Bölgeleri ve Kentleşme Üzerindeki Etkileri [9]' adlı Doktora tezinden sanayileşme süreçleri hakkında bilgi edinilmiş ve özellikle sanayi kentinin doğal çevreden kaynaklanan parametrelerini oluştururken bu kaynaklar referans alınmıştır.
- Günay'ın [2] 'Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük' kitabında yayınladığı 'sanayi kenti', 'doğrusal kent' 'bahçe kent' başlıklı yazılarından , sanayileşme sonrası ortaya çıkan planlama yaklaşımlarını değerlendirmede yararlanılmıştır.

Sheffield hakkına yapılan çalışmalara bakıldığında;

- Biçer 'in Sheffield ve Karabük'ü sosyal bilimler alanında karşılaştırmalı olarak incelediği 'Demir Çelik Sektörünün Kentleşmeye ve Çevreye Etkisi: Karabük ve Sheffield Örneği' adlı tezi karşımıza çıkmaktadır. Biçer bu tezinde, Demir Çelik Sektörünün her iki kentte çevresel ve kentsel etkilerini; hava kirliliği, katı atıklar, nüfus, araç sayısı, yüksek öğrenimde bulunan öğrenci sayısı, su kirliliği, vb. faktörler bağlamında analiz ederek karşılaştırmıştır [10].
- Sheffield ile ilgili ulaşılan en kapsamlı çalışma 'Güney Yorkshire Tarihi Çevre Karakterizasyon Projesi' (South Yorkshire Historic Environment Characterisation Project) analizleridir. Bu proje kapsamında bölgenin orta çağdan günümüze geçirdiği süreçler, kentlerdeki farklı kentsel doku ve yapı tipolojilerin analiz edilmiş ve raporlanmıştır. Bu çalışmada Sheffield'in geçmişten günümüze geçirdiği süreçlerin mekânsal yansımalarına ulaşmak mümkündür. Proje kapsamında yapılan analizlere ve raporlara 'sytimescapes.org.uk' sitesinden ulaşmak mümkündür [11].

- Sheffield ile ilgili bir diğerk önemli kaynak Winkler [12] tarafından Case Report 45 (Centre For Analysis of Social Exclusion) bünyesinde hazırlanan ‘Sheffield kent raporudur (Sheffield City Report)’. Sheffield’in tarihsel geçmişı ve kentsel analizleri yapılırken bu rapordan yararlanılmıştır.
- Sheffield’in kentsel gelişim ve ulaşım analizleri yapılırken David Waterhouse’un ‘How Has Transport Network Development Influenced The Urbanisation Of Sheffield Since 1850’ adlı yüksek lisans tezi kapsamında yaptığı analizler referans alınmıştır. Waterhouse bu çalışmasında, ulaştırma ağlarının kentsel alanların gelişimini nasıl etkilediğine bakmış, Sheffield’in kentsel gelişimi, ulaşım ağları, karayolu ve demiryolu gelişiminin Sheffield’in kentsel alanının gelişimini etkileyip etkilemediğini görmek için 1850’den itibaren tarihsel haritalama yapmıştır [13].

Karabük ile ilgili araştırmalarda birçok farklı kaynaktan yararlanılmıştır.

- Bu konuda ilk karşımıza çıkan örnek Fındıkoğlu’nun sosyolojik incelemeleridir [14]. Fındıkoğlu Karabük’ün sanayileşme sürecinde Karabük’ü incelemek için İstanbul Üniversitesi’nde Karabük araştırmaları merkezi kurmuş bu konudaki araştırmaların temelini oluşturmuştur.
- Karabük ile ilgili bir diğerk önemli kaynak ‘Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir Çelik Sempozyumu’ kitabıdır. Bu kaynakta Karabük ile ilgili yapılmış farklı alanlarda birçok bildiriden yararlanılmıştır.
- Ayrıca Karabük’ün tarihsel gelişimi ile ilgili Karatay’ın işçi sınıfını ve süreçleri incelediği ‘Demir Çelik Karabük’ adlı kitabından [15], Kütükçüoğlu’nun Karabük’ün erken dönem gelişimini incelediği ‘Milli Şef Döneminde Karabük’ kitabından [16] faydalanılmıştır.
- Karabük’ün kentsel gelişim analizlerinde Karabük Belediyesi arşivlerinden ve 1967-1968 yılları arasında iller bankası tarafından hazırlanan ‘Karabük-Safranbolu, Analitik Etütler ve Teklif Projeler’ kitabından [17] yararlanılmıştır.
- İşçi yerleşmeleri ile ilgili analizlerde ‘Karabük İli Merkez İlçesi Yenişehir Mahallesi; Kentsel Sit ve 3. Derece Doğal Sit Alanı Koruma İmar Planı İçin Analitik Araştırma Tespitleri ve Raporu’ndan [18] faydalanılmıştır. Bu raporda Yenişehir İşçi yerleşmeleri ile ilgili detaylı bilgilere ulaşmak mümkündür.

1.2 Tezin Amacı

Bu tezin birincil amacı;

- Sanayi kentinin mekânsal kimlik parametrelerinin tespit edilmesi, sanayinin kent kimliğine etkisinin analiz edilmesidir.

Tezin ikincil amaçları ise;

- Sanayinin kent kimliğine etkisinin Karabük ve Sheffield örnek kentleri üzerinden karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi; Sheffield'ın sanayileşme, sanayisizleşme ve sanayi kimliğini dönüştürme deneyimlerinden Karabük'ün vizyon planlaması için çıkarımlar yapılması,
- Karabük'ün kentsel kimliğini oluşturan sanayi kaynaklı öğelerin kayıt altına alınması ve yapılacak kimlik oluşturma ve markalaşma çalışmalarına ışık tutması

Tezin amaçları doğrultusunda Karabük ve Sheffield özelinde incelenecek kentsel kimlik kavramına ilişkin araştırma sorusu;

- Sanayi kentlerin çevresel kimliğini nasıl etkilemiştir?

1.3 Hipotez

14. yüzyıldan itibaren bıçak ve madeni çatal-kaşık-bıçak üretimi ve bu üretim için demir çelik yapımı ile ün kazanan Sheffield, 18. yüzyıldan itibaren sanayileşme açısından çok sayıda atılım yaparak, İngiltere ve Avrupa'nın önemli demir çelik üreten kentlerinden biri haline gelmiştir. 19. yüzyılda sanayileşme ile paralel olarak hızla göç alıp şehir statüsü kazanan yerleşim, 20. yüzyılın ilk yarısından itibaren sanayideki rekabet gücünü kaybederek sanayisizleşme sürecine girmiştir. Bu süreçte hizmet sektörüne yönelen kent sanayi kenti kimliğini de koruyarak dönüşmüştür.

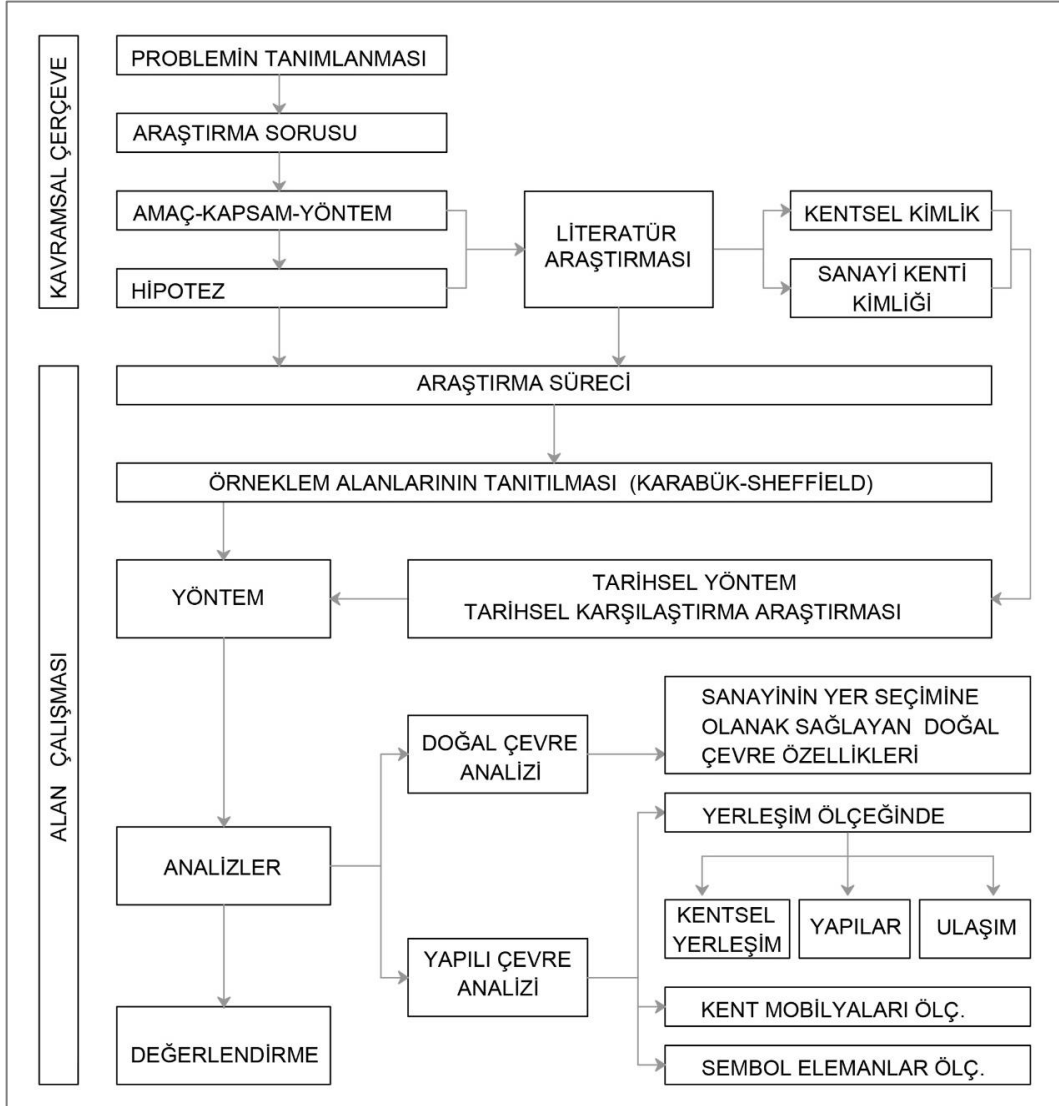
Karabük kenti Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın (KDÇF) kurulması ile gelişmiş ve kentleşme süreci başlamıştır. Uzun yıllar demir-çelik sektöründen beslenen kent, ülke çapında sanayi kenti kimliği ile tanınmıştır. Karabük 1995 yılında KDÇF'nin özelleştirilmesi ile nüfus kaybetmeye başlamıştır. 2007'de üniversitenin açılması ile yeniden göç almaya başlayan Karabük'te sanayi hala işlevine devam etmekle birlikte farklı sektörlerin kent ekonomisindeki ve kentin kimliğindeki etkinliği artmıştır.

Bu çalışma kapsamında ortaya atılan hipotez, Sheffield ve Karabük örneğinde demir çelik sanayisinin kent kimliğini belirleyen önemli bir faktör olduğudur.

1.4 Yöntem

Bu tez, nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin bir arada kullanıldığı karma yönteme dayanmaktadır. Çalışmada araştırma sorusunun (Sanayi kentlerin çevresel kimliğini nasıl etkilemiştir?) cevabı geçmişte aranmaktadır. Bu sebeple araştırma yöntemi olarak tarihsel yöntem seçilmiş ve konu ile ilgili detaylı bir süreç analizi yapılmıştır. Bu kapsamda çalışma,

Şekil 1.1'deki uygulama adımlarını takip etmektedir.

Şekil 1.1 Çalışmanın Kapsamı, Yöntemi, Araştırma Süreci

Sanayileşme sonrasında Karabük ve Sheffield'in kent kimliğinde yaşanan değişimler tarihsel karşılaştırmalı araştırma yöntemiyle kentsel kimlik bileşenleri bağlamında analiz edilmiş ve elde edilen bulgular karşılaştırılmıştır. Her iki kentin sanayileşme tarihleri farklı dönemlere tekabül etmektedir. Dolayısıyla bu karşılaştırmada tarihsel paralellik aranmamış, her iki kentteki sanayi ve kent kimliği etkileşimi belirlenen parametreler doğrultusunda neden-sonuç ilişkisi içinde analiz edilmiştir. Ağırlıklı olarak nitel karşılaştırmaların yapıldığı bu çalışmada nicel karşılaştırmalara da yer verilmiştir.

Veri toplama

Bu çalışmada veriler literatür taraması yolu ile toplanmıştır. Bu bağlamda Karabük Belediyesi arşivlerinden, çeşitli kütüphanedeki kaynaklardan ve internet kaynaklarından yararlanılmıştır. Yabancı örnekler daha çok literatür üzerinden incelenirken, Karabük'te literatür çalışmalarına ek olarak konu ile ilgili alanlar yerinde gözlemlenerek incelenmiştir.

Kısıtlamalar

Sanayinin Türkiye'ye İngiltere'den birkaç yüzyıl sonra gelmiş olması İngiltere örneği ile Türkiye'nin sanayileşme deneyimi karşılaştırılırken önümüze sorun olarak çıkmaktadır. Bu nedenle söz konusu iki kent için tarihsel süreçte paralel bir gelişim söz konusu olmadığı gibi, dönemsel farklardan kaynaklanan etkenler göz ardı edilmek zorundadır.

Sanayileşme sürecinin uzun yıllar önce başlamış olması ve 1970'li yıllardan sonra sanayisizleşmiş olması nedeni ile Sheffield örneğinde geçmiş tarihli verilere ulaşmak zorlaşmaktadır. Fakat bu konuda yapılmış güncel analiz ve dokümanlar Karabük örneğine göre oldukça fazladır.

Sheffield ile ilgili Türkiye'de ulaşılabilen basılı kaynaklar kısıtlı olduğu için ikincil kaynaklar ya da internet kaynaklarından da yararlanılmıştır.

Ayrıca ülkelerin yaşadığı savaş, ekonomik kriz vb. etkenler bu araştırma kapsamında göz ardı edilmiştir.

2.1 Kimlik

Kimlik, bir varlığın diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayan özellikler bütünüdür. Ertürk [19] tarafından ‘Kendine özgü olma durumu’ olarak da ifade edilen kimlik kavramı, Sennet’e göre [20] öznenin kendini başkalarına karşı tanımlamasının arı halidir. Bir varlığın özgün kimliği, türdeşi olan bir başka varlık ile kurduğu ilişki ve kıyas söz konusu olduğunda anlamlıdır.

Kimlik soyut ve somut birçok bileşenin bir araya gelmesi ile oluşur. Bu bileşenler sabit ya da değişken özellik gösterebilir. Gürsel’e göre [21] bir kimliğin oluşumu belli koşulların sürekliliği ile gerçekleşmektedir. Kimliğin oluşumunda sürekliliğin bu denli önemli olması kimliğin değişmeyen bir özellik olduğu anlamına gelmez. Kimlik süreç içerisinde birtakım etkileşimlerin sonucunda değişerek yeniden şekillenebilir ve tekrar yaratılabilir.

Kimliğin bir varlığın tanımlanması ve başka varlıklar içerisinde konumlandırılmasının bir sonucu olduğu düşünüldüğünde [22], kimlik ifade edilirken tanımlayan ve tanımlanan ilişkisinden de söz edilebilir. Tanımlayanın algısı, birtakım öğeleri öne çıkabilir ya da yok sayılabilir. Bu görece kimlik tanımı yanılımalara da açıktır.

Bu bağlamda Tanyeli [23] gerçek ve sahte kimliklerden bahseder: “Doğuştan ait olduğumuz gruba ilişkin olan veya sonradan edindiğimiz ya da edindiğimizi düşlediğimiz, öykündüğümüz, bizde bulunduğunu sandığımız veya başkalarının bizim sahip olduğumuzu sandığı her kimlik gerçek kimliğimizdir. Bunların hepsi de ‘sadece’ kimliktir. İçlerinden gerçeklerle sahteler ayırt edilemez”

2.2 Kentsel Kimlik

Littlefield’a göre [24] kimlik kavramı; mimari, sosyal, kültürel, politik, psikolojik, duygusal, ekonomik vb. birçok kavramı kapsamlı bir şekilde içinde barındırmaktadır.

Nasıl her insanın bir kimliği varsa yerin, yapıların, kentlerin de kimliklerinden söz edilmektedir. Önem’e göre [25] kentlerin farklı karakterleri, kent kimliği kent profili ve kent imgesi kavramları ile açıklanmaktadır.

Her kentin tarihsel süreç içerisinde harmanlanarak şekillenen kendine özgü bir kimliği vardır. Her an etkileşim içinde olan fiziksel ve toplumsal yapısı birbirlerini de etkileyerek kentin özgün karakterini oluşturur.

Bir kentle karşılaştığımızda dikkati çeken ilk ayrımsanabilir özellik çevresel kimliğidir. Fakat bu fiziksel yapıyı şekillendiren toplumun tarihsel geçmişi, toplumsal yapısı, değerleri, yaşam tarzı ve ihtiyaçlarıdır.

Bu bağlamda sanayi öncesi kentlerin kimlikleri belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Sanayi toplumunun yaşam biçimindeki radikal değişim, küreselleşme ve teknolojik gelişmeler kentlerin birbirine benzemesi sonucunu doğurmuştur. Öçal'a [26] göre, kentlere ve kent parçalarına karakterini veren ve diğerlerinden ayıran özellik olan 'kimlik' yozlaşmaktadır.

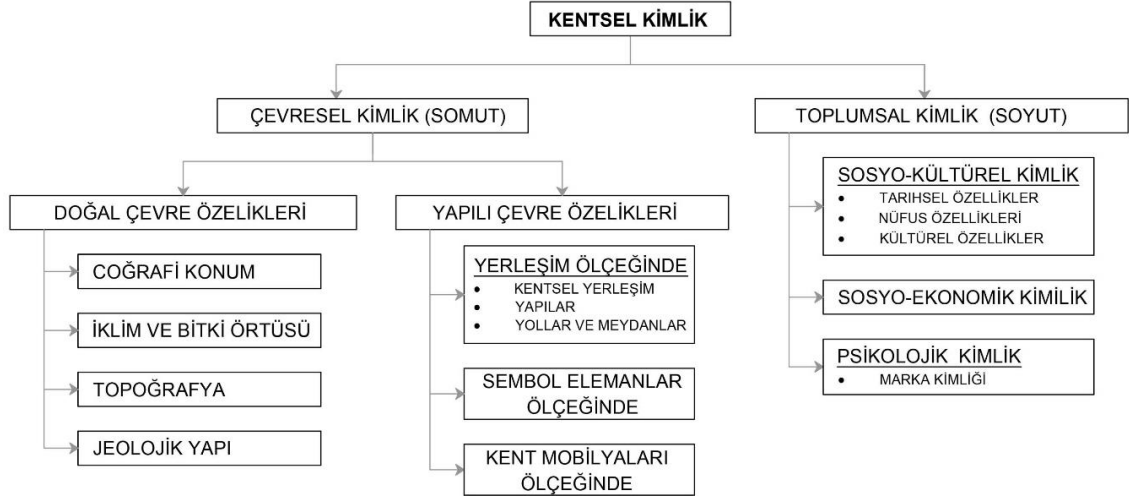
Kentsel kimlik kavramı bu kimliksizleşme endişesi ile gündeme gelmiştir. Ocakçı'ya göre [2] günümüzde 'kimlikli kent' deyimini, tanımlanan kenti olumlamak ve özgün özelliklere sahip olduğunu vurgulamak için kullanılırken, 'kimliksiz kent' deyimini belirgin özellikleri olmayan özgün niteliklerini kaybetmiş kent anlamında kullanılmaktadır. Ona göre ne sıfatla tanımlanırsa tanımlansın her kentin bir kimliği vardır.

2.2.1 Kentsel Kimlik Öğeleri

Bir kentin kimliği o kenti diğerlerinden farklı ya da benzer kılan birçok öğenin bir araya gelmesi ile oluşur. Ocakçı'ya göre [2], "Kentsel kimlik öğeleri bir kenti temsil ettikleri noktada üzerinde toplumsal oydaşıma bulunan doğal, sosyal ve yapılaşmış çevre öğeleridir. Kentsel kimlik öğeleri o kent denilince ilk akla gelenler, o kenti o kent yapan, temsil eden özelliklerdir".

Ünügür, kentsel kimliği oluşturan öğeleri 'çevresel kimlik' ve 'toplumsal kimlik' olmak üzere iki ana başlık altında toplamıştır. Şekil 2.1'deki kentsel kimlik oluşum şemasında görüldüğü üzere doğal ve yapılaşmış çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri çevresel kimliği oluştururken, sosyal çevreden kaynaklanan kimlik öğeleri toplumsal kimliği oluşturmaktadır.

Kimlik öğeleri birbiri ile etkileşim halindedir. Lynch'e göre [1] kentte hiçbir şey kendiliğinden deneyimlenmez ve mutlaka çevresiyle bağları olmalıdır, kendisini meydana getiren olaylar dizisiyle geçmiş deneyimlerin hatırası ile algılanabilir.

Şekil 2.1 Kentsel Kimlik Oluşum Şeması¹

2.2.1.1 Çevresel Kimlik

Kentin çevresel kimliği, doğal çevre özellikleri ve yapılaşmış çevre özellikleri gibi somut özelliklerinin bir bütünüdür. Bir yerleşimin doğal yapısı öncelikli ve özgün bir veri olarak yer seçiminden yerleşim kararlarına kadar birçok açıdan kenti etkiler. Doğal çevre verilerinin, toplumların tarihsel sosyo-kültürel, sosyo-ekonomik yapılarına, ihtiyaçlarına ve teknolojik güçlerine göre yorumlanmasıyla yapılaşmış çevre oluşur.

• Doğal Çevre Özellikleri

Kentin iklimi, bitki örtüsü, toprak yapısı, konumu, topoğrafyası, jeolojik yapısı, su öğeleri ile ilişkisi, florası ve faunası vb. birçok özellik kentsel kimliği oluşturan doğal çevre özellikleridir. Bu özellikler hem her kentte farklı olmaları itibarıyla kenti özgün kılar hem de yapılaşmış çevreye vereceği referanslarla kentin şekillenmesine katkıda bulunurlar.

Su öğesi ile kurduğu ilişki, vadi ya da yamaç yerleşmesi oluşu, orman varlığı, stratejik konumu, çoğu zaman kentin yer seçiminden, mimari dokusuna, sosyo-kültürel hayata vb. birçok alana yön verir.

Topografyanın kent kimliğine etkisi açısından İtalya'nın Cinque Terre yerleşmesi örnek verilebilir (Şekil 2.2). Beş farklı tepede kurulan beş farklı köyde, topoğrafyaya göre şekillenen, manzaraya yönelen rengarenk evler, topoğrafya ve su öğesinin etken olduğu bir kimliğe örnek oluşturmuştur.

¹ Ünügür (2005) Kentsel Kimlik Oluşum Şeması'ndan uyarlanmıştır.

Şekil 2.2 Cinque Terre, İtalya [27]

İklimin kent kimliğine etkisine örnek olarak İtalya'nın Trieste ili gösterilebilir. Kuvvetli Bora rüzgârı ile özdeşleşen kentte yayaların rüzgâr esnasında tutunabilmeleri için bazı kaldırımlarda halatlar ve zincirler çekilmektedir (Şekil 2.3). Bora kentin karakteristik bir simgesi olarak şiirlere, hikayelere, kart postallara konu olmuştur.

Şekil 2.3 Trieste, İtalya [28]

İklim çoğu zaman mimari kimliği şekillendirmektedir. Kar yağışının fazla olduğu bölgelerde çatıda kar kütlelerinin birikmesine mâni olmak için çatıların dik eğimli tasarlanması buna örnek olarak gösterilebilir (Şekil 2.4).

Şekil 2.4 Bergen, Norveç [29]

Ocakçı'ya göre [30] kentin sahip olduğu doğal çevre özelliklerinden kaynaklanan kimlik öğelerinin iyi çözümlenmesi, korunması, güçlendirilmesi, öne çıkarılması; kentin kimliğinin korunması ve güçlendirilmesi demektir ve kentsel algılama ve okunabilirlik de sağlanmış olur.

- **Yapılaşmış Çevre Özellikleri**

Yapılaşmış çevre; kentsel yerleşimler, ulaşım ağları, kentsel açık alanlar, donatılar, objeler, simge olmuş elemanlar gibi insan eli ile oluşturulmuş somut öğeleri Şekil 2.5 kapsamaktadır.

Taşçı'ya göre [31] kentsel kimliğin temelde iki oluşturucusu, çoğaltıcısı ve taşıyıcısı olduğunu söylemek mümkündür. Bunlar kentsel mekân ve insandır. Kültür, toplum ve benzeri diğer unsurlar ise mekânla insanın ortaklaşa meydana getirdikleri faktörlerdir.

Ocakçı'ya göre [2] kentte yer alan her yapılaşmış öğe kentin kimlik elemanı olarak değerlendirilmez. Bir yapılaşmış çevre öğesinin kentsel kimlik elemanı olarak konum faktörü, form ve görüntü faktörü, işlev faktörü, anlam faktörü açısından değerlendirilmesi gerekir.

Örneğin (Şekil 2.5) İstanbul'da Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan köprüler, bu özel konumları ve işlevleri ile kentsel kimlikte önemli bir yere sahiptir. Her yıl büyük ilgi gören Avrasya Maratonu'nda bu simgesel anlam vurgulanmakta ve yaşatılmaktadır.

Şekil 2.5 15 Temmuz Şehitler Köprüsü, İstanbul

Barselona’da bulunan Sagra Da Familya kilisesi (Şekil 2.6) form ve strüktürü ile özgün bir mimari kimliğe sahiptir. İnşaatına başlandığı tarih alındığında çevresindeki yerleşimlerden daha eski olmasına rağmen hala inşaatının devam etmesi ve inşaat halinde iken restorasyona alınan ilk yapı olması gibi özellikleri ile de kent kimliğinin en önemli yapı taşlarından olmuştur.

Şekil 2.6 Sagra da Familya, Barselona [32]

2.2.1.2 Toplumsal Kimlik

Kentsel kimliğin bir parçası da birey ve toplumdur. İnsan, kentsel kimliğin hem oluşturtucusu hem de taşıyıcısıdır. Nasıl insansız bir kent düşünülemezse, toplumsal yapıdan bağımsız bir kentsel kimlikten de söz edilemez. Lynch’e göre [1] kent zaten potansiyel olarak karmaşık bir toplumun güçlü bir sembolüdür.

Bireyin kimliği içinde bulunduğu toplumun temel kimlik kodlarından ve anlayışından etkilenecek şekilde şekillenir, toplumsal kimlik ise bireylerin bir araya gelerek kolektif bir kimlik oluşturmasının sonucudur.

Premodern toplumlarda kolektif kimlik, toplumsal yapı daha belirgin ve ön plandadır. Kolektif kimlik; geleneklerin, yapıların, değerlerin, kültürün korunarak geleceğe aktarılması ile gelişir. Bu kendi kendine yeten, içe dönük kentlerde, toplumsal kimliğin değişimi çok yavaş ve bir o kadar da zordur. Modernite ile birlikte bireysellik önem kazanırken toplumsal bağlar zayıflamış ve bireyin ön planda olduğu değişken ve farklı kimlikleri barındıran, heterojen bir toplumsal yapı oluşmuştur.

Toplumsal kimlik de kentin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı gibi kentin somut olmayan yapı taşlarıdır.

- **Sosyo – Kültürel Kimlik**

Bir kentin nüfusu ve kentte yaşayanların cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, vb. demografik özellikleri, kentin tarihsel kimliği ve kuşaktan kuşağa aktararak gelişen gelenek, görenek, inanış, düşünce ve sanat vb. kültürel yapısı sosyo-kültürel kimliğini oluşturur.

Kentin tarihsel süreç içerisinde ev sahipliği yaptığı uygarlıklar kentin fiziksel yapısı ve kültürel yapısını şekillendirerek izler bırakır. Bu tarihsel izler adeta parmak izi gibi tamamen o kente özgüdür, şehrin ruhunu besler ve anlam katar.

Kentin (ülkenin) kurumsal yapısı, yönetim biçimi, politik yapısı ve ideolojileri de sosyo-kültürel yapıyı etkileyebilir. Toplumsal ve çevresel kimlik iktidar tarafından yönlendirilebilir. Toplumun hukuk sistemi ve yasaların çizdiği çerçeve, bireylerin yaşam biçimini, kültürel yapıyı ve fiziksel mekânı doğrudan etkiler. Bu etki fiziksel boyutta daha görünür olsa da toplumsal boyutu zamanla algılanabilir.

Toplumsal kimliğin temelini oluşturan bireyin kimliği, içinde bulunduğu bu sosyokültürel yapıya göre şekillenir. Birey yaşamı boyunca toplum içinde birtakım roller edinerek aidiyet kurar. Bireyin çevreyle ve toplumla ilişkisi bu sosyokültürel yapıdan kaynaklanan özellikleri ve zamanın ruhu ile ilişkilidir.

Ocakçı'ya göre [2] bireyin kimliği; konumu, değer ve kaliteleri ve aidiyetinden oluşmaktadır. Premodern, modern ve post modern dönemlerde bireyin toplum içindeki konumu değer ve kaliteleri farklılık göstermektedir. Kılıç'a [33] göre, modern kimliğin konumu, insanın mesleği, kamusal (ya da ailevi) alandaki işlevi etrafında oluşurken, postmodern kimlik ise görünüşler, imajlar ve tüketime dayanan boş zaman faaliyetleri çerçevesinde oluşur.

Kentin sosyokültürel kimliğinin oluşumu ve sürdürülebilirliği kentte yaşayanların bilinci ve aidiyeti ile doğru orantılıdır. Bilsel'e göre, [34] kentsel mekânın tanım, anlam ve özgün bir kültürel kimlik kazanması ancak, kentte yaşayanların kentli kültürünü yansıtacak bir entelektüel kapasiteye sahip olmaları, bir kentlilik bilinci düzeyine erişmiş olmaları ile olanaklı görülmektedir.

Taşçı'ya göre [31] uygarlık daha çok kentsel alt yapıyı, kentsel kültür o alt yapının üzerinde yaşanan ve elde edilen kazanımları ve kent kimliği de bu kazanımların neticesinin topluma ve mekâna yansıyan halini ifade eder.

- **Sosyo – Ekonomik Kimlik**

Bir kentin sosyoekonomik yapısı ülkenin, kentin ve kentlilerin ekonomik yapısı ile ilişkilidir.

Ülkenin ekonomik gücü ve refah düzeyi, ekonomi politikaları, hangi sektörlerden beslendiği ve kentin bulunduğu bölge için çizdiği sosyoekonomik rol, kentin kimliğini doğrudan etkiler. Örneğin sosyalist bir ülkede farklı, kapitalist bir ülkede farklı, ekonomik gücü yüksek olan bir ülkede farklı, düşük olan bir ülkede farklı, tarım toplumunda farklı, sanayi toplumunda farklı kentsel kimlikler oluşması olağandır.

Kentsel kimliğin oluşumunda kentteki ekonomik faaliyetler, hangi sektörleri bünyesinde barındırdığı ve ülke ekonomisinde üstlendiği rol de önemlidir. Örneğin sanayi kentinin ihtiyaçları ve yapılanması ile kültür-turizm kentinin ya da tarım kentinin yapılanması birbirinden farklıdır. Sosyoekonomik yapı fiziksel yapıyı da etkiler. Belirli bölgelerde iş merkezleri, sanayi yapıları vb. işlevlerin yoğunlaştığını gözlemleyerek kentin ekonomik yapısına dair tahminler yürütmek mümkündür.

Kentin ekonomik yapısı kentin marka imajını da etkiler. Bazı kentler 'sanayi kenti', 'turizm kenti' bir takım ekonomik işlevlerle tanınırlar.

Kentin sosyoekonomik kimliğinde kentlilerin sosyoekonomik düzeyleri de etkilidir. Kentlilerin sosyoekonomik durumlarına göre ayrıştığı bazı kentlerde fiziksel ve sosyal yapıda da keskin ayrımlar söz konusudur.

- **Psikolojik Kimlik**

Kentin psikolojik kimliği insanları insanların algısındaki yeri ve anlamı ile ilgilidir. Kentin fiziksel ve sosyal özelliklerinin yanında, yerli ve yabancılar için ne anlam ifade

ettiği, olumlu olumsuz ne tür duyguları anımsattığı, hangi özellikleri ile akılda kaldığı, somut olmayan bir başka kimlik bileşenidir.

Las Vegas kumar ve eğlence şehri olarak, Paris aşk ve sanat şehri olarak hafızalarda yer etmiş filmlere dahi konu olmuşlardır. İtalya'nın Veneto bölgesinde Portogruaro yerleşimi o kadar sessiz ve sakindir ki, kentliler İtalyanca 'ölü' anlamına gelen 'morto' kelimesine ithafen kenti Mortogruaro olarak adlandırmaktadırlar.

Mekke ve Kudüs şehri, Vatikan Şehir Devleti gibi yerleşimler bütün dünyada tartışmasız dini kimliği ile bilinmekte ve ziyaret edilmektedir. Birçok peygambere ev sahipliği yaptığına inanılan, üç büyük din için önemli bir merkez olan Kudüs'te kente yüklenen manevi anlam kentle öyle özdeşleşmiştir ki Kudüs'e gelen kişinin kentte kalındığı süre içinde dini halüsinasyonlar, takıntılar geliştirmesi, kendini peygamber sanmasına kadar giden 'Kudüs sendromu' gibi etkiler dahi görülmektedir [35].

Psikolojik kimlik insanların kente yüklediği anlamın bir yansıması olduğuna göre bu anlamın yaşatılması ve kuşaktan kuşağa aktarılması da yine insanların eliyle olmaktadır. Bazı kentler markalaşma sürecinde birtakım olumlu psikolojik kimliklerini ön plana çıkararak güçlendirmekte ve tanıtmaktadırlar. Dolayısıyla kentin marka kimliği de psikolojik kimlik başlığı altında değerlendirilebilir.

Marka kimliği kentin tanıtımlarında, sloganlarında, logolarda vb. birçok alanda vurgulanarak yaşatılabilir.

2.3 Bölüm Değerlendirmesi

Soyut ve somut bileşenlerin bir araya gelmesi ile oluşan kimlik, bir varlığın diğerlerinden ayırt edilmesini sağlayan kendine özgü özellikleridir. Bir varlığın kimliği, süreç içerisinde değişebilir ve yeniden şekillenebilir fakat bir özelliğin kimlik oluşturması için belirli bir zamanda süreklilik arz etmesi gerekir.

Her varlığın olduğu gibi kentlerin de tarihsel süreçte şekillenen kendine özgü özellikleri vardır. Fiziksel ve toplumsal yapıdan beslenerek şekillenen bu özellikler kentin kimliğini oluşturur.

Bir kentin ilk ayrımsanabilir özelliği çevresel kimliğidir. Çevresel kimlik; kentin bitki örtüsü, toprak yapısı, konumu, topografyası, jeolojik yapısı gibi doğal çevre özellikleri ile, kentsel yerleşimi, binaları, ulaşım ağları, kent mobilyaları, simge olmuş elemanları gibi insan eli ile oluşturulmuş yapılaşmış çevre öğelerini kapsamaktadır.

Kentin toplumsal kimliği ise kentin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı gibi kentin somut olmayan yapı taşlarıdır. Kentin tarihsel geçmişı, kültürel kodları, kuşaktan kuşaa aktarılan gelenekleri vb. zellikler kentin toplumsal kimliğini oluşturtur. Bu zellikler yapılı çevreyi de etkileyerek şekillendirir.

Kentlerin toplumsal ve çevresel kimlikleri arasında sürekli bir etkileşim söz konusudur. Kentin toplumsal yapısı, ihtiyaçları kentin fiziksel yapısını şekillendirirken, kentin fiziksel yapısı da toplumsal kimliği değiştirir ve şekillendirir.

Sanayi kelimesi ‘sanatlar, meslekler, imalat işleri’ anlamına gelmektedir. Ekonomi dilinde ise ‘eldeki malların yarar ve değerlerini sermaye ve emek kullanma yoluyla artırmayı amaç edinen eylemler bütünü’ olarak tanımlanmaktadır [8, 36].

Sanayileşme ise İktisat Terimleri Sözlüğü’ne [37] göre ‘Bir ülkedeki iktisadi etkinliklerin ağırlığının sanayi kesimine kayması, diğer bir deyişle millî gelir içinde sanayi kesiminin payının görece olarak artması’ olarak tanımlanırken, Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü’ne [38] göre ‘üretimde makinelerin yaygınlaşmasını, işin uysallaştırılıp bölünmesi ile birlikte kitle üretimine geçilmesini ve işçi sınıfının oluşması ile sınıf ilişkilerinin belirginleşip yoğunlaşmasını anlatan bir karmaşık toplumsal süreç’ olarak tanımlanmıştır.

Sanayileşme kavramının kökeni Sanayi Devrimi’ne dayanır. Sanayi Devrimi başlangıç tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte 18. yüzyılda İngiltere’de art arda yaşanan yeni buluşların ve teknolojik gelişmelerin sonucunda hükümet etkisi olmadan kendiliğinden ortaya çıkmıştır [4] .

1789’ dan sonra Fransa’da yaşanan Demokrasi Devrimi düşünce sistemlerini ve politik yapıyı, Büyük Britanya’da başlayan Sanayi Devrimi ise üretim sistemlerini, değiştirerek batı uygarlığının yönünü değiştirmiş, bu yeni anlayışlar birbirlerini de etkileyerek kısa sürede Avrupa ülkelerine, ardından tüm dünyaya yayılmıştır.

Sanayi Devrimi, üretim sistemleri başta olmak üzere birçok alanda dönüm noktası olmuştur. Bu dönem insanlık tarihinin ikinci büyük dönüm noktası olarak da anılmaktadır. Bu dönemdeki teknolojik gelişmeler, kentleri, toplumu, doğayı, insanı dönüştürmüş, yalnızca üretim biçiminin değişmesi ile sınırlı kalmayarak, yeni yaşam biçimleri, yeni kentler, yeni kimlikler doğurmuştur.

Sanayileşme ile sanayi toplumunun ihtiyaçlarına ve toplumsal yapısına göre şekillenen sanayi odaklı kentler oluşmuştur. Sanayi kuruluşları buldukları yerleşimde adeta mükemmellik etkisi yaratmıştır. Bu bağlamda mevcut kentlerin nüfusu hızla artarken, bazı kırsal yerleşimlerde kent olmuştur.

Sanayi ile gelişen bu kentlerin toplumsal ve fiziksel yapısı benzer özellikler göstermektedir. Kentlerin bu ortak özellikleri ‘sanayi kenti’ kimliğini oluşturmaktadır.

Sanayileşme tarihsel süreç içerisinde dönüşüm aşamaları yaşamış ve farklı dönemlerde farklı şekillerde sınıflandırılmıştır. Bu süreçlerin mekânsal yansımalarını kentlerde okumak mümkündür.

Yakın zamana kadar kalkınma ile sanayileşme kavramları birlikte kullanılmış, “gelişmiş” ve “azgelişmiş” ülkeler karşıtlığı yerine “sanayileşmiş” ve “sanayileşmemiş” ülkeler ikiliği tartışmasız kabul görmüştür [39].

1970’lerden sonra dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler sonucunda bu kabul geçerliliğini yitirmiştir. Bell 1973’te yazdığı ‘Sanayi-Sonrası Toplumun Gelişi’ kitabında, yeni bir sisteme, sanayi-sonrası topluma, girmekte olduğumuzu ve bu sistemin ise “enformasyon” tarafından karakterize edildiğini söylemektedir [5].

Bu süreçte özellikle batı ülkelerinde sanayi sektöründeki istihdam payı düşerken, hizmetler sektöründeki istihdam payı artış göstermektedir. İstihdamdaki bu düşüşün bir nedeni teknolojinin geldiği nokta ile üretimde daha az insana gereksinim duyulmasıdır. Bir diğer nedeni ise az gelişmiş ülkelerdeki üretim maliyetlerinin düşük olması nedeni ile üretimin bu ülkelere kaymasıdır. 1970’li yıllardan sonra yaşanan bu süreç ‘sanayisizleşme’ süreci olarak tarif edilmektedir.

Ersoy’a göre [39] sanayisizleşme süreci kamu ya da özel girişimcilerin karlı bulmadıkları bir alandan ya da bir yerleşmeden çekilmeleri anlamına gelmektedir. Bu süreç gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı sonuçlar doğurmuştur. Gür ve diğerlerine göre [6] gelişmiş ülkelerde sanayinin ekonomideki payı hızla düşerken gelişmekte olan ülkelerde daha durağan bir seyir izlemiştir. Sanayileşme hamlesi yapan Çin, Hindistan gibi Asya ülkelerinde sanayi üretiminde artış gözlenirken bazı gelişmekte olan ülkeler ‘erken sanayisizleşme’ süreci olarak tarif edilen olması gerekenden daha hızlı sanayisizleşme sorunu ile karşıya kalmışlardır.

Gelişmiş ülkelerde sanayi kuruluşlarının kapanması ile büyük çöküş yaşayan sanayi kentlerinde farklı arayışlar başlamıştır. Eskinin güçlü sanayi kentleri, hizmetler sektörü odaklı kültür ve inovasyon kentlerine dönüşmüştür. Günümüzde birçok kent sanayi kenti olma işlevini yitirse dahi sanayi kenti kimliğini koruyup dönüştürerek güçlü bir şekilde yaşatmayı başarmıştır.

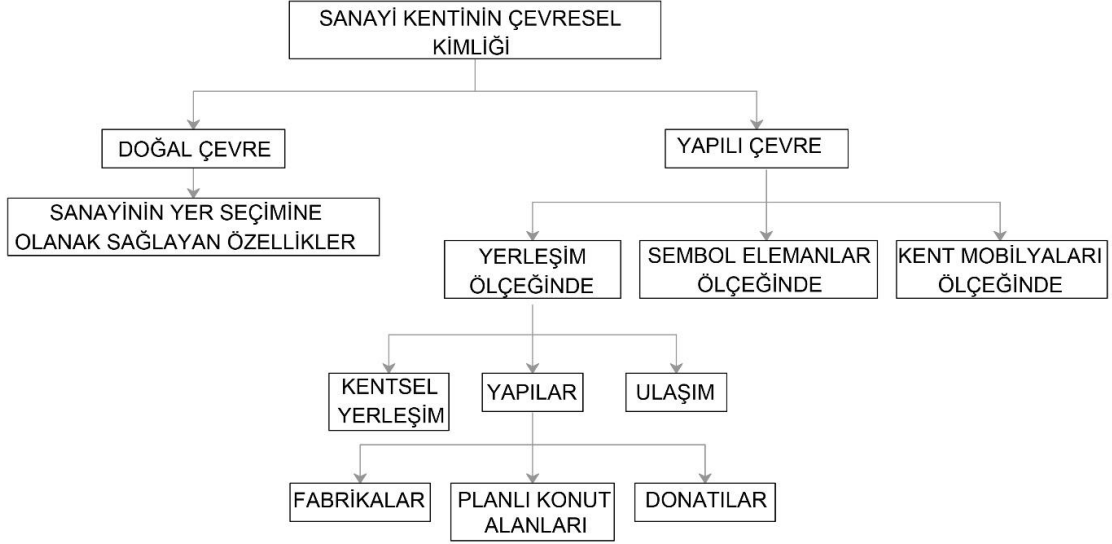
2008 yılında küresel ekonomik kriz patlak vermiş, Birleşik Krallık gibi ekonomik yapısı hizmetler sektörüne dayalı olan Avrupa ülkeleri krizden daha çok etkilenmişlerdir. Kriz sonrasında hizmetler sektörüne olan güvenin azalması sonucunda sanayinin stratejik önemi yeniden gündeme gelmiş, gelişmiş ülkeler, korumacı önlemlerle sanayinin ekonomideki payını yeniden artırmaya yönelik tedbirler aramaya başlamışlardır. Bu bağlamda ‘sanayi üretimini tam bir otomasyon düzlemine çekip, emeğin görece önemini azaltarak maliyet avantajı yerine teknoloji avantajını ön plana çıkaracak’ yeni bir sınai teknolojik dönüşüm sürecine girilmiştir [6]. Devam etmekte olan bu sürecin kentlerde yeni dönüşümleri tetikleyeceği aşikardır.

Şüphesiz sanayileşmenin her evresi toplumsal yapıda, kentleşmede farklı yönelimleri tetiklemekte ve değiştirmektedir. Değişim her geçen gün daha hızlı bir ivme ile devam etmektedir. Sanayi devriminden buyana küresel dengeler defalarca değişmiş ve yenilenmiştir. Sanayileşmenin geçirdiği tüm süreçler sanayi kentlerinin kimliğini de doğrudan etkilemiştir.

Bu bölümde tüm bu süreçlerden geçerek günümüze gelen sanayi kenti kimliği mekânsal boyutu ile ele alınacaktır.

3.1 Sanayi Kenti Kimliği

Toplumun ve mekânın yeniden tasarlandığı sanayi devriminin ardından oluşan sanayi kentlerinde sanayi kentsel kimlikte belirleyici ve yönlendirici bir role sahiptir. Bu bağlamda sanayi kentlerini diğer kentlerden ayıran ortak özellikleri sanayi kenti kimliğini oluşturur. Bu bölümde sanayi kentinin çevresel kimliği, doğal ve yapılı çevresi bağlamında iki bölümde incelenecektir (Şekil 3.1). Sanayi kentinin çevresel kimlik şeması, kentsel kimlik oluşum şeması referans alınarak geliştirilmiştir.

Şekil 3.1 Sanayi Kentinin Çevresel Kimliği

3.1.1 Sanayi Kentinin Doğal Çevresi

Doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları kentte sanayinin yer seçimine olanak sağlayan doğal çevre özellikleri bağlamında ele alınacaktır.

Sanayi kentinin doğal çevresi sanayinin yer seçiminde önemli bir yere sahiptir. Her kentin coğrafi yapısı, sahip olduğu doğal çevre özellikleri birbirinden farklıdır. Dolayısı ile bazı kentler sanayinin kuruluşunu etkileyen faktörler göz önünde bundurduğunda, diğerlerinden avantajlı konuma geçmektedirler.

18. yüzyıldan bu yana sanayinin yer seçimi konusunda farklı yer seçim teorileri ortaya atılmıştır. Bu teoriler farklı odaklar üzerinden yaklaşımlar geliştirmiş, bu yaklaşımların bir kısmı maliyeti minimize eden etkenleri ön planda tutarken diğer kısmı, sanayi yatırımlarının bir arada bulunmasını ve karlılığı maksimize eden yaklaşımlarda bulunmuştur [8, 7].

Bu yaklaşımlardan Alfred Weber tarafından ortaya atılan, Walter Isard tarafından geliştirilen ‘en az maliyet yaklaşımı’ daha çok ağır sanayi için uygun bir analiz çerçevesi sunmaktadır. August Lösch tarafından ortaya atılan ‘En Yüksek Kazanç Teorisi’ ise mobilya sanayii gibi piyasaya dayalı bazı ürünlerin sanayileri için daha uygun bir analiz çerçevesi sunmaktadır [9].

Sanayinin kuruluşunu etkileyen faktörler zamanın şartlarına, sanayinin cinsine vb. birçok etkene göre farklılık göstermektedir. Sanayi devriminden bu yana üretim biçiminde,

teknolojide vb. birçok alandaki değişimler ile birlikte yer seçim faktörleri ve bu faktörlerin birbiri ile ilişkisinde de değişimler olmuştur.

Yüzer'e [8] göre 18.yüzyıldan günümüze kadar geliştirilen kuramlardaki soyut ve somut yer seçim faktörleri şunlardır; ulaşım, hammadde, pazar ve fiyat, işgücü, dış ölçek ekonomileri, enerji, alt yapı ve çekicilik, sermaye- kaynak temini, arazi, çevre, yönetim sistemi. Fakat genel bir çerçeveden bakıldığında en önemli yer seçimi faktörlerini; enerji, hammadde, pazar, ulaşım ve işgücü olarak sıralayabiliriz [40, 9].

Bütün bunlar göz önünde bulundurularak oluşturulan sanayi kentinin doğal çevreden kaynaklanan kimlik parametreleri aşağıdaki gibidir (Tablo 3.1). Arazinin yer seçimini etkileyen konum özelliklerini incelerken konumuz bağlamında yalnızca somut yer seçimi faktörleri ele alınmıştır.

Tablo 3.1 Sanayi Kentinin Doğal Çevreden Kaynaklanan Kimlik Parametreleri

DOĞAL ÇEVREDE KAYNAKLANAN KİMLİK PARAMETRELERİ	SANAYİNİN YER SEÇİMİNE OLANAK VEREN ÖZELLİKLERİ		
		Ulaşım kolaylığı	<ul style="list-style-type: none"> • Hammadde taşıma ve ürünlerin pazara dağıtımı için demiryolu, deniz yolu, karayolu ulaşımı gelişmiş. • Ana ulaşım hatlarına yakın
		Hammaddeye yakınlık	<ul style="list-style-type: none"> • Hammadde üretim maliyeti açısından uygun • Hammadde taşıma maliyeti açısından uygun
		Nitelikli arazi şartları	<ul style="list-style-type: none"> • Fabrikanın kurulacağı alan düz arazi • Arazi maliyeti düşük • Suya erişimi kolay • Sağlam zemin üzerine kurulu (fay hattı bulunmamalı) • Hâkim rüzgâr yönü nedeni ile sanayi kenti olumsuz etkilemeyecek yerde konumlanmalı • Genişlemeye uygun ve yeterli büyüklükte olmalı
		Sanayi için gerekli olan Enerji kaynaklarına yakınlık	<ul style="list-style-type: none"> • Demir çelik sanayii için; Kömür madenlerine ve su kaynaklarına yakın

3.1.2 Sanayi Kentinin Yapılı Çevresi

Sanayi kentinde yapılı çevreden kaynaklanan kimlik elemanları yerleşim ölçeğinde, kent mobilyaları ölçeğinde ve sembol olmuş elemanlar ölçeğinde incelenecektir.

3.1.2.1 Yerleşim Ölçeğinde

Sanayi devriminden bu yana sanayinin kentsel yapıdaki yeri ve etkileri de değişim göstermiştir. Sanayileşmenin geçirdiği süreçler sanayi- kent kimliği ilişkisinde de farklı etkiler yaratmıştır. Bu nedenle sanayinin kent kimliğine etkisinde kentte sanayinin kurulduğu dönem ve sonrasında geçirdiği aşamalar önem arz etmektedir.

Sanayileşmenin geçirdiği süreçler farklı dönemlerde farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Sanayi kentinin geçirdiği süreçler ise dönüm noktası olarak kabul edilen tarihler baz alınarak üç başlık altında incelenecektir;

- Birinci Dönem Sanayi Kenti (Erken Dönem); 18. yüzyılda sanayi devriminden 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan plansız gelişme dönemi.
- İkinci Dönem Sanayi Kenti (Planlı Dönem); 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ilk yarısına kadar olan sanayi kentlerinin planlı gelişim dönemi.
- Üçüncü Dönem Sanayi Kenti (Sanayi Sonrası Toplumda Sanayi Kenti); 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra (1970 sonrası), sanayi sonrası toplumda sanayi kentlerinin dönüşüm dönemi.

• Birinci Dönem Sanayi Kenti (Erken Dönem)

Sanayinin yapılı çevrede ilk yansıması kentleşme boyutundadır. Şüphesiz sanayinin en görünür etkisi kentlerin gelişimi noktasındadır. Sanayi devriminden bu yana sanayi yapıları çevresinde yoğunlaşan kentler hızla göç almış ve yayılmıştır.

Sanayi devrimi ile kentsel yaşamın odağı değişmiş ve yeniden kurgulanmıştır. 19. yüzyılın başlarında kentlerin kurgulanmasında ekonomik işlevler ön planda bulunmakta ve fabrikalar kentin merkezinde konumlanmaktadır. Çınar'a göre [41] sanayi kentinde fabrikalar hiçbir biçimde çevreyi kirletme kaygısı taşımadan akarsu göl ve benzeri su kaynakları ile demir yolu gibi fiziki çevrelerin çok yakınında kurulmaktadır.

Fabrikaya yakın bölgelerde bulunan işçi yerleşmeleri ise, fabrikadan kaynaklanan kötü hava koşullarından doğrudan etkilenen, alt yapı ve donanım açısından yoksun sefalet bölgeleridir. Aktan'a [42] göre merkezden uzaklaştıkça konut alanları gelir seviyesi artan çemberler halinde yerleşmekte, bunların da dışında kırsal yerleşimler ve tarım arazileri bulunmaktadır.

Kentlerin büyümesi kentsel sorunları da beraberinde getirmiş, kanalizasyon, altyapı sorunları yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. 19. yüzyıla kadar küçük çaplı atölyelerden oluşan üretim alanları ilerleyen zamanlarda ölçeğin büyümesi ile yerini daha büyük geniş açıklıklı fabrika binalarına bırakmış, üretim ölçeği arttıkça fabrika atıklarından kaynaklanan çevre sorunları da dönemin önemli sorunlarından biri haline gelmiştir. Bu dönemde sanayinin kentin yapılı çevresine etkisi Tablo 3.2’ deki gibidir.

Tablo 3.2 Birinci Dönem Sanayi Kentinin Yapılı Çevresi (Yerleşim Ölçeğinde)

YAPILI ÇEVRE / YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE	1.DÖNEM SANAYİ KENTİ	Kentsel yerleşim	<ul style="list-style-type: none"> • Göç ve hızlı kentleşme • Sanayi ve ulaşım odaklı kentler • Planlı plansız alanlar
		Yapılar	<p>Fabrikalar;</p> <ul style="list-style-type: none"> • 19.yüzyıla kadar küçük atölyeler de üretim, sonrasında lineer büyük açıklıklı fabrikalar • Kent merkezinde • Ağır sanayi ağırlıklı • Akarsulara yakın • Demir yoluna yakın <p>İşçi yerleşmeleri;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fabrika çevresinde sağlıksız koşullarda işçi yerleşmeleri • Düşük kaliteli evler, (sırt sırta evler), • Doğal malzemelerle inşa edilmiş (tuğla vb.) • Alt yapı problemleri • Merkezden uzaklaştıkça gelir seviyesi yüksek insanların konutları <p>Donatılar;</p> <ul style="list-style-type: none"> • İşçiler için sosyal donatılar yetersiz
		Ulaşım	<ul style="list-style-type: none"> • Demiryolu, istasyon kentin odağı sanayi demir yoluna yakın • Deniz yolu (kanallar)

- **İkinci Dönem Sanayi Kenti (Planlı Dönem)**

İlk etapta işçi yerleşmelerinin sağlıksız koşulları dikkate alınmazken artan salgın hastalıklar sadece işçileri değil tüm toplumsal sınıfları tehdit etmeye başlamış ve 19. yüzyıl ikinci yarısında bu sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır.

1870’li yıllarda İngiltere’de bu kötü koşulların iyileştirmesi amacıyla ‘belediye sosyalizmi akımı’ ortaya çıkmıştır. Tekeli’ye göre bu akımın amacı sefalet mahallelerinin temizlenmesi, toplumsal konut programının uygulamaya geçirilmesi, kent hizmetlerinin özel firmalardan alınarak beledileştirilmesi, kent toprağının kamulaştırılmasıdır [41, 43].

20. yüzyılda da modern kent planlaması düşüncesinin doğuşunda 19. yüzyıl sanayi kentlerindeki toplumsal koşulları değiştirme isteği rol oynamıştır [41].

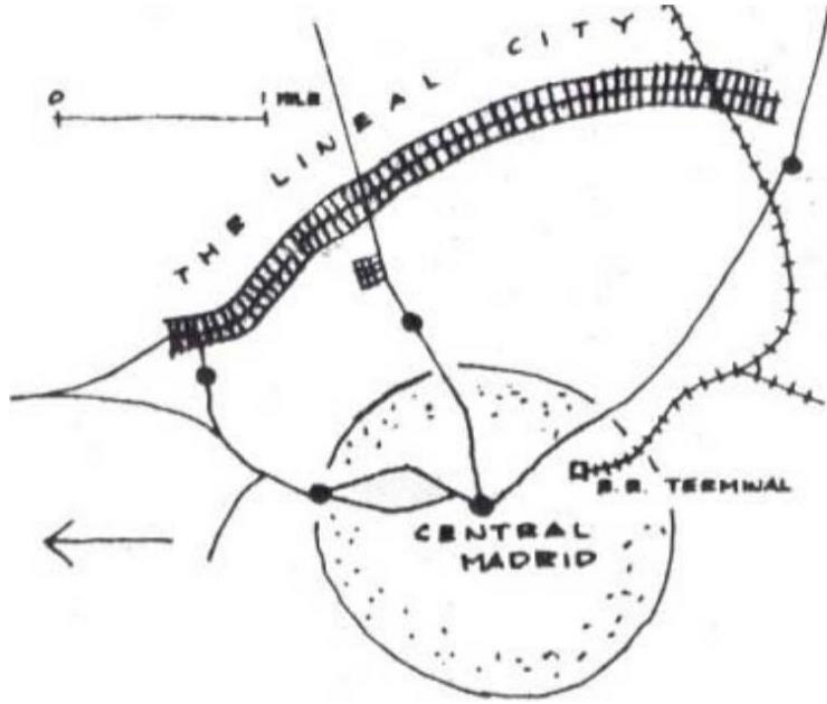
Bu süreçte sanayi kentinin nasıl olması gerektiğini sorgulayan, fiziksel çevreyi düzenlemeyi ve sorunları çözmeyi hedefleyen farklı kent tasarımları ortaya atılmıştır. Sanayi kenti, bahçe kent, doğrusal kent bu dönemde ortaya atılmış, yeni kuramsal çerçeveler oluşturmuş ve uygulamalara konu olmuş kent modellerindedir.

Günay’a göre [44] sanayi toplumunun köklerini oluşturan kent modellerinin köklerini iki ütopyacı sosyalist düşünürü odaklanır. Bunlar İngiltere’de bahçe kentin düşünsel yapısını kuran Robert Owen ve Fransa da Le Corbursier in yaşam biriminin öncüsü sayılan Charles Fourier’dır.

Kent planlamasında sanayi-yerleşme ilişkisini çözümlenmeye yönelik atılan ilk önemli adım Soria Y. Mata’nın Madrid kenti için önerdiği ‘Doğrusal Kent’ fikridir (Şekil 3.2) [42].

Hall’e göre [45] Doğrusal kentin özü ‘büyük bir kentin dışına doğru uzanan, olağan üstü doğrusal erişirlik sağlayan, tramvay ve hafif raylı sisteme dayandırılmıştır ve amaç doğrusal bir bahçe kent geliştirmektir’ [46].

Madrid kenti için önerilen bu proje tam anlamı ile uygulamaya geçirilememiştir. Doğrusal kent modeli bir yerleşme oluşturmasa da birçok çok farklı düşünceye temel oluşturmuştur.

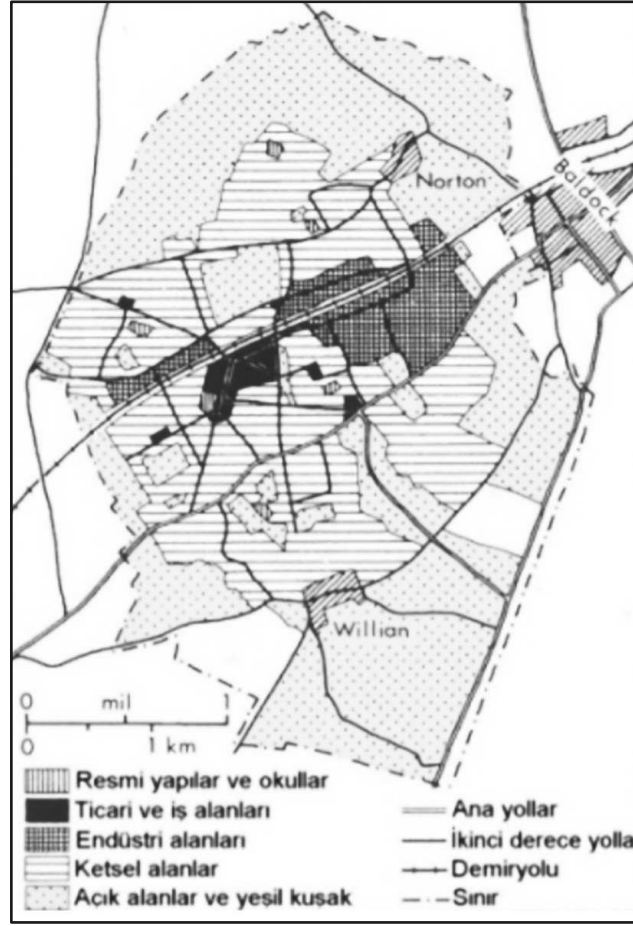

Şekil 3.2 Soria Y. Mata; Doğrusal Kent (1892) [47]

Bunlardan en önemlisi 1945 yılında Le Corbusier tarafından geliştirilen ‘Doğrusal Endüstri Kenti’ modelidir. Gallion’a göre [48] çembersel bahçe kent ile şerit biçimli doğrusal kentin bütünleştirildiği modelde, dolaşım sistemleri endüstri kentlerini bağlayan aktarmalar boyunca yerleştirilmiştir. Konut, karayolu ve fabrikalar arasında tampon görevi yapan yeşil kuşaklar düzenlenerek, endüstri kümelerini saran açık alanlar oluşturulmuştur [46].

Endüstri kenti planlarının kuramsal altyapısını oluşturan bir diğer önemli model ‘Bahçe Kent’ modelidir. 1898 yılında Ebenezer Howard, kendinden önce dile getiren düşünceleri harmanlayarak oluşturduğu ‘bahçe kent’ modelini ‘Yarının Bahçe-Şehirleri’ adlı bir kitapta yayınlamıştır. Kitap yayılandıktan sonra Bahçe Kent derneği kurulmuş ve yakın zamanda Londra yakınlarında Letchworth’de uygulamaya geçirilmiştir (Şekil 3.3).

Howard kent, kır ve her ikisinin olumlu olumsuz yönlerinin irdelenmesi ile oluşan kent-kır olarak tanımladığı üçüncü Bir manyetik alan tariflemiş, bahçe kent modelini bu üç manyetik alan çerçevesinde kurgulamıştır. Aktan’a göre [42] ‘bahçe-şehrin 1,2 km çaplı dairesel bir alan üzerine kurulması planlanmıştır. Yerleşme kurgusu merkezden dışarıya doğru, birbirinden ayrılmış mekânlar ile tanımlanmıştır. Düzen, merkezden dışarı doğru park (sosyal alan), konut alanları ve endüstri alanları olarak kurulmuştur’.

Şekil 3.3 Letchworth Bahçe Kenti [42]

Çınar'a göre [41] Bahçe Kent modeli yeni bir toplum yaratma içeriğini kaybetse de savaş sonrası İngiliz hükümetinin kentleşme politikalarını belirlemede etkili olmuş, 1980'lere dayanan kentleşme politikasının temellerini oluşturmuştur.

İngiltere'de başlayan bu akım, daha sonra diğer Avrupa ülkeleri ve Amerika'da da yankı bulmuştur. Ülkemizde Jansen Planı (1928-1939) doğrultusunda, Cumhuriyet'in planlı örnek başkenti Ankara'nın imarı ile gündeme gelmiş, bu dönemde Türk kentleşmesinde etkisi olmuştur [41, 49].

Üçüncü önemli kent modeli, 1917 yılında Fransız mimarı 'Tony Garnier' tarafından önerilen 'sanayi kenti' modelidir. Enerji, su kaynağı, alt yapı gibi öğelere dayalı bir kent modeli hayal eden Garnier, geliştirdiği 'hipotetik sanayi kentinde ırmaklar boyunca uzanan yüksek plato ile vadiden oluşan hayali bir arazi betimler. Platoya konut alanlarını, vadiye ise sanayileri yerleştirir. Gene hayal bir eski kent ile toplam nüfusun 32.000 kişi olacağını varsayar. Bir barajdan elde edilen elektrik gücünü kullanan atık su arıtma sistemi ile otomobil deneme alanları da bulunmaktadır' [50, 47].

Ülkemizde Cumhuriyet döneminde sanayileşme ve kentleşme sürecinde sanayi kenti modeli benimsenmiştir. Bu sürecin ürünü olan Karabük, Zonguldak, Eskişehir, Karadeniz Ereğlisi gibi sanayi kentlerinde bu uygulamanın payı büyüktür [50].

19.yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılın başlarında gelişen bu planlama yaklaşımları modern kent düşüncesinin temellerini oluşturmuş sanayi kent ilişkisinin kurgulanmasında ve kent kimliğinin oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir. Özellikle erken dönem sanayileşen kentlerde bu izleri okumak mümkündür.

Sanayi kent ilişkisinin kurgulanmasında bu yaklaşımların yanı sıra ülkelerin ekonomik stratejileri ve kentlerin üstlendikleri roller de önemli yere sahiptir. 20. yüzyıldaki sanayi kentlerinin kimliğinde İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemin ekonomik stratejileri de bu planlama yaklaşımları kadar etkili olmuştur. Ersoy [39] bu stratejileri ve bu stratejiler çerçevesinde kentlerin şekillenişini ve üstlendikleri rolleri iki temel döneme incelemiştir; Keynes'ci (batıda)- ithal ikameci (çevre ülkelerde) dönem ve liberal dönem.

Keynes'ci dönem olarak ifade edilen dönemde, ulus devletin güçlü olduğunu ve sanayileşme süreçlerinde baskın etkili bir role sahip olduğunu söylemek mümkündür. Bu dönemde kentler bir bütünün parçaları gibidir ve her şehrin bu bütün içerisinde bir rolü vardır.

Bu dönemde devletin sanayi kenti olarak belirlediği kentlerde sanayilerin gelmesi ile kentleşme süreci yaşanmıştır. Harvey'e göre gelişmiş ülkeler kentleşmeleri için dikkate değer kaynaklar ayırıp, hem mekânsal yapılarını daha planlı ve devlet müdahalesi çerçevesinde geliştirebilmişler, hem de devlet eğitim, sağlık, konut ve benzeri hizmetlerin sunumuna doğrudan katkıda bulunabilmiştir [39, 51]. Gelişmekte olan ülkelerde ise planlı yerleşmelerin yanında fabrika çevrelerinde plansız işçi yerleşmeleri oluşmaya başlamıştır.

Bu dönemde sanayinin kentin yapıları çevresine etkisi Tablo 3.3'teki gibidir;

Tablo 3.3 İkinci Dönem Sanayi Kentinin Yapılı Çevresi (Yerleşim Ölçeğinde)

YAPILI ÇEVRE / YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE	İKİNCİ DÖNEM SANAYİ KENTİ	Kentsel yerleşim	<ul style="list-style-type: none"> • Göç ve hızlı kentleşme • Yeni planlama kuramları (Bahçe kent -sanayi kenti -doğrusal kent.) • Modern planlama yaklaşımı • Gelişmiş ülkelerde planlı, Gelişmekte olan ülkelerde planlı ve plansız alanlar.
		Yapılar	İşçi yerleşmeleri; <ul style="list-style-type: none"> • Yeşil alanlar ile çevrili • Modern mimari • İşlevcilik • Güneşe yönelme basit geometrik ifadeler • Betonarme yaygın Fabrikalar; <ul style="list-style-type: none"> • Sanayinin desantralizasyonu • Organize Sanayi Bölgeleri • Fabrika vadi tabanında • Demir yolu çevresinde • Düzenli yapıda Donatılar; <ul style="list-style-type: none"> • İşçiler için planlanan sosyal donatılar • Eğitim, kültür, sağlık, dinlenme, yönetim vb. donatılar bakımından iyi kurgulanmış yerleşimler.
		Ulaşım	<ul style="list-style-type: none"> • Demiryolu (istasyon odak), su yolu, kara yoluna yakın sanayi yerleşmeleri • 2. Dünya Savaşı sonrası karayolu ağırlıklı

• **Üçüncü Dönem Sanayi Kenti (Sanayi Sonrası Toplumda Sanayi Kenti)**

Keynesçi ve ithal ikameci sanayileşme stratejileri 1970’li yılların ortalarından başlayarak sürdürülemez olması sonucunda yeni liberal sistemler geliştirilmiş, liberal dönem (1980 Sonrası) olarak adlandırılan bir dönem başlamıştır. Bu süreçte devlet ekonomik girişimcilik rolünü terk ederek yerini özel sektöre bırakmış, sanayileşme ve kentleşme sürecinde kentler kendi kaderlerini kendileri belirleme noktasına gelmiştir.

Sermayenin daha da akışkanlık kazanıp, ulus ötesi arayışlarını yoğunlaştığı bu dönemde küreselleşme ile emeğin mekânsal dağılımı farklılaşmıştır. Ersoy’a göre kentlerin birbiri arasındaki tamamlayıcılık ilişkisi kalkmış, kentler uluslararası dolaşımdaki sermayeyi kendisine çekebilmek için birbirleriyle yarışmak durumunda kalmıştır. Kentlerin birbiri

ile yarışması durumu kentsel kimlik ve markalaşma konusun da gündeme gelmesine neden olmuştur.

Küreselleşme ile rekabet değerini kaybeden eski sanayi kentlerinde sanayi kuruluşları birer birer kapanmaya başlamış kentler ekonomik çöküş yaşamıştır. Bu süreçte ekonomide sanayi sektörünün yerini hizmet sektörü almaya başlamıştır. Sanayisizleşme olarak adlandırılan bu durum küresel ekonominin dinamikleri açısından ciddi bir kırılmaya neden olmuştur [6].

Bu ekonomik çöküş ile eski sanayi yapıları da tahrip olmuş ve kendi kaderine bırakılmıştır. Bu bağlamda ilerleyen dönemlerde sanayi mirası konusu gündeme gelmiş, sanayileşme döneminden izler taşıyan kentin sanayi kimliğinin yapı taşları olan eski sanayi yapılarının dönüşümü ve yeniden yorumlanması ile sanayinin kent kimliğinde sürdürülebilirliği sağlanmıştır. Ayrıca sanayi odaklı kentlerde, hizmetler sektörü odaklı bir dönüşüm yaşanmıştır.

Bu dönemde sanayinin kentin yapıları çevresine etkisi aşağıdaki gibidir (Tablo 3.4);

Tablo 3.4 Üçüncü Dönem Sanayi Kentinin Yapılı Çevresi (Yerleşim Ölçeğinde)

YAPILI ÇEVRE / YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE	ÜÇÜNCÜ DÖNEM SANAYİ KENTİ	Kentsel Yerleşim	<ul style="list-style-type: none"> • Sanayisizleşme ve nüfus kaybı (Ya da sanayinin devam etmesi durumu) • Sanayi kentlerinin hizmet sektörü odaklı dönüşümü
		Yapılar	İşçi yerleşmeleri; <ul style="list-style-type: none"> • Sanayi mirasının dönüşümü ya da tahribatı Fabrikalar; <ul style="list-style-type: none"> • Sanayi mirasının dönüşümü ya da tahribatı • Sanayinin devam ettiği alanlarda ekolojik doğa dostu sistemler, çevre yasaları, yeni teknolojiler Donatılar; <ul style="list-style-type: none"> • Sanayi müzeleri
		Ulaşım	<ul style="list-style-type: none"> • Karayolu ağırlıklı (yeni kurulan fabrikalar karayoluna yakın) • Demiryolu mirasının dönüşümü

3.1.2.2 Kent Mobilyaları Ölçeğinde

Sanayi kentlerinde kentteki sanayi faaliyetini vurgulayan kent içi temsillere rastlamak mümkündür. Kentin sanayi geçmişi, malzeme form vb. atıflarla kent mobilyalarında karşımıza çıkmaktadır.

Örneğin paslanmaz çeliğin icat edildiği Sheffield’da kent mobilyalarında paslanmaz çeliğin kullanımına sıklıkla rastlanmaktadır. Bu temsil, kente gelenlerin algısında demir çelik kenti imajını pekiştirmektedir.

Ayrıca birçok sanayi kentinde sınai kimliği belirleyen sanat eserlerine rastlamak mümkündür.

İşçi heykelleri bu anlamda en çok tercih edilen kent içi temsillerdir (Şekil 3.4). İşçi heykelleri yerin değerini vurgular, üreticilerin kentteki rolünü takdir eder, üreticilerin ve kentteki işletmelerinin rolüne ışık tutar. Hussein’e göre işçiler bu heykellerde çalışmalarına olan bağlılıklarının takdir edildiğini görerek, şevkle aktif ve güçlü bir şekilde hareket ederler. Ayrıca, bu heykeller kentin faaliyetinin gösterimi için güçlü bir araçtır [52].

Şekil 3.4 Tamirciler Anıtı (The Mechanics Monument), San Francisco [52]

3.1.2.3 Sembol Olmuş Elemanlar Ölçeğinde

Birçok kent sembol olmuş yapıları ile hafızalarda yer etmektedir. Sanayi kentlerinde ise kimi zaman ise sanayi yapıları bizzat kentin sembol ögesi haline gelirken, kimi zaman Gugenheim müzesi gibi sanayi kenti olduğunu vurgulayan yapıları ile kimlik kazanmaktadır.

Sanayi'nin simgesi haline gelen fabrika bacaları, duman, çark gibi öğeler, sanayi kenti kimliğinin de en güçlü temsilidir. Birçok sanayi kentinin logosunda dahi bu temsillere atıfta bulunmaktadır. Özellikle ağır sanayi kentlerinde bacalar sanayi kenti silüetini oluşturan, kent kimliğinin en önemli yapı taşlarıdır (Şekil 3.5).

Şekil 3.5 Kent Silüetinde Fabrika Bacaları

Sanayi kentlerinin birçoğunda fabrikalarda çalışanların mesai başlangıç ve bitiş saatlerinin takip edilmesini kolaylaştıran simgesel saat kuleleri yapılmaktadır. Bu yapıların tasarımı kimi zaman kentin sanayi kenti kimliğine atıfta bulunacak sanatsal öğeler barındırmaktadır.

3.2 Bölüm Değerlendirmesi

Sanayileşme ile sanayi toplumunun ihtiyaçlarına ve toplumsal yapısına göre şekillenen sanayi odaklı kentler oluşmuştur. Sanayi kuruluşları çevrelerinde şekillenen bu yeni sanayi kentlerine özgü ortak özellikler sanayi kenti kimliğini oluşturmaktadır.

18. yüzyıldan bugüne sanayileşmenin geçirdiği evrelerin kentlerdeki mekânsal yansımaları çalışmanın ana konusudur. Sanayi kentinin çevresel kimliği kentsel kimlik oluşum şeması göz önünde bulundurularak doğal çevre ve yapılı çevre özellikleri bağlamında ele alınmış ve detaylandırılmıştır.

Bu sınıflandırmalar göz önünde bulundurularak oluşturulan ve araştırmaya yön veren sanayi kentinin kentsel kimlik parametreleri Tablo 3.5'teki gibidir.

Bir kenti sanayinin yer seçimi için elverişli hale getiren doğal çevre özellikleri sanayinin yer seçim parametreleri doğrultusunda oluşturulmuştur. Bu parametreler içerisinde ulaşım kolaylığı, hammaddeye yakınlık, nitelikli arazi şartları ve enerji kaynaklarına yakınlık gibi özellikler çalışma kapsamında incelenmiştir.

Sanayi kendinin yapılı çevre özellikleri ise yerleşim ölçeğinde sembol elemanlar ölçeğinde ve kent mobilyaları ölçeğinde incelenmiştir. Sanayinin yerleşim ölçeğindeki mekânsal etkileri sanayileşmenin her döneminde farklı olduğu tespit edilmiş, bu nedenle sanayi kenti kimliği kırılma noktalarına göre üç farklı dönem üzerinden incelenmiştir.

18. yüzyılda sanayi devriminden 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar olan plansız gelişme dönemini kapsayan dönem 'birinci dönem sanayi kenti', 19. yüzyılın ikinci yarısından 20. yüzyılın ilk yarısına kadar olan sanayi kentlerinin planlı gelişim dönemi 'ikinci dönem sanayi kenti', 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra (1970 sonrası) sanayi sonrası toplumda sanayi kentlerinin dönüşüm dönemli olan 'üçüncü dönem sanayi kenti' olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 3.5 Sanayi Kentinin Kimlik Parametreleri

DOĞAL ÇEVRE	SANAYİNİN YER SEÇİMİNE OLANAK VEREN ÖZELLİKLERİ	Ulaşım kolaylığı	Hammadde taşıma ve ürünlerin pazara dağıtımı için demiryolu, deniz yolu, karayolu ulaşımı gelişmiş. Ana ulaşım hatlarına yakın
		Hammaddeye yakınlık	Hammadde üretim maliyeti açısından uygun Hammadde taşıma maliyeti açısından uygun
		Nitelikli arazi şartları	Fabrikanın kurulacağı alan düz arazi Arazi maliyeti düşük Suya erişimi kolay Sağlam zemin üzerine kurulu (fay hattı bulunmamalı) Hâkim rüzgâr yönü nedeni ile sanayi kenti olumsuz etkilemeyecek yerde konumlanmalı Genişlemeye uygun ve yeterli büyüklükte olmalı
		Enerji kaynaklarına yakınlık	Demir çelik sanayii için; Kömür madenlerine ve su kaynaklarına yakın

Tablo 3.5 Sanayi Kentinin Kimlik Parametreleri (Devamı)

YAPILI ÇEVRE	YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE	1.DÖNEM SANAYİ KENTİ KİMLİĞİ	Kentsel yerleşim	Göç ve hızlı kentleşme Sanayi ve ulaşım odaklı kentler Planlı- plansız alanlar
			Yapılar	Fabrikalar; 19.yüzyıla kadar küçük atölyeler de üretim sonrasında lineer büyük açıklıklı fabrikalar, Kent merkezinde, Ağır sanayi ağırlıklı, Akarsulara yakın, Demir yoluna yakın. İşçi yerleşmeleri; Fabrika çevresinde sağlıksız koşullarda işçi yerleşmeleri Düşük kaliteli evler, (sırt sırta evler), Doğal malzemelerle inşa edilmiş (tuğla vb.), Alt yapı problemleri, Merkezden uzaklaştıkça gelir seviyesi yüksek insanların konutları. Donatılar; İşçiler için sosyal donatılar yetersiz
			Ulaşım	Demiryolu, istasyon kentin odağı sanayi demir yoluna yakın Deniz yolu (kanallar)
		2.DÖNEM SANAYİ KENTİ KİMLİĞİ	Kentsel yerleşim	Göç ve hızlı kentleşme Yeni planlama kuramları (Bahçe kent -sanayi kenti - doğrusal kent.) Modern planlama yaklaşımı Gelişmiş ülkelerde planlı, Gelişmekte olan ülkelerde planlı ve plansız alanlar.
			Yapılar	İşçi yerleşmeleri; Yeşil alanlar ile çevrili Modern mimari İşlevcilik Güneşe yönelme basit geometrik ifadeler Betonarme yaygın Fabrikalar; Sanayinin desantralizasyonu Organize Sanayi Bölgeleri Fabrika vadi tabanında Demir yolu çevresinde Düzenli yapıda Donatılar; İşçiler için planlanan sosyal donatılar Eğitim, kültür, sağlık, dinlenme, yönetim vb. donatılar bakımından iyi kurgulanmış yerleşimler.
			Ulaşım	Demiryolu (istasyon odak), su yolu, kara yoluna yakın sanayi yerleşmeleri 2. dünya savaşı sonrası karayolu ağırlıklı

Tablo 3.5 Sanayi Kentinin Kimlik Parametreleri (Devamı)

	3.DÖNEM SANAYİ KENTİ KİMLİĞİ	Kentsel yerleşim	Sanayisizleşme ve nüfus kaybı (ya da sanayinin devam etmesi durumu) Sanayi kentlerinin hizmet sektörü odaklı dönüşümü
		Yapılar	İşçi yerleşmeleri; Sanayi mirasının dönüşümü ya da tahribatı Fabrikalar; Sanayi mirasının dönüşümü ya da tahribatı Sanayinin devam ettiği alanlarda ekolojik doğa dostu sistemler, çevre yasaları, yeni teknolojiler Donatılar; Sanayi müzeleri
		Ulaşım	Karayolu ağırlıklı (yeni kurulan fabrikalar karayoluna yakın) Demiryolu mirasının dönüşümü
	KENT MOBİLYALARI ÖLÇEĞİNDE	İşçi heykelleri Sanayi faaliyetini vurgulayan kent içi temsiller	
	SEMBOLELEMANLAR ÖLÇEĞİNDE	Fabrika Bacaları Saat kuleleri Sembol yapılar	

Sheffield ve Karabük Örneğinde Sanayinin Kent Kimliğine Etkisinin Araştırılması

Sanayinin kent kimliğine etkisinin detaylı olarak araştırılması için Sheffield ve Karabük örnekleri seçilmiştir. Seçilen kentler oluşturulan sanayi kentinin kimlik parametreleri bağlamında analiz edilmiş ve değerlendirilmiştir.

Araştırma yeri olarak Sheffield'ın seçilmesinin nedenleri;

- Sanayi devriminin başlangıç noktası İngiltere'nin önemli demir çelik merkezlerinden olan Sheffield, sanayi öncesinde de çatal-bıçak üretimi ve bu üretimi destekleyen demir çelik imalatı ile tanınmaktadır.
- Sanayi devrimi ile yeni icatların keşfi ile üretim ölçeği artmış, İngiltere'nin %90 demir çelik ihtiyacını, Avrupa'nın %50 demir çelik ihtiyacını karşılayan bir kent haline gelmiştir.
- Demir çelik endüstrisinde paslanmaz çeliğini icadı, pota alanında çelik işleme ve gümüş kaplama tekniği vb. birçok yeni atılımla adını duyuran kent Sanayi Devrimine de bu bağlamda katkıda bulunmuştur.
- 20.yüzyılın ikinci yarısında, Asya ülkeleri ile rekabet edemeyerek sanayisizleşme sürecine girmiş birçok fabrika kapatılmış ve ekonomik sarsıntı yaşamıştır. Bu sürecin sonucunda dönüşüme uğrayarak hizmet sektöründen beslenen, yüksek yaşam standardı, nitelikli yeşil alanları, üniversiteleri ile inovasyon şehri kimliği kazanmıştır.
- Her ne kadar demir çelik imalatında eski yerini korumasa da çelik şehri olarak anılmaya devam eden Sheffield, 'çelik şehri' kimliğini yaşatmış ve dönüştürmüştür.
- Karabük Demir Çelik Fabrikası Erken Cumhuriyet Dönemi'nde İngiliz işbirliği ile kurulmuştur.

Araştırma Yeri Olarak Karabük'ün Seçilmesinin Nedenleri;

- Cumhuriyet'in kurulması ile Türkiye'nin sanayileşme politikasının ilk ürünlerinden olan Karabük Demir Çelik fabrikası Türkiye'de sanayileşmesinin lokomotifi olarak

yeni fabrikaların kuruluşuna öncülük etmiştir. Bu bağlamda KDÇF ‘fabrikalar kuran fabrika’ olarak anılmaktadır. KDÇF’nin kuruluşu ile Karabük dönemin yıldız plancıları tarafından Cumhuriyet’in örnek kenti olarak planlanmış ve gelişmiştir. Karabük’ ün sanayileşme süreci o kadar önemsenmiştir ki bu Prof. Dr. Z. Fahri Fındıkoğlu tarafından İstanbul Üniversitesi bünyesinde Karabük Araştırmaları Merkezi kurulmuştur [15].

- Karabük Safranbolu ilçesine bağlı bir köyün 13 hanelik mahallesiyken KDÇF’ nin kurulması ile kentleşmiş ve il olarak Safranbolu’yu sınırlarına almıştır. Karabük’te sanayinin kentsel gelişime dolayısı ile kent kimliğine etkisi yadsınamaz derecede büyüktür. Öyle ki Karabük’te KDÇF’nin kuruluşu olan 3 Nisan tarihi kentin kuruluş yıldönümü olarak kutlanmaktadır.
- Zonguldak kömür havzası eski önemini yitirse de KDÇF’ halen işlevini etkin bir şekilde sürdürmektedir.
- Tarihsel süreçte kentte farklı kimlikler eklenmiş olsa da KDÇF’nin kent kimliğine etkisi halen etkin bir şekilde devam etmektedir.
- Karabük’te sanayileşmenin kent kimliğine olan etkisinin araştırılması hakkında daha önce yapılmış bir çalışmaya rastlanmamıştır. Batı Karadeniz Kalkınma Ajansı ve Karabük Valiliği iş birliği ile kimlik oluşturma ve markalaşma çalışmaları devam etmektedir.

4.1 Genel Bilgiler

Bu bölümde örnek alanları Sheffield ve Karabük’ün konumu, yüz ölçümü, tarihçesi vb. genel özellikleri açıklanmıştır.

4.1.1 Sheffield ve Tarihi

Sheffield, İngiltere’nin Yorkshire ve Humber Bölgesi’ndeki Güney Yorkshire yerleşim bölgesinde bulunmaktadır (Şekil 4.1). 551.756 kişilik nüfusu ile (2011) Güney Yorkshire’ın en büyük metropol ilçesi ve İngiltere’nin nüfus bakımından 4. en büyük şehridir [53] Doğuda Rotherham, kuzeyde Barnsley ve güneyde ve batıda Derbyshire ile sınır komşusu olan kent, aynı zamanda 9 bölgeye ayrılan Sheffield City Bölgesi’nin bir parçasıdır.

Şekil 4.1 Güney Yorkshire Bölgesi, İngiltere

İsmi Sheaf Nehri'nden alan Sheffield, Don Nehri ve Sheaf Nehri'nin birleştiği noktada, yedi tepeyi kapsayan doğal bir havzada yer almaktadır. Büyük kentsel ve kırsal alanları ile çok çeşitli bir coğrafyaya sahiptir. Alanının yaklaşık üçte ikisi yeşil alan olan kentin, üçte biri Peak Milli Parkı'nın (The Peak National Park) içindedir. 170'in üzerinde ormanlık alanı, 78 park alanı ve kişi başına düşen ağaç sayısı ile Britanya'nın en yeşil şehri sayılmaktadır [54].

- **Tarihsel Geçmiş**

Sheffield 7. yüzyılda küçük bir Anglo-Sakson yerleşimi olarak kurulmuştur. Metal üretimi erken orta çağlara kadar uzanmaktadır. 14. yüzyıl başlarından itibaren çelik bıçakçılık üretiminde ünlenen Sheffield, zaman içinde bu üretimi geliştirerek büyümüş sanayi devrimi ile 18. yüzyılda uluslararası bir ün kazanmıştır.

Ayrıca Sheffield, kentte geliştirilen birçok önemli icat ve teknolojiyle Sanayi Devrimi'nde çok önemli bir rol oynamıştır. 1740'lı yıllarda potada daha iyi bir çelik kalitesi elde etmek için potada çelik işleminin icat edilmesi, Daha sonra "Sheffield levha" olarak bilinen ve çatal bıçak üretimini dünyaca ünlü yapan gümüş kaplamanın üretilmesi için gümüşü daha ucuz bakır ürünlere yapıştırma tekniğinin geliştirilmesi bu bağlamda öne çıkan yeniliklerdendir [12].

Sheffield'in çatal bıçak takımı üretimindeki gerçek kalkışı İngiliz emperyalist genişlemesinin yarattığı yeni pazarlardan beslenerek on sekizinci yüzyılın ortasından

sonra gerçekleşmiştir. Bu nedenle Sheffield'in öyküsü, İngiliz sömürgeciliğinin öyküsüne ve on dokuzuncu ve yirminci yüzyıldaki uluslararası güçlerin çatışmasından kaynaklanan savaflara yakından bağlıdır [54]. 18. yüzyıla bir ticaret merkezi olarak giren Sheffield 1794'te Fransa'yla İngiltere arasında savaşın başlamasıyla dış ticaret açısından küçülme yaşamış olmasına rağmen Almanya ile savaş yıllarında da ticaretini sürdürmüştür [10].

Endüstriyel başarısına paralel olarak hızla büyüyen Sheffield, 1832'de parlamento ilçe olurken, 1843'te belediye tüzüğünü almış, 1893'te resmi olarak şehir olmuştur. Bu süreçte bir diğer önemli gelişme de sanayileşmenin bir koşutu olarak görülen demir yolunun Sheffield'a ulaşmasıdır. 1838 yılında Sheffield ve Rotterham arasında ilk demiryolu istasyonu açılmıştır.

Metal fabrikalarında ve madenlerde çalışmak üzere kent çevresindeki kırsal bölgelerden ve farklı bölgelerden şehre gelen göçmenler ile nüfus 1801 ile 1851 arasında 60.000'den 161.000'e kadar genişlemiştir [12]. Artan nüfus ile birlikte göçmenlerin konut ihtiyacını karşılamak için sıkı bir şekilde inşa edilmiş teraslı konutlar inşa edilmiştir. Evlerin sırt sırta inşa edildiği 'back to back houses' olarak anılan meşhur sıkışık sağlıklı konut tipi bu süreçte gelişmiştir (Şekil 4.2).

İngiltere'de kentsel sorunların gündeme geldiği ve belediye sosyalizmi akımı gibi görüşlerin ortaya çıktığı, halk yasasının kabul edildiği bir dönemde, 1864 yılında sırt sırta konut (back to back houses) inşaatı yönetmelikle yasaklanmıştır.

Şekil 4.2 Sırt Sırta Evler, Sheffield

Kentteki sosyal ayrışma konut yapımında gözle görülür hale gelmiş, kent zengin batı ve yoksun kuzey ve doğu yerleşmeleri olmak üzere ayrılmıştır. Fakir işçi sınıfı için inşa edilen teraslı konutların büyük bir kısmı kentin genişleyen doğu tarafındaki Aşağı Don Vadisi boyunca çelik fabrikasına yakın yerlerde inşa edilirken, fabrika sahipleri kentin batısındaki Peak District'i çevreleyen ve duman yığınlarından uzak saray konakları inşa etmişlerdir.

Sheffield'in demir çelik sanayine en büyük katkılarından biri de 1913'te paslanmaz çeliğin icat edilmesidir. Hızla mal ve makinelerin seri üretimine yol açan daha ucuz ve daha dayanıklı bir malzemenin üretilmesi ve Sheffield'in dünya çapındaki itibarını daha da arttırmıştır. Kentin nüfusu bu süreçte büyüyerek yaklaşık on katına çıkmış ve 1920'lerde yarım milyon kişiye ulaşmıştır [53]

I. Dünya Savaşı sırasında Sheffield çelik fabrikaları savaş için silah ve mühimmat üretimi gibi önemli bir görevi üstlenmiştir. Savaş sonrası artan nüfus sonucunda kentte büyük oranda konut açığı oluşmuş bu nedenle Belediye Meclisi, 1919'da Sheffield için stratejik bir plan geliştirmek üzere şehir plancısı Patrick Abercrombie'yi görevlendirmiştir.

Abercrombie, şehir merkezi konutlarını ortadan kaldırmak istemiş, şehir merkezi çevresinde bir dizi düşük yoğunluklu uydu yerleşimi önermiş [55] ve şehir merkezinden Pent District'e [56] kadar uzanan tam bir açık alan düzeni sunarak rasyonelleştirmiştir. Bu noktada baskın bir rol üstlenen Belediye Meclisi eski konut teraslarının bir kısmının temizlenmesine yardımcı olmuş ve bahçe banliyölerinin düzenini benimseyen, şehrin kuzeyindeki ve doğusundaki büyük konut alanlarının inşasını teşvik etmiştir. 1919 ve 1940 yılları arasında, Belediye Meclisi, yaklaşık 27.000 yeni kamuya ait konut inşa etmiştir [12, 57].

Sheffield silah üretimine II. Dünya Savaşı sırasında da devam etmiş savaş sırasında maruz kaldığı ağır bombardımanlarda Victoria döneminin geniş teraslı evleri, şehir merkezine yakın demir ve çelik fabrikaları ve etrafı tahrip olmuştur. 1950'lerde nüfus zirveleri yaşanmış, Yerleşim alanlarının tahrip olması ve savaş sonrası artan nüfus büyük ölçüde konut ihtiyacı doğurmuştur. Böylelikle 1950'lerde başlayıp 1960'larda devam eden yeniden planlama süreci başlamıştır. Bu süreçte Sheffield'da, gecekondu mahallelerinin çoğu yıkılmış, Şehir merkezinin büyük bir bölümü yeni yol sistemine geçmek amacıyla temizlenmiş ve Park Hill gibi dev modern konut binaları yapılmıştır (Şekil 4.3.).

Şekil 4.3 Park Hill Konutları [12]

Savaş sonrası eski ekonomik gücünü koruyan Sheffield, 1970'lere kadar yüksek istihdam oranlarına sahiptir. Fakat 1973'te yaşanan küresel petrol krizi ve artan ticaret ve üretim küreselleşmesi ile İngiliz endüstrisi büyük bir darbe almıştır. Endüstri odaklı bir ekonomiye sahip olan Sheffield bu krizden en çok etkilenen şehirlerden biri olmuştur. Bu süreçte pazardaki değişikliklere uyum sağlayamayan çelik firmaların birçoğu süreç içinde kapanmışlardır.

Ulusal ekonominin durgunluk yaşadığı bu dönemde, Muhafazakâr parti lideri Margaret Thatcher 1979 seçimlerini kazanarak hükümetin başına geçmiştir. Yeni hükümet ilk olarak çelik ve kömür üretimi yapan büyük firmalarda dahil olmak üzere kilit ulusal sanayileri özelleştirme politikası uygulamıştır. Bunun sonucunda Sheffield'da 1970'lerin sonunda başlayıp 1980'lerde hızlanan fabrikaların kapanma süreci başlamış ve işsizlik oranları giderek artmıştır [12].

Bu dönemde adeta bir endüstriyel bir mezarlık haline gelen Sheffield, 1980'lerde ulusal madenci grevlerinin, şiddetli polis çatışmalarının merkezi olmuştur. Sheffield Kent Konseyi 1980'lerin ortalarına kadar 21.000'den fazla kişiye istihdam olanağı sağlamış, 1981'de yerel kültürel ve medya endüstrilerini geliştirme ve sosyal olarak 'üreten işçi kooperatiflerinin oluşumunu destekleme stratejisi ile kendi İstihdam ve Ekonomik Gelişme Dairesi'ni (Department for Employment and Economic Development/ DEED) kurmuştur [12].

Merkezi yönetim ile ekonomik politikalar konusunda uyumsuzluk yaşayan belediye meclisi, 1980'lerin ortalarına kadar mevcut ekonomik sorunları bu gibi cömert kamu

harcamaları ile çözmeye çalışsa da merkezi yönetimin harcamaları kısıtlaması engeli ile karşı karşıya kalmıştır.

1980'lerin sonuna kadar devam eden bu kısıtlamalar, Thatcher hükümetinin yerel yönetimin gücünü azaltan adımları takip etmiş bu süreçte Belediye meclisi yenilenme girişimlerini finanse etmeye devam edemeyecek noktaya gelmiştir.

1980'lerin sonunda, hükümet ile anlaşmazlıkların olumsuz sonuçlarının ardından belediye meclisi, Aşağı Don Vadisi'ne yeni yatırımlar çekmek amacıyla kurulan Sheffield Kentsel Kalkınma Şirketi (Sheffield Development Corporation-SDC) için hükümetin şartlarını kabul etmiştir [53].

Şehir genelinde hiçbir kuruma bağlı olmadan kendi karar verme özgürlüğü ve planlama yetkileri bulunan Sheffield Kentsel Kalkınma Şirketi, vadideki terkedilmiş çelik üretim yapılarının çoğunu yıkmış, geniş yollar açarak ulaşımı geliştirmiş ve bölgede yeni düşük yoğunluklu bir ticaret, konferans ve müzik mekanları peyzajı yaratmıştır [12].

Bu arada şehir, 1986'da Sheffield Ekonomik Yenileme Komitesi'nin (Sheffield Economic Regeneration Committee-SERC) kurulmasıyla, merkezi hükümetin özel sektörle çalışma ortaklığında ilk girişimlerine başlamıştır. SERC'in teklifi ile 1991'da Dünya Öğrenci Oyunları komitesine ev sahipliği yapan Sheffield'da spor ve boş zamanın faaliyetleri için yeni bir odak noktası yaratması ile hizmet sektörü odaklı ekonomik olarak yeniden yapılandırma hedeflenmiştir.

Aşağı Don Vadisi'nde atletizm stadyumu, arena, sergi merkezi gibi yüksek kaliteli sporla ilgili yapılar inşa edilmiştir. Sheffield bu amaçla yapılan yatırımlardan olumsuz etkilenmiş ve finansal zorluklar artmıştır.

1990'ların başında 'Supertram' adı verilen tramvay hattının inşası ile toplu taşıma yatırımları finanse edilmeye çalışılmıştır. Öngörülen amaca ulaşamayıp finansal olarak zarar eden hat, 1997 yılında özelleştirilmiştir.

1990'lara gelindiğinde hükümetin de desteği ile Büyük Avrupa Birliği Finansmanı alınmıştır. Bu süreçte gelişen 'Yeni Ortaklık Yaklaşımı' ile özel sektör ve belediye meclisi bir araya gelmiştir. 1996 Yılında yeni İcra Kurulu Başkanı atanması şehir içindeki atmosferi değiştirmiş, liderlikte yerel bir dönüşüme yol açmıştır.

Winkler'e göre [12] Belediye Meclisinin artık değişimin tek temsilcisi olmaya çalışmadığı, hedeflerine ulaşmak için belediye dışı örgütlerden oluşan bir ağ ile birlikte

çalıştığı bu yeni rejenerasyon yaklaşımına geçiş, Sheffield'ın kurtuluşunda bir dönüm noktası sağlamıştır.

1997'de Yeni İşçi Partisi hükümeti, iktidara gelmesi ile iş kayıplarıyla mücadele için yeni bir yaklaşım getirmiştir. Yoksul bölgeleri hedefleyen yaklaşımların gelişmesi ile Sheffield, bu bağlamda birçok yatırımı değerlendirmiş ve yeni kamu yatırımları geliştirerek pozitif bir ilerleme kaydetmiştir.

Avrupa Birliği finansmanından da yararlanan Sheffield, birçok yeni iş birliği, kentsel programlar geliştirmiştir. 1998 Önce Sheffield Ortaklık Heyeti'nin (Sheffield First Partnership Board) kurulmasıyla kentin yenilenme faaliyetlerini yönetmesi ve kurduğu farklı tematik ortaklıkların çalışmalarını koordine etmesi amaçlanmış, şehir merkezi restorasyonu, ulaşım bağlantıları, işletme gelişimi, üniversitelerin gelişimi gibi görevler de buna eklenmiştir [53].

Ortaklık kurulunun düzenli toplantılarının halka açık ve şeffaf olarak gerçekleşmesi ile halkın da sürece dahil olması teşvik edilmiştir. 2002 yılında İşçi Hükümeti, Sheffield'da geliştirilen katılımcı karar almaya dayalı ortaklık kurulu modelini, her yerel otorite için bir zorunluluk haline getirmiştir.

1994 yılından itibaren Şehir Konseyi, şehir merkezini yeniden şekillendirmek için 'Şehrin Kalbi' adlı bir proje geliştirmiş ve 2001 yılında bu faaliyet genişletilerek konseyden bağımsız merkezi bir kentsel dönüşüm şirketi olan 'Sheffield One' kurulmuştur.

Şirketin merkezin ekonomik rolünü oluşturmak, öğrenme, kültür, perakende, eğlence ve yaşam için bir yer olarak kabul edilen bir merkez oluşturmak, merkezi daha erişilebilir kılmak ve merkezin tüm bölgelerine yüksek kaliteli kamusal alanlar getirmek gibi dört hedefi vardır. Bu hedefler doğrultusunda Belediye Meclisi ile iş birliği içinde Sheffield One, şehir merkezi bölgesinin yedi bölgesini kapsayan bir masterplan üretmiştir.

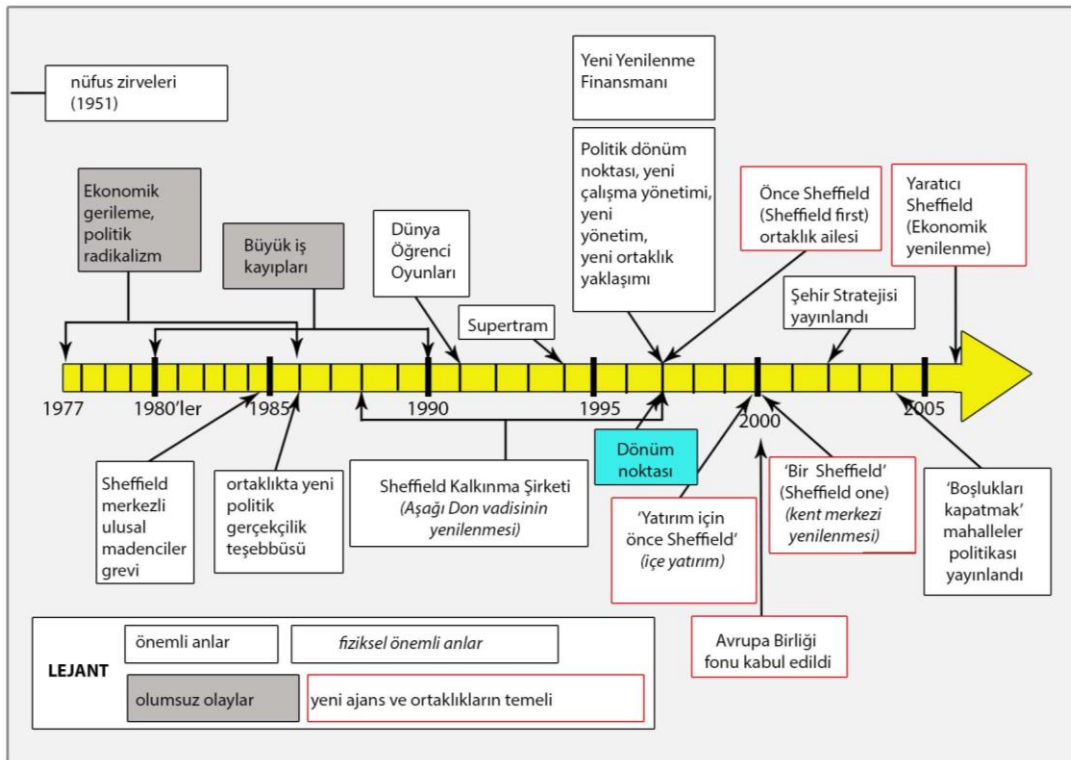
Bu bağlamda Sheffield, 2007 yılında şehrin merkezinde yaptığı yatırımlarla imajını yenilemiş, Şehrin Kalbi Projesi ile Belediye Binası dışındaki yeni bir merkez meydanın ve yakınlarda cam kaplı yeni bir "Kış Bahçesi" inşa ederek kentin yeşil alanları geliştirilmiştir. Şehrin kalbi projesi devam eden konut ve mahalle yenileme programları ile birleştirilmiştir. Kentin merkezinde yeni cazibe mekrezleri oluşturulurken, ulaşım bağlantıları geliştirilmiştir. Düzenlenen kent meydanı anıtsal paslanmaz çelik bir duvarla çevrilmiş (Cutting Edge Sculpture), bu gibi kent içi temsillerde Sheffield'ın çelik kenti imajına da vurgu yapılmıştır.

Şehir merkezinin fiziksel olarak iyileştirilmesi ile üniversite nüfusu 63.000'e çıkmış, bu süreç yeni işletmelere ve hizmetlere olan ihtiyacı artırmıştır. Yeni yeşil alanların geliştirilmesi ile kentin imajı yenilenmeye çalışılmıştır.

Bu dönüşümlerden kaynaklanan olumlu hava kente olan güveni artırmış ve 2000'li yıllarda nüfus artmaya başlamıştır. Şehir üniversite kenti olma yolunda ilerlemiştir. Kentte bulunan iki üniversite kentin kültürel gelişiminde ve faaliyetlerinde etkin bir rol almıştır [10].

Ayrıca Sheffield kent konseyi şehrin semtleri arasındaki keskin eşitsizliklerin üstesinden gelmek amacıyla bir dizi politika üretmiş, 'Boşluğu Kapatmak (Closing the Gap)' politikasına odaklanarak 2004 yılında kendi mahalle yenilenme stratejisini oluşturmuştur. Konsey Sheffield'da mahalle yenileme çalışmaları için oluşturduğu politikasını 2004'te yayınlamıştır.

Şekil 4.4'de sanayi sonrası Sheffield'ın dönüşüm sürecindeki önemli dönüm noktaları görülmektedir.

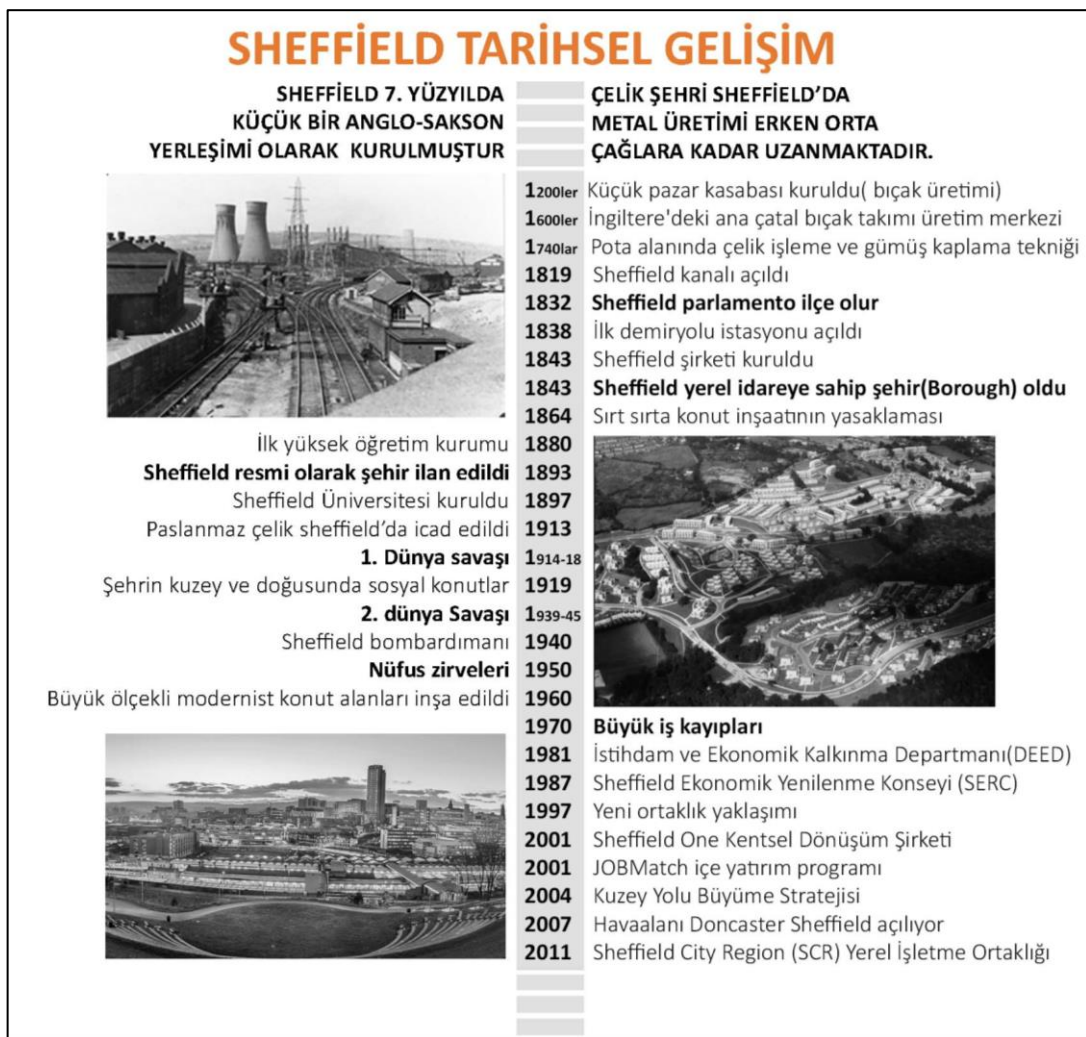
Şekil 4.4 Sheffield'da Dönüşümün Zaman Çizelgesi (1977 – 2005) [53]

Amacı 'yenilikçi üretici şehir' olarak yeni bir şehir ekonomisi oluşturmak olan Sheffield, ağır sanayiye dayalı ekonominin sona ermesi ile hizmet sektörü odaklı yeni bir ekonomik model geliştirmiştir.

2000'lerden sonra beklenenin ötesinde bir başarıyla toparlanan kentte iç yatırımlar artmıştır. Üniversite ile yapılan ticari ortaklıklar, bazı büyük firmaların yanı sıra, ileri üretim alanında yüksek teknoloji endüstrilerinin gelişimini de etkilemiştir.

Biçer'e göre kent günümüzde sanat, kültür ve bilim merkezi olma yönünde ilerlemekte ve üniversitelerde okuyan öğrenciler bu oluşuma katkı sağlamaktadır [10].

Sheffield'in geçmişten günümüze tarihsel gelişimi Şekil 4.5'te özetlenmiştir.

Şekil 4.5 Sheffield'in Tarihsel Gelişimi

4.1.2 Karabük ve Tarihi

Türkiye'nin Batı Karadeniz Bölgesinde yer alan Karabük, doğusunda Kastamonu, batısında Zonguldak, güneyinde Çankırı ve Bolu, kuzeyinde Bartın illeri ile çevrilidir

(Şekil 4.6). 1937 yılına kadar Safranbolu'ya bağlı 13 hanelik bir köy olan Karabük, 3 Nisan 1937 de Karabük Demir Çelik Fabrikaları'nın (KDÇF) kurulması ile kentleşmeye başlamıştır.

Şekil 4.6 Karabük'ün Konumu

Karabük'te iklim Karadeniz iklimine yakın olsa da kıyıda olmadığı için karasal iklimin özellikleri de görülmektedir.

Karabük'ün ormanları da önemli bir yüzdeye sahiptir. %68'lik bir oranla Türkiye genelinde orman alanı en yüksek olan ildir.

Karabük etrafı yüksek dağ ve tepelerle çevrili bir havza yapısındadır. Kentin en önemli akarsuyu Araç Çayı, Soğanlık Çayı ve Filyos Irmağıdır. Şehrin içerisinden geçen akarsuların kuzeyindeki dağlık alanlardan geldiği söylenmektedir. Kentsel yerleşim engebeli sahalarda kurulmuştur.

Doğal çevre verilerinin içerisinde öne çıkan ve Karabük için kimlik değeri taşıyan bazı öğeler mevcuttur. Bunlar; eko turizmi besleyen kanyonları, mağaraları, Türkiye'nin en büyük ormanı olan yenice ormanları ve florası olarak sıralanabilir. Tarım açısından çok uygun olmayan Karabük'te safran çiçeği tarım alanında en çok öne çıkan yöresel bitkidir.

Karabük isminin anlamı ile ilgili birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bu konuda en yaygın görüşler; kara ve bük (bir bitki türü çalılık) sözcüklerinden veya 'Karabük' adındaki bir Türkmen kabilesinden geldiği yönündedir.

- **Tarihsel Geçmiş**

Karabük'te ilk yerleşimin ne zaman kurulduğuna dair net bir bilgi yoktur. Yılmaz'ın [58] Karabük ile ilgili arşiv belgelerini incelediği yazısına göre, Karabük hakkında ulaşılabilen en eski tarihi belge Candaroğulları dönemine aittir. Bu süreçte fazla gelişme kaydetmeyen Karabük'ün Cumhuriyet dönemine kadar nüfusu 100'ü geçmemiştir.

Cumhuriyet'in kurulmasının ardından ilk olarak Ankara-Ereğli demiryolu hattı üzerinde bir istasyon ismi ile gündeme gelen Karabük bu dönemde Kastamonu ilinin Safranbolu ilçesine bağlı Öğlebeli köyünün 13 hanelik bir mahallesidir.

Fındıkoğlu'na göre [14] KDÇF öncesi Karabük köyünde, bu günkü fabrika arazisinde çeltik tarlaları, işçi evlerinin bulunduğu alanda üzüm bağları bulunmaktadır(Şekil 4.7).

Şekil 4.7 KDÇF Öncesi Karabük

Demir çelik fabrikalarının kurulacağı yer kararlaştırılırken demir yolu güzergahında bulunuşu nedeni ile gündeme gelen Karabük, dağlık yapısı ve coğrafi özellikleri nedeni ile diğer seçenekler arasında ön plana çıkmıştır. Dönemin genel kurmay başkanı demir çelik tesislerinin kurulacağı uygun yeri şöyle tariflemiştir;

'Tesis düşman ordusunun top menziline düşmeyecek kadar içerlek, piyadenin ulaşamayacağı kadar kuytu, süvarinin dört nala kalkamayacağı kadar sarp bir yerde kurulmalıdır.'

Demiryolu ve Karabük Demir Çelik Fabrikası'nın çevresinde şekillenen bu yeni yerleşim, kırsal alanlardan ve yurdun farklı kentlerinden göç almaya başlamıştır. 1939 yılında

Belediye Teşkilatı Kurulmuştur. Bu süreçte hızla büyüyen kent 1941 yılında Zonguldak'ın Safranbolu ilçesine bağlı bir bucak olmuştur. KDÇF 'den sonra 25 yıl içinde nüfusu 30.000'i aşmıştır ve bu dönem nüfusun %80 i KDÇF'de çalışmaktadır.

KDÇF ile işçi yerleşmelerinin inşası için Sümerbank tarafından Henry Prost'a Plan yaptırılmıştır. Fabrikayı inşa eden İngiliz firmanın yapımını üstlendiği plan [59];

- İşçi yerleşmelerini tüm sosyal donatıları ile beraber kurgulamış bahçe şehir modelini benimsemiştir.
- Mevzi plan olup sadece işçi yerleşmelerini tasarlamış kentin gelişimine öngöründe bulunmamıştır.
- İşçi evleri hiyerarşik bir yapıya sahip oluşu eleştirilere konu olmuştur. Seçkin görevlerde bulunanlar mahallenin yüksek alanlarında daha kaliteli konutlarda otururlar. İşçi ve mühendislerin sosyalleşme alanları farklıdır. Aynı zamanda bu dönemdeki işçilerin büyük bir kısmının gecekonduarda yaşadığından söz edilmektedir.
- Yerleşimin vadi tabanında oluşu nedeni ile hava kirliliği yoğun bir şekilde hissedilmektedir.

1950'lere kadar büyük şehirlere bağlayan karayolları gelişmemiş. En etkin ulaşım demiryoludur.

Bu süreçte ticaret alanları Karabük Tren İstasyonu çevresinde gelişmiş ve kentin merkezini oluşturmuştur. Bu yerleşim plansız olarak kendiliğinden gelişmesi istasyonun çekici gücünün bir örneğidir. Bu dönemde istasyon çevresinde plansız konut dokuları (Bayır Mahallesi, Yeşil Mahalle, Karşıyaka Mahallesi ve Kayabaşı Mahallesi) oluşmuştur.

1948 de Nezihe-Pertev Taner tarafından yeni bir plan yapılmıştır [59];

- Planda bahçe şehir anlayışı devam ettirilmiş H. Prost'un planına eklemeler yapılmıştır.
- Kentin topoğrafik yapısından ötürü her mahalleye ayrı ayrı çarşı ve sosyal donatılar yapılmasını önermiştir. Planın en büyük eksiği kette bütüncül bir ticaret alanı önermemesidir. Bu planda istasyon çevresindeki ticaret alanı plansız gelişimini sürdürmüştür.
- İstasyon önüne bir meydan düzenlenmiş, yolcu meydanı ve yük meydanı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Kamu yapıları istasyon caddesi çevresinde konumlandırılmış,

istasyon Bununla birlikte planda İstasyon ve İnönü caddeleri üzerinde “yol boyu ticaret” kararı getirilmiştir.

Demokrat parti döneminde Devletçi ekonomiden liberal ekonomiye geçilmiş ve özel sektör teşvik edilmiştir. Bu dönemde Karabük’te özel haddehaneler açılmaya başlanmıştır. Bu sanayi yapıları istasyonun kuzeybatısını işgal etmiş ve 1950’lerden bugüne varlıklarını sürdürmüşlerdir.

1950’li yıllardan sonra çıkarılan imar afları, gecekondulaşma artmış, aynı zamanda bu dönemde apartmanlaşma başlamıştır.

Liberal ekonomiye geçiş ile sanayinin ivme kazanması sonucu kente göç artmıştır. 1953’te Karabük ilçe olmuştur.

İkinci dünya savaşına kadar ulaşım politikalarının ağırlığı demiryollarındayken, 1950’den itibaren karayolu ulaşımı esas ulaşım sistemi olarak kabul edilmiştir.

1950’li yıllar Karabük-Gerede- Ankara karayolu (Bolu-İstanbul’a da bağlanıyor) inşa edilmiş, 1963’te Karabük-Bartın karayolunun tam anlamıyla hizmete girmiştir. (Tır taşımacılığı geliyor)

Bu gelişmeler sonrasında karayolu ile rekabet edemeyen Karabük Tren İstasyonu eski cazibesini yitirmiştir.

Taner Planı’nı beklentileri karşılayamayınca yeni bir imar planı yapılması için harekete geçilmiş, bu bağlamda İller Bankası hali hazır haritalar yaptırılmıştır.

Karabük – Safranbolu’yu birlikte değerlendiren bir imar planının hazırlanması amacı ile davetli yarışma düzenlenmiş ve Gündüz Özdeş’in projesi seçilmiştir. 1960 ihtilalinden sonra “Planlama” öncelik kazanmıştır. Sonrasında Karabük’ün Safranbolu ile planlanması düşüncesinin bir ürün olarak 1963’te Gündüz Özdeş Planı yapılmıştır [59];

- Karabük’ün Safranbolu’ya doğru planlı gelişmesini sağlamış, gecekondulaşmaya büyük ölçüde engel olmuştur.
- Beşbinevler Yapı Kooperatifi kurulmuş, Kooperatifleşme yoluyla konut yapılması teşvik edilmiştir.
- Safranbolu’da yeni şehri eski şehri zedelemeyecek şekilde ele almıştır.

1975 Safranbolu kentsel sit ilanı edilmiştir. 1976’da çekilen Süha Arın’ın Safranbolu’da zaman belgeseli ile kente olan ilgi artmıştır.

1980 yılında Baran İdil şehir planı yapılmıştır [59];

- Plan “Revizyon Plan” niteliğindedir.
- Gündüz özdeş planına göre daha esnektir.
- Yüzüncü Yıl mahallesi, İdil Planı’nda iskân alanı olarak düzenlenmiştir.
- Yüzüncü Yıl yakınında “Yüksekokul Alanı” düşünülmüştür. Bugün Karabük Üniversitesi bu bölgede kurulmuştur.

1985 planlama yetkisi tamamen belediyelere geçmiştir. 1994 yılında Safranbolu UNESCO dünya mirası listesine alınmış, turizm faaliyetleri hız kazanmıştır. Turizm sektörü Karabük için sanayiden sonra önemli bir yere sahip olmuştur.

1980 sonrası liberal dönemin etkileri Karabük’te de hissedilmiş KDÇF’nin özelleştirilmesi gündeme gelmiştir. 1995’ yılında Karabük il olmuş, KDÇF özelleştirilmiş, yaşanan ekonomik sarsıntılar sonucunda Karabük göç vermeye başlamıştır.

1996’da Yenişehir mahallesindeki işçi yerleşmeleri 3. Derece doğal ve kentsel sit alanı kapsamına alınmıştır.

2007’de Karabük Üniversitesi açılmıştır. Karabük ve Safranbolu arasında kalan 100.yıl bölgesi üniversite ile gelişmeye başlamıştır. Karabük 2007’den sonra yeniden göç almaya başlamıştır. Günümüzde yaklaşık 250 bin kişilik nüfusa sahip olan kentte yüksek öğrenimdeki öğrenci sayısı yaklaşık 55 bindir.

Son dönemlerde gecekonduların kentleşme alanlarında kentsel dönüşüm projeleri yapılmıştır. İstasyonun doğusunda bulunan ticaret alanı halen Karabük’ün en etkin ticaret alanıdır. 2009 yerel seçimlerinden sonra Karabük’te hızlı bir dönüşüm başlamıştır.

Karabük’ün tarihsel gelişimi Şekil 4.8’de özetlenmiştir.

Şekil 4.8 Karabük'ün Tarihsel Gelişimi

Karatay'a göre [15] 'Karabük'ün öyküsü aslında biraz Cumhuriyet'in öyküsüdür: onunla var olmuş onunla gelişmiş ve onunla dönüşümlere uğramıştır; başarıları cumhuriyetin de başarıları, başarısızlıkları ve yetersizlikleri Cumhuriyetin de başarısızlıkları ve yetersizlikleridir.'

4.2 Araştırma Bulgularının Analizi

Sanayi kentinin çevresel kimliği sanayinin yer seçimine sebep olan doğal çevre özellikleri ve sanayinin kentin yapılı çevresine etkisi bağlamında incelenmiştir.

Kentin yapılı çevresi yerleşim ölçeğinde (kentsel yapı, binalar, ulaşım), kent mobilyaları ölçeğinde ve simge olmuş elemanlar ölçeğinde incelenmiştir.

Sheffield'da birden fazla sanayi kuruluşunun bulunması, sanayileşme sürecini erken dönemlerde yaşaması, savaşlar, sanayisizleşme ve kentsel dönüşümler sonucunda yapıların çoğunun günümüze ulaşmaması dolayısı ile fabrikalar işçi yerleşmeleri ve donatıların bütüncül bir şekilde incelenmesi oldukça zordur. Bu konuda daha önce

yapılmış olan çalışmalardan, kentsel analizlerden, geçmiş dönem harita ve fotoğraflarından yararlanılmıştır.

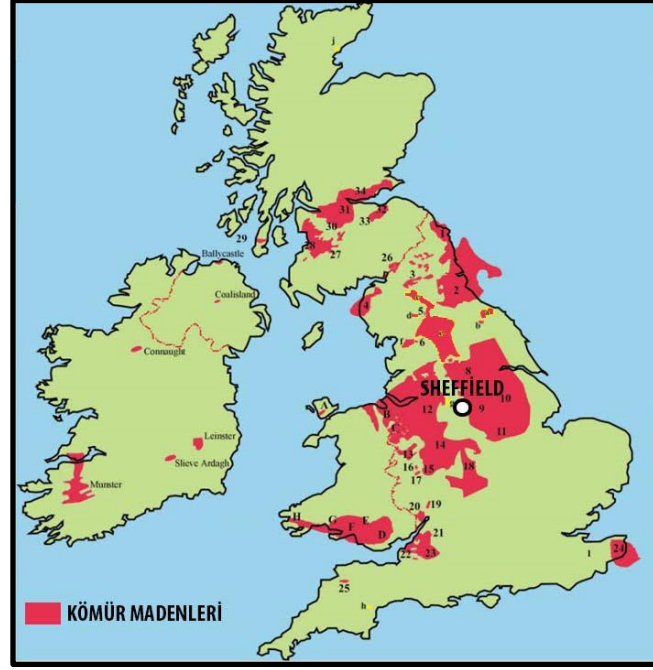
Karabük'te kentteki tek büyük demir çelik fabrikası olan KDÇF, işçi yerleşmeleri ile birlikte tasarlanmış daha bütüncül bir yapı sergilemektedir. İşçi yerleşmelerinden tüm donatıları ile KDÇF bünyesinde olanlar günümüze kadar özgün hali ile gelmiştir.

4.2.1 Doğal Çevreden Kaynaklanan Kimlik Elemanlarının Analizi

7. yüzyılda küçük bir Anglo-Sakson yerleşimi olarak kurulan Sheffield'da metal üretimi erken orta çağlara kadar uzanmaktadır. Bu bağlamda Sheffield'ın coğrafyası tarihini ve kimliğini büyük ölçüde şekillendirmiştir. Sahip olduğu demir cevheri, kömür için ihtiyaç duyulan meşe ağaçlarının varlığı, su gücünü sağlayan hızlı akan dereleri, metal üretimi ve ticareti için bölgeyi elverişli kılmıştır [12]. 14. yüzyıl başlarından itibaren çelik bıçakçılık üretiminde ünlenen Sheffield, 16. Yüzyılda bu üretimi çok çeşitli çatal bıçak takımları içerecek şekilde çeşitlendirmiştir. Zaman içinde el sanatları, loncaları ve ilgili ticaret faaliyetleri sonucunda genişlemiştir.

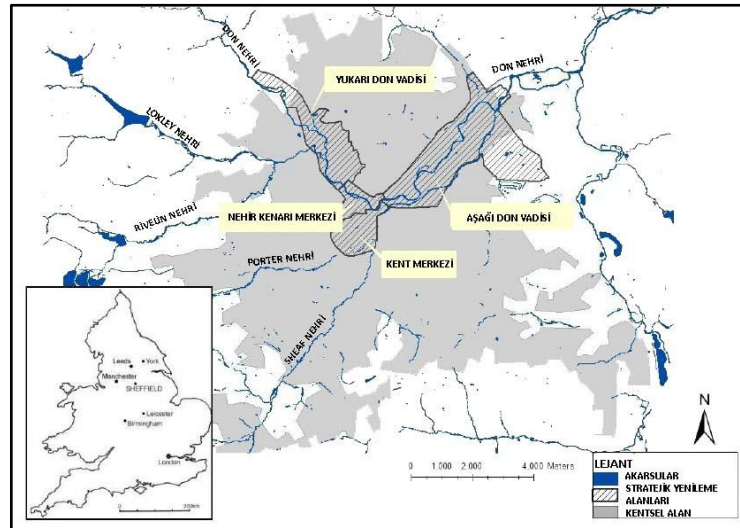
Sanayi devrimi ile büyük ölçekli üretime geçilmesi 18. yüzyılda kentin uluslararası bir ün kazanmasına neden olmuştur. Güçlü yerel çelik üreticileri, tarafından beslenen ekonomik yapısı ve yeni teknolojilere erken entegrasyonu sayesinde kısa sürede İngiliz sanayiinde ön plana çıkmıştır.

Sanayi devriminin İngiltere'de başlaması, şüphesiz İngiltere'nin kurumsal yapısı kadar doğal yapısı ile de ilişkilidir. İngiltere hem sanayi devriminin önemli bileşenlerinden olan demir cevheri ve kömür madenlerine yeteri kadar sahiptir, hem de bu madenlerin işlenmesine olanak bir sunan kurumsal yapıya sahiptir. Sheffield kenti sanayi devriminde bu kömür madenlerinin en yoğun olduğu Güney Yorkshire bölgesindeki konumu ile de İngiliz sanayiinde ön plana çıkmıştır (Şekil 4.9).

Şekil 4.9 İngiltere’de Kömür Madencilği Alanları

Çelik üretimi sanayi devriminden öncelere dayanan Sheffield’da akarsular enerji ve ulaşım açısından önemli yere sahiptir. Sanayi devrimi ile 1838 de Sheffield ve Rotterham arasında ilk demiryolu açılmıştır. Daha sonra genişleyen bu hat Sheffield’da Don nehrine paralel olarak Don vadisi boyunca devam etmektedir (Şekil 4.10). Demiryolu ve nehrin kesiştiği Don Vadisi ileride ağır sanayinin yer seçimi için uygun şartları barındırmaktadır.

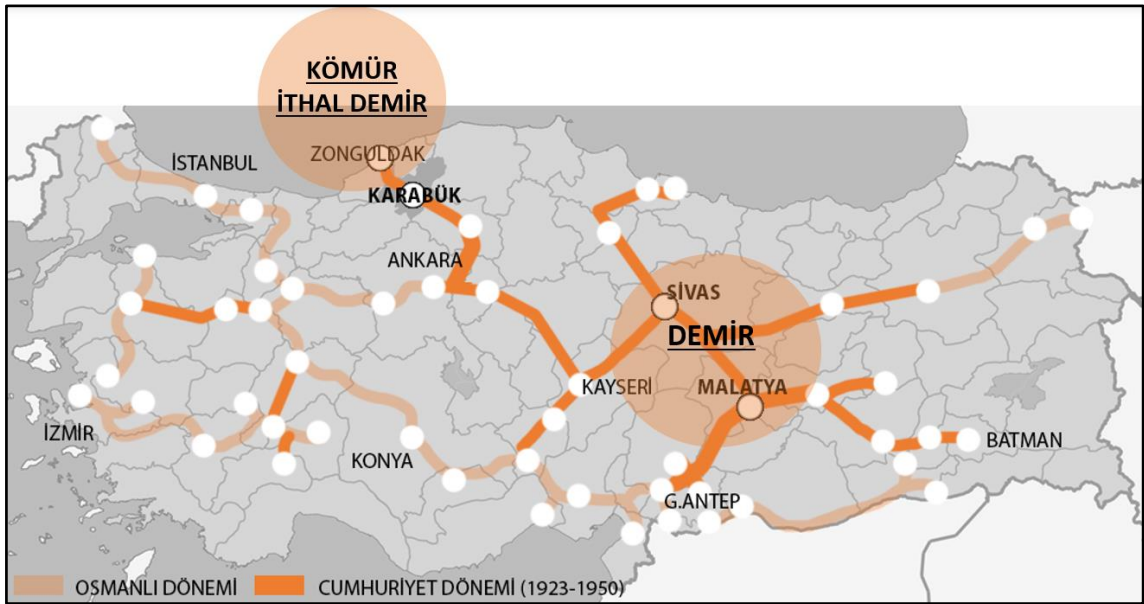
Şekil 4.10 Sheffield Don Vadisi [60]

Türkiye’nin ilk ağır sanayi kenti Karabük ise Cumhuriyet döneminin sanayi politikalarının bir sonucu olarak gelişmiş ve kentleşmiştir. Karabük çevresinde yerleşim

çok eski çağlara dayansa da günümüzdeki Karabük kentinin tarihi oldukça yenidir. Karabük yerleşmesi ilk olarak Zonguldak-Ankara demiryolu hattında bir istasyon ismi ile gündeme gelmiş ve sonrasında Cumhuriyet döneminin sanayi politikalarının bir sonucu olarak gelişmiş ve kentleşmiştir.

Şüphesiz demir çelik fabrikası için bu bölgenin seçilmesinde en büyük etken demir yolu güzergahında bulunuşudur. Bir diğer önemli etkense dönemin askeri politikalarıdır. Zira demir-çelik fabrikaları için güzergâh üzerinde Tefen, Ereğli gibi başka alanlar da önerilmiş fakat bir takım askeri kaygılardan ötürü Karabük tercih sebebi olmuştur [16].

Maden kömürü havzasına yakınlığı, (Sivas Divriği'deki demir madeni yatakları henüz bulunmamış olduğundan) yurt dışından gemilerle ithal edilmesi planlanan demir cevherinin temini noktasında sahile yakın oluşu, demiryolu güzergâhında bulunuşu (Şekil 4.11), bölgenin işçi iskânına müsait oluşu, jeolojik bakımdan ağır endüstrinin kurulmasına elverişli olması ve lojistik uygunluğu sebebi ile Cumhuriyet'in ilk ağır sanayi fabrikası için bu bölge tercih edilmiştir [61, 15].

Şekil 4.11 1923-1950 Demiryolu Güzergahı İçinde Karabük'ün Konumu¹

KDÇF'nin kuruluşunda ve kentsel gelişimde Karabük'ün coğrafyasının (özellikle topografyanın) önemi büyüktür. Karabük'ün dağlık yapısı KDÇF'nin kuruluşunda güvenlik kaygıları nedeni ile bu bölgenin seçilmesine sebep olmuştur (Şekil 4.12).

¹ Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı demiryolları haritasından uyarlanmıştır.

Topografya ağır sanayi için bölgenin seçilmesindeki belirleyici olduğu kadar Karabük'te yerleşimin şekillenmesinde belirleyicidir. Kentsel yerleşim küçük dereciklerle bölünmüş engebeli sahalarda kurulmuştur. Kent topoğrafyanın izin verdiği alanda genişlemiştir. Karabük kenti 1. Derece deprem bölgesinde yer almaktadır.

Çeltik tarlalarının bulunduğu bu günkü fabrika arazisi, fabrikanın kurulması kararı ile ıslah edilmiş ve yerleşime uygun hale getirilmiştir.

Şekil 4.12 KDÇF ve Karabük'ün Topoğrafyası

Bu veriler ışığında bakıldığında, Sheffield ve Karabük'te sanayinin yer seçimi sanayinin kuruluş dönemine göre farklılıklar göstermektedir. Sanayi devriminden önce sahip olduğu demir cevheri ve nitelikli akarsuların varlığı nedeni ile çelik bıçakçılık üretimi ile ünlenen Sheffield, sanayi devrimi ile birlikte mevcut üretimini geliştirip çeşitlendirerek çelik şehri kimliğini pekiştirmiştir. Sheffield'da sanayinin yer seçimi daha doğal bir seyir izlerken, Erken Cumhuriyet Dönemi politikalarının bir sonucu olarak sanayileşen Karabük'te daha planlı olarak gerçekleşmiştir.

Her iki kentte ulaşım imkânları, hammadde ve enerji kaynaklarına yakınlık bağlamında benzer özellikler barındırmaktadır. Arazi şartları bağlamında farklılaşan Karabük'te fabrikanın kurulduğu arazi sanayinin gelişmesine uygun olmasa da güvenlik kaygıları nedeni ile bu durum göz ardı edilmiştir.

4.2.2 Yapılı Çevreden Kaynaklanan Kimlik Elemanlarının Analizi

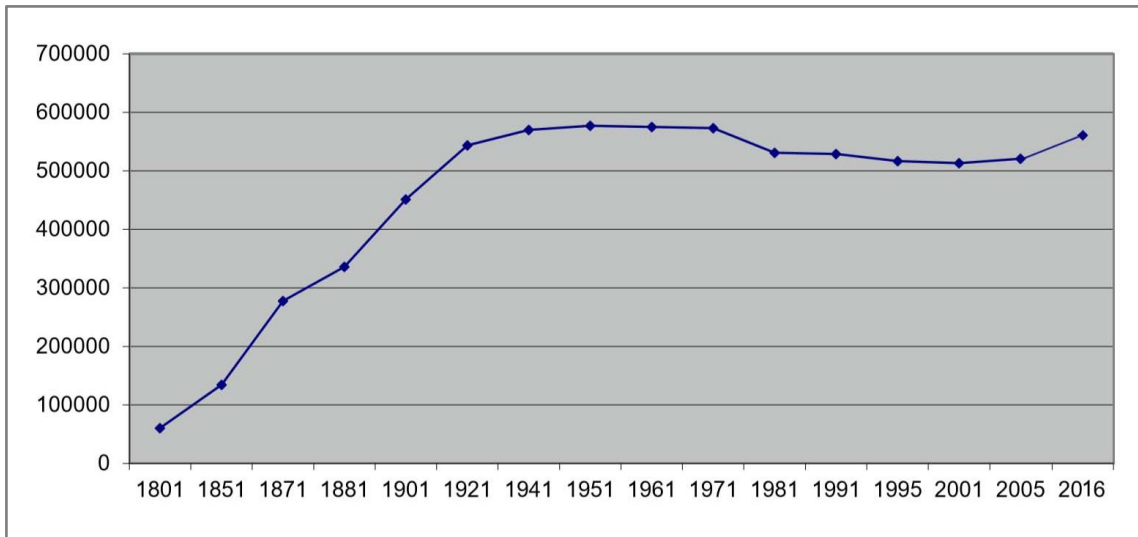
Yapılı çevreden kaynaklanan kimlik elemanları Şekil 3.1'de açıklanan sanayi kentinin kimlik parametreleri doğrultusunda; kentsel gelişim, sanayi kenti kimliğini oluşturan yapılar, kent mobilyaları ve sembol elemanlar bağlamında analiz edilmiştir. Ulaşım parametresi yapılan analizlerde sanayi ile ilişkisi bağlamında incelendiği için bu bağlamda ayrıca bir analiz yapılmamıştır.

4.2.2.1 Kentsel Gelişim Analizi

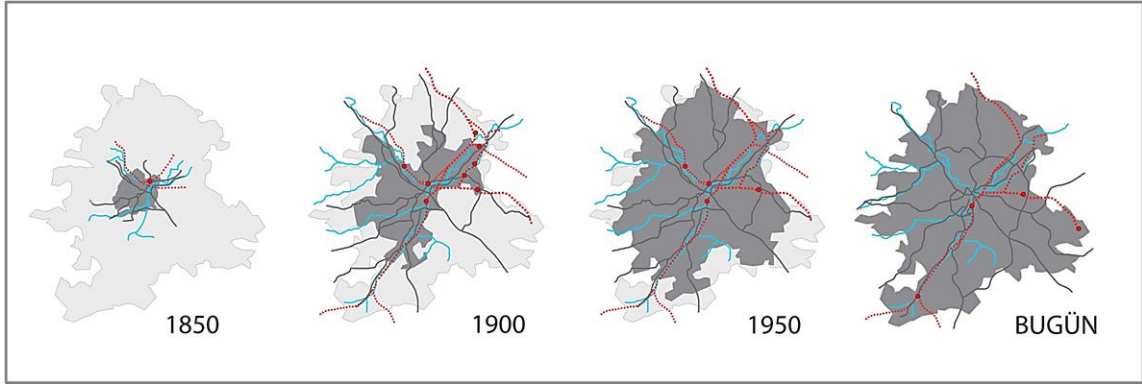
Frayar [3] sanayileşme ile kentlerin nüfusunun artışından, köylerden kentlere göçler yaşanırken bazı köylerin de kent olmasından bahseder. Bu bağlamda Karabük sanayileşme ile köylerin kent oluşuna bir örnektir. Sheffield’da ise mevcut bir yerleşimin sanayileşme ile hızla göç olarak kentleşmesi söz konusu olmuştur.

Karabük’te sanayinin kentleşmedeki en önemli faktör oluşu tartışmasız bir gerçektir. Zira Karabük’te KDÇF’nin kurulduğu tarih olan 3 Nisan Karabük’ün kuruluş yıldönümü olarak kutlanmaktadır. Çoğu yerde Karabük’ten ‘kurtuluşu değil kuruluşu kutlanan kent’ olarak bahsedilmektedir.

Şekil 4.13, Şekil 4.14, Şekil 4.15 ve Şekil 4.16’da Sheffield ve Karabük’ün nüfus ve kentsel gelişim aşamaları incelenmiştir. Karabük ve Sheffield’ın kentsel yapısını gösteren tarihler konu hakkında ulaşılabilen kaynaklardaki tarihlere göre belirlenmiştir. 1893’te il olan Sheffield’da sanayi Don Vadisi boyunca tüm il geneline yayılmış durumdadır ve ulaşılan tüm kaynaklardaki veriler il bazındadır. Karabük ise 1953’te ilçe olmuş 1995 yılında il olmuştur. Bu nedenle için Karabük ile ilgili ulaşılan birçok analiz çalışması ilçe merkezini baz almaktadır. Sanayi merkez ilçe sınırları içerisindedir. 1960’larda Karabük’ün Safranbolu ile planlanması gündeme gelmiş bu bağlamda ulaşılan, 1960 sonrası harita ve analizlerde Safranbolu ile birlikte ele alınmıştır.

Şekil 4.13 Sheffield’in Nüfus Artışı(1881-2016) [12]

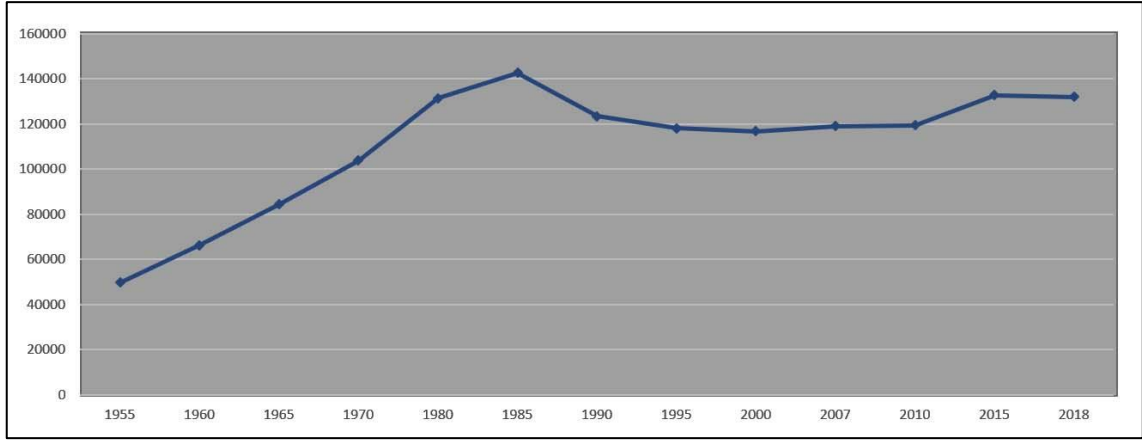

Şekil 4.14 Sheffield'in Kentsel Gelişimi [13]

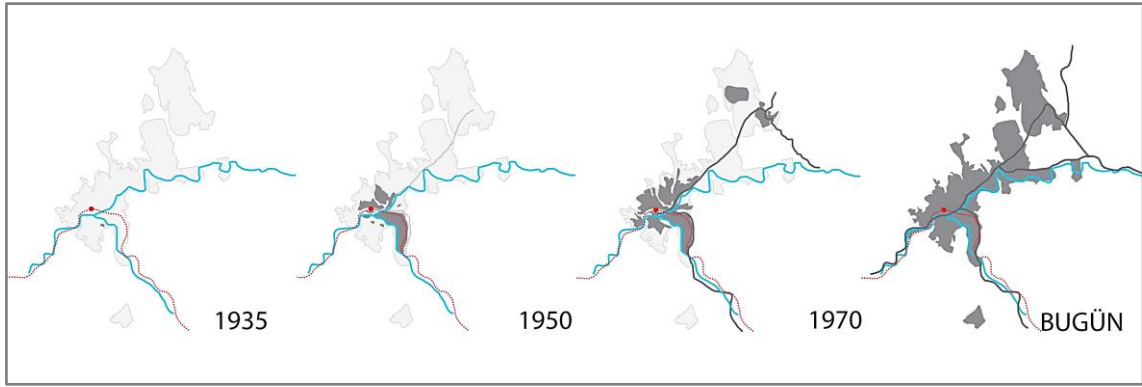
Sheffield'in nüfus grafiğine bakıldığında nüfusun en hızlı arttığı dönem birçok kentte olduğu gibi sanayileşme dönemidir. Sanayileşme ile kenti çevreleyen kırsal bölgelerden ve başka bölgelerden şehre çalışmak için gelen artan sayıda göçmene ev sahipliği yapmıştır. Kentin nüfusu, sanayi devrimine paralel olarak 1801 ile 1851 arasında 60.000'den 161.000'e kadar genişlemiştir. 1832 yılında ilçe olan yerleşim, 1893 yılında şehir statüsü kazanmıştır. Sheffield'in nüfusu ile kentsel gelişimi kıyaslandığında sanayi devrimi sırasında nüfus artışına paralel olarak kentsel yerleşimin sınırlarının da hızla genişlediği görülmektedir. 1850 ve 1900'de kentsel yerleşimin sınırlarına bakıldığında bu artış açıkça görülmektedir.

Kentin sınai başarısına paralel olarak artan nüfus 1950'li yıllarda zirve dönemlerini yaşamıştır. Nüfustaki bu artışı 1900-1950 döneminde kentsel yerleşimin aynı şekilde arttığı gözlemlenmektedir.

Sheffield 1970'lerde sanayideki düşüşe rağmen ilerleyen yıllarda nüfus nispeten istikrarlı kalmıştır. Bu istikrar kentin hizmet sektörüne yaptığı yatırımların bir sonucu olarak yorumlanmaktadır. Bu döneme paralel olarak 1950 ve günümüzdeki kentsel sınıra bakıldığında kent çeperinin önceki dönemlere göre çok genişlemediği görülmektedir. Bu süreçte kentsel yayılmanın azalmasında İkinci dünya savaşındaki yıkımlar ve savaş sonrası modernist planlama anlayışından nispeten etkilendiği düşünülebilir. Nüfusun durağanlaşması en önemli etken olmakla birlikte ve bu süreçte düşük katlı konutların yıkılarak büyük ölçekli konut bloklarının yapılması kentin düşeyde yükselmesine ve kentsel sınırın korunmasında etkili olmuştur denilebilir.

Şekil 4.15 Karabük'ün Nüfus Artışı (1995-2018)¹

Şekil 4.16 Karabük'ün Kentsel Gelişimi

KDÇF'nin kuruluşundan önce Öğlebeli köyünün 13 hanelik bir mahallesi olan Karabük'te fabrika kurulana kadar nüfusun 100 'ü geçmediği bilinmektedir. KDÇF'nin açılışından sonra nüfusu hızla artan yerleşim 1941 yılında bucak 1953 yılında ilçe olurken, 1995 yılında il olmuştur. İlçe olmadan önceki nüfus verileri sağlıklı olmadığı için kapsam dışı bırakılmıştır. Karabük'te sanayi merkez ilçe sınırları içerisinde kaldığı için Karabük nüfusu merkez ilçe bazında ele alınmıştır.

1935-1950 arası Karabük'ün kentsel gelişimi kıyaslandığında 1950 yılına kadar geçen süreçte demir yolu ve akarsuların kesişim noktasında yeni kurulan fabrika ile birlikte yeni bir yerleşimin ortaya çıktığı görülmektedir. Bu süreçteki kentsel gelişme doğrudan KDÇF'nin kuruluşu ile ilişkilidir. Nitekim 1937 yılında KDÇF'nin açılışından sonra

¹ 1955-1960 [98], 1965-2000 (TÜİK Genel Nüfus Sayımı), 2010-2018 (TÜİK Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi)

Karabük'ün nüfusu hızla artmış 25 yıl içinde 30.000'i aşmıştır. Bu dönemde nüfusun %80'i KDÇF'de çalışmaktadır.

1950'li yıllarda devletçi ekonomiden liberal ekonomiye geçilmesiyle birlikte nüfus artışı ivme kazanmıştır. 1960-1973 yılları arası Karabük'ün altın yılları olarak değerlendirilmektedir. 1950-1970 yılları kentsel gelişimi kıyaslandığında bu nüfus artışına paralel olarak kentsel sınırların genişlediği görülmektedir.

1985'ten sonra göç alan kentten göç veren kente dönüşen Karabük'te, KDÇF kapatılmak istenmiş halkın yoğun çabaları ile 1995'te özelleştirilerek halka satılmıştır. Nüfus grafiğine bakıldığında 1995-2010 yılları arası devam eden bir durağan dönem, ardından günümüze kadar devam eden nüfus artışı gözlemlenmektedir. Bunda 2007 yılında açılan üniversitenin payı büyüktür. Günümüzde yaklaşık 250 bin kişilik nüfusa sahip olan kentte yüksek öğrenimdeki öğrenci sayısı yaklaşık 55 bindir.

Kuruluşundan bugüne KDÇF'nin varlığının nüfusa etkisi açıktır. Kaştan ve Demirci [62] bu konuda yaptıkları bir çalışma KDÇF'nin işçi sayısı ile Karabük nüfusunu kıyaslamış, nüfus artışının 1940-1970 yılları arası KDÇF ye bağlı olarak geliştiğini, 1985-2007 arası haddehaneler ve diğer iş alanlarının varlığı sebebi ile KDÇF'den direk olarak etkilenmediğini saptamışlardır.

1970'ten günümüze Karabük'teki kentsel gelişime bakıldığında kentsel yerleşimdeki artışın devam ettiği görülmektedir. Karabük'ün tarihinde önemli dönüm noktalarını barındıran bu süreçte kentsel gelişim de KDÇF'den doğrudan etkilenmemiştir.

Bu veriler ışığında her iki kentin sanayileşmesi ile birlikte nüfuslarının arttığı ve kentsel sınırlarının genişlediği görülmektedir. 1970'lerden sonra sanayisizleşen Sheffield'da hizmetler sektörüne olan yatırımların etkisi ile nüfus durağan bir seyir izlemiş, kentsel sınırların genişlemesi durmuştur.

KDÇF'nin halen işlevine devam ettiği Karabük'te ise Karabük Üniversitesi'nin de etkisi ile nüfusta ve kentsel sınırlarda genişleme devam etmektedir.

4.2.2.2 Sanayi Kenti Kimliğini Oluşturan Yapılar Analizi

Yapılar kentsel kimliği oluşturan önemli yapıları çevre bileşenleridir. Bu bölümde sanayinin kent kimliğine etkisini kentin sanayi kimliğine katkıda bulunan yapılar üzerinden okumak amaçlanmıştır. Bu bağlamda kentteki demir çelik işletmeleri, işçi yerleşmeleri ve sanayi kenti kimliğine etki eden kentsel donatıların tespit edilmesi ve kent

içerisindeki konumları, sanayi ulaşım ve işçi yerleşmeleri arasındaki ilişkilerinin analiz edilmesi, sanayi kentinin kimlik parametrelerini taşıyıp taşımadıkları ya da hangi döneme ait izler taşıdıklarının araştırılması ve günümüzdeki durumlarının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Sheffield sanayileşmenin çok erken dönemlerine tanıklık etmiş, birçok savaş ve kentsel dönüşüm süreci yaşamıştır. Bu süreçte tahrip olan ya da dönüşüme uğrayan fabrikalar, işçi yerleşmeleri ve donatıları harita üzerinde tespit edebilmek oldukça zordur. Bu konuda yapılmış farklı arşiv ve analiz çalışmalarından yararlanılmış, elde edilen verilerden yola çıkılarak yorumlanmıştır.

Karabük'te ise demir çelik fabrikası ve işçi yerleşmelerinin büyük bir kısmı halen kullanılmaktadır. İşçi yerleşimlerinin bir kısmı yıkılsa da yakın zamana kadar varlığını sürdüren bu alanların tespit ve analiz edilmesi mümkündür.

- **Demir Çelik Fabrikaları**

Sanayi kentinin kimliğini oluşturan en önemli binalar şüphesiz fabrika binalarıdır. Kentlerdeki sanayi kuruluşlarının kentteki konumu ve yerleşim kararları sanayileşmenin farklı dönemlerinde farklı yaklaşımlara konu olsa da kentsel kimlikteki yönlendirici etkisi her dönemde geçerliliğini korumuştur.

Sheffield'da sanayileşme İngiliz sanayileşmesine paralel olarak çok erken dönemlerde başlamış ve birçok farklı süreçten geçmiştir. Demir çelik sektöründe birçok farklı üretim alanında farklı şirketleri barındırmış olması, ayrıca geçmişten günümüze birçok savaş, yıkım ve dönüşüm geçirmesi sebebi ile bu alanlarda bütüncül bir okuma yapmak oldukça zordur. 1970lerin sonu ve 1980'lerin başından itibaren demir çelik fabrikalarının çoğu kapanmış, ardından yıkılmış ya da dönüşüme uğramıştır. Bu nedenle sanayi alanları ile ilgili analizlerde konu ile ilgili geçmişe dönük yapılmış çalışmalara başvurulmuştur. Bu konuda yapılmış en kapsamlı çalışma 'Güney Yorkshire Tarihi Çevre Karakterizasyon Projesi' kapsamında yapılan analizlerdir [11].

Şekil 4.17'de görüldüğü üzere Sheffield'da sanayi alanları Don Nehri ve Sheaf Nehri'nin kıyısında vadi tabanında konumlanmaktadır. Demir yolu akarsuya paralel ve sanayi alanları ile iç içedir. Fabrika alanları kentin merkezinde ve işçi yerleşmeleri ile çevrilidir.

Sheffield'da sanayileşmenin ilk yıllarındaki geleneksel atölye çalışma alanları, 19. yüzyılın ortalarından itibaren ağır çelik üretimi ve işlenmesinin başlaması ile birlikte büyük ölçüde çelik üretimine olanak sunan büyük yapılara bırakmıştır. 1860'lı yıllardan

geçmekte ve yük taşımacılığında kullanılmaktadır. Kentte sanayinin kuruluş sebebi olan Karabük Tren İstasyonuna yakın mesafede konumlanmıştır. Kentsel yerleşim istasyon çevresinden başlayarak vadi boyunca yayılmıştır. Fabrika kente yakın olmasına karşı kent ile içi içe değildir. Bunun nedeni fabrika çevresindeki topoğrafik eşiklerin fabrikanın genişlemesine izin vermemesidir. Kentin güneyindeki fabrika vadi tabanında oluşu ve hâkim rüzgâr yönü nedeni ile yerleşimin hava kalitesini düşürmektedir. Fabrika kurulduğunda ağırlıklı olarak ulaşım demir yolundandır. 1050’de yapılan İstanbul-Ankara ya bağlayan Karabük-Gerede-Ankara karayolu fabrika ve demir yolunun paralelinden geçmektedir. En yaygın kullanılan karayolu güzergahı olan İstanbul, Ankara yönünden gelenler, Kent girişinde fabrika sahası ile karşılaşmaktadır. Bu bağlamda KDÇF kentte baskın bir imaj ögesidir.

Şekil 4.18 Karabük’te Demir Çelik Sanayi (2019)

Bu veriler ışığında Sheffield ve Karabük'te sanayinin kentsel yapıdaki yeri değerlendirilmiş, her iki kentte de sanayi alanlarının vadi tabanında, akarsu boyunca yerleştiği ve demir yolları ile iç içe olduğu görülmüştür. Sheffield'da sanayi kent ile iç içe geçerken, Karabük'te fabrika çevresindeki doğal eşiklerden ötürü fabrika kentten izole bir yapı sergilemektedir.

Sheffield'in geçirdiği süreçler göz önünde bulundurulduğunda yeterli veriye ulaşılamamakla birlikte demir çelik fabrikaları ve birçok farklı yan sanayinin iç içe olduğu görece dağınık bir yapı söz konusudur.

Karabük'te iste KDÇF kentin kuruluşundan itibaren tek demir çelik fabrikasıdır ve bütüncül bir yerleşim yapısı göstermektedir. İlerleyen yıllarda yine KDÇF'den beslenen haddehaneler ve yan sanayi kuruluşları açılmıştır.

- **İşçi Yerleşmeleri**

Sanayileşme ile hızla göç alan kentlerde planlı ya da plansız konut alanları gelişmiştir. Planlı konut alanları olan işçi yerleşmeleri, sanayinin kent kimliğine etkisinin önemli izlerindedir. Tablo 4.1'de Sheffield ve Karabük'te sanayileşme sürecinde inşa edilmiş işçi yerleşmelerinden bir kısmı derlenerek karşılaştırılmıştır.

Sheffield sanayi devrimi ile birlikte birinci dönem sanayi kentleri başlığı altında açıklandığı gibi zorlu bir süreçten geçerek günümüze gelmiştir. Planlama anlayışının henüz oturmadığı yıllarda işçilerin iskân sorunları ile karşı karşıya kalmış farklı modeller geliştirmiştir. İlerleyen dönemlerde yeni planlama yaklaşımlarının gelişmesi ile defalarca kentsel dönüşüm yaşayan kentte her dönemde farklı katmanlara rastlamak mümkündür. Bu bağlamda incelendiğinde Karabük örneği kadar planlı ve sistematik bir işçi yerleşmesinden söz etmek zordur.

Bu nedenle yapılan analiz çalışmasında Sheffield'da sanayileşme sürecinde ortaya çıkan farklı konut tipolojileri ele alınırken, Karabük örneğinde KDÇF'nin kuruluşu ile KDÇF lojmanı olarak inşa edilen konut alanları ele alınacaktır.

Tablo 4.1 İşçi Yerleşmeleri

İŞÇİ YERLEŞMELERİ			
	İSİM/YAPIM YILI	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA
SHEFFİELD	Sırt Sırta Evler (<i>Back To Back Houses</i>)		Günümüzde örnekleri kalmadı. Fotoğraf kaynak: [63]
	Izgara Demir Teraslı Evler (<i>Grid Iron Terraced Houses</i>) 1864-1919 İlk Örnekler		Bir kısmı 1960'larda ve 1970'larda yıkıldı. Halen mevcut olanlar var. Fotoğraf kaynak: [11]
	Villa Banliyöleri (<i>Villa Suburb</i>) 19. yy. ve 20. yy. başları		19. yüzyılda endüstriyel ve ticari şehir merkezinden uzakta orta sınıf banliyö bölgeleri. Fotoğraf kaynak: [11]
KARABÜK	Yenişehir mahallesi 3.Derece doğal ve kentsel sit alanı (1938 -1996)		1996 yılında 3.Derece doğal ve kentsel sit alanı kapsamına alındı. Halen KDÇF çalışanlarına hizmet ediyor.
	Ergenekon Mahallesi/ Yüz evler 1942)		190 adet sıra ev 2010 yılında yıkıldı. Yerine kent meydanı yapıldı. Fotoğraf kaynak: [64]

Tablo 4.1 İşçi Yerleşmeleri (devamı)

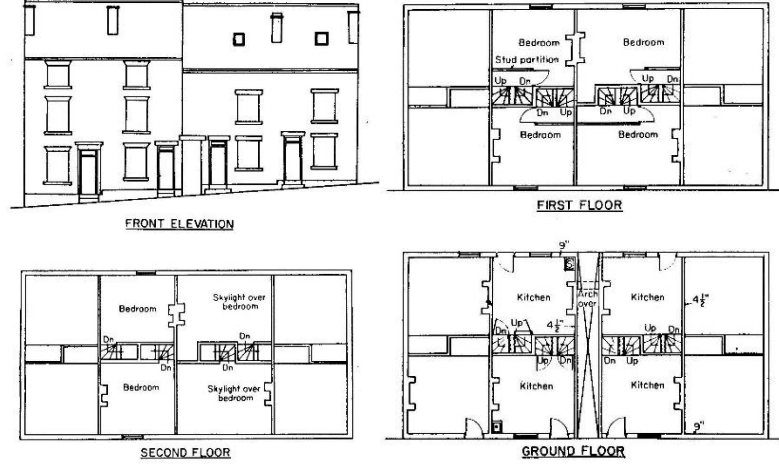
İŞÇİ YERLEŞMELERİ			
	İSİM/YAPIM YILI	FOTOGRAFLAR	AÇIKLAMA
KARABÜK	Ergenekon Mahallesi/ Dere evler 1945-1950		2015 yılında yıkıldı Kentsel dönüşüm konut alanı. Fotoğraf kaynak: [65]
	Ergenekon Mahallesi/ 38 evler 1952		Yıkıldı. Peyzaj alanı olarak düzenlendi. Fotoğraf kaynak: [66]

‘Back to back houses’ olarak adlandırılan sırt sırta evler İngiltere’de sanayi devrimi sonrası hızla büyüyen kentlerde işçilerin barınma ihtiyacını karşılamak için mümkün olan en ucuz şekilde oluşturulmuş bir yapı türüdür.

Konut sunumunun özel girişimin elinde olduğu bu dönemde, denetleme mekanizmasının bulunmayışı kar odaklı, aşırı yoğun niteliksiz konut tipinin gelişmesine neden olmuştur.

Evlerin arka arkaya inşa edildiği genellikle gridal sistemde olan bu yapılar alt yapı olarak yetersiz, hijyen seviyesi oldukça düşük konutlardır (Şekil 4.19).

Sheffield’da sanayileşmenin ilk dönemlerinde inşa edilen bu yapılar 1864 yılında yönetmelikle yasaklanmıştır. Yapıların birçoğu uzun süren savaş dönemlerinde tahrip olurken, bir kısmı 1. Dünya savaşı sonrası 1919 yılında yapılan stratejik planla, bir kısmı 2. Dünya savaşı sonrası 1950-1960 yılları arasında yapılan planlarla yıkılmıştır. Sheffield’da günümüzde ‘back to back houses’ örneği kalmamıştır.

Şekil 4.19 Sheffield’da tipik bir sırt sırta ev planı [67]

Sheffield’da fakir işçi sınıfı için geliştirilen bir diğer konut türü ise ‘Grid Iron Terraced Houses’ olarak adlandırılan ızgara demir teraslı evlerdir. Sırt sırta evlerin gelişmiş bir türü olan bu yapı türü yoğun olarak Sheffield şehrinde bulunurken, ayrıca Doncaster, Barnsley, Rotherham ve Mexborough kentlerinin ana merkezlerinde bulunmaktadır.

Teraslı konutlar, 19. yüzyılın ortalarında ve 20. yüzyılın başlarında gelişmiştir. Evler, konut boyutunu kontrol eden yönetmeliklerin gelişmesi nedeniyle genellikle çok tekdüzedir (Şekil 4.20). Evlerin bitişik nizamda inşa edildiği Back to back’in gelişmiş versiyonu olan bu evlerde hala arka şeritten ya da geçitlerden erişilen dış tuvaletlere rastlanmaktadır.

Şekil 4.20 Teras Evlerle Çevrili Bir Sokak, Sheffield [11]

19.yy Sheffield’da ortaya çıkan bir başka yerleşim alanı da sanayiden ve şehir merkezinden uzakta inşa edilen banliyölerdir. Sanayi ile birlikte gelen duman, gürültü, yoksulluktan arındırılmış bu bölgelerde baskın bina tipleri, müstakil konaklardan büyük yarı katlı evlere, normalden cömert özel bahçelere veya küçük parklara ve diğer tasarlanmış alanlara sahiptir. Yapıların çoğunun Tudor, Klasik ve Gotik mimari stillerin bir karışımı ile taştan inşa edildiği bölgede kütüphaneler, balo salonları, konservatuarlar veya hatta özel bir tiyatro gibi yüksek statü detaylarını içeren Daha büyük konutlar da mevcuttur.

Şekil 4.21 19.yy Ortası Tipik Taş Villalar, Sheffield [11]

Karabük’te fabrikanın kuruluş çalışmaları ile birlikte işçi yerleşmeleri de planlanmaya başlanmıştır. Bu bağlamda Sümerbank’ın öncülüğünde Henry Prost’a yaptırılan plan uygulanmış, Fabrika’nın inşasını üstlenen İngiliz firma tarafından inşa edilmiştir. Kentin çekirdeğini oluşturan bu yerleşim daha alt düzey işçiler için düzenlenen Ergenekon mahallesi ve üst düzey çalışanlar ve işçiler için düzenlenen Yenişehir mahallesi olarak iki komşu bölgeden oluşur [68].

Bu bağlamda 1996 da 3. Derecede kentsel sit alanı ilan edilerek özgünlüğünü koruyan Yenişehir mahallesi dikkat çekmektedir. Yapıların birçoğu süreç içerisinde yapılan eklerle birlikte günümüze kadar gelmiş, halen fabrikanın lojmanları olarak kullanılmaya devam etmektedir.

Kaya'ya göre [66] Karabük'te işçi yerleşmelerinin özgünlüğünü korumuş olması farklı şahıslara ait olmayıp, tek bir kuruma ait olması sayesinde. Nitekim başka kurumlara devredilen Ergenekon Mahallesi sınırındaki Dere Evler, Yüz Evler, 38 Evler gibi yerleşimler yıkılarak günümüze ulaşamamıştır.

Planda tüm sosyal donatıları ile birlikte tasarlanan konut alanları hiyerarşik bir yapıda kurgulanmıştır. Altınöz'e göre [69] bu hiyerarşik yapılanmanın oluşumunda Prost'tan ziyade Sümerbank'ın isteklerinin etkili olduğu ve bu oluşumun dönemin seçkin modern yapılanmasıyla ilgili olduğu düşünülebilir.

Kentin çekirdeği niteliğindeki Yenişehir Mahallesi'nin en yüksek ve manzaralı yerlerinde Sosyal statü bakımından yüksek olan müdür, müdür yardımcıları, mühendisler gibi seçkin görevlerde bulunanların konutları bulunmaktadır. Çalışanların konut alanları tepeden aşağıya doğru inildikçe sosyal statü ile doğru orantılı olarak değişmektedir [69]. Konut tipleri ve kalitelerinde çalışanların statüsüne göre farklılık göstermektedir.

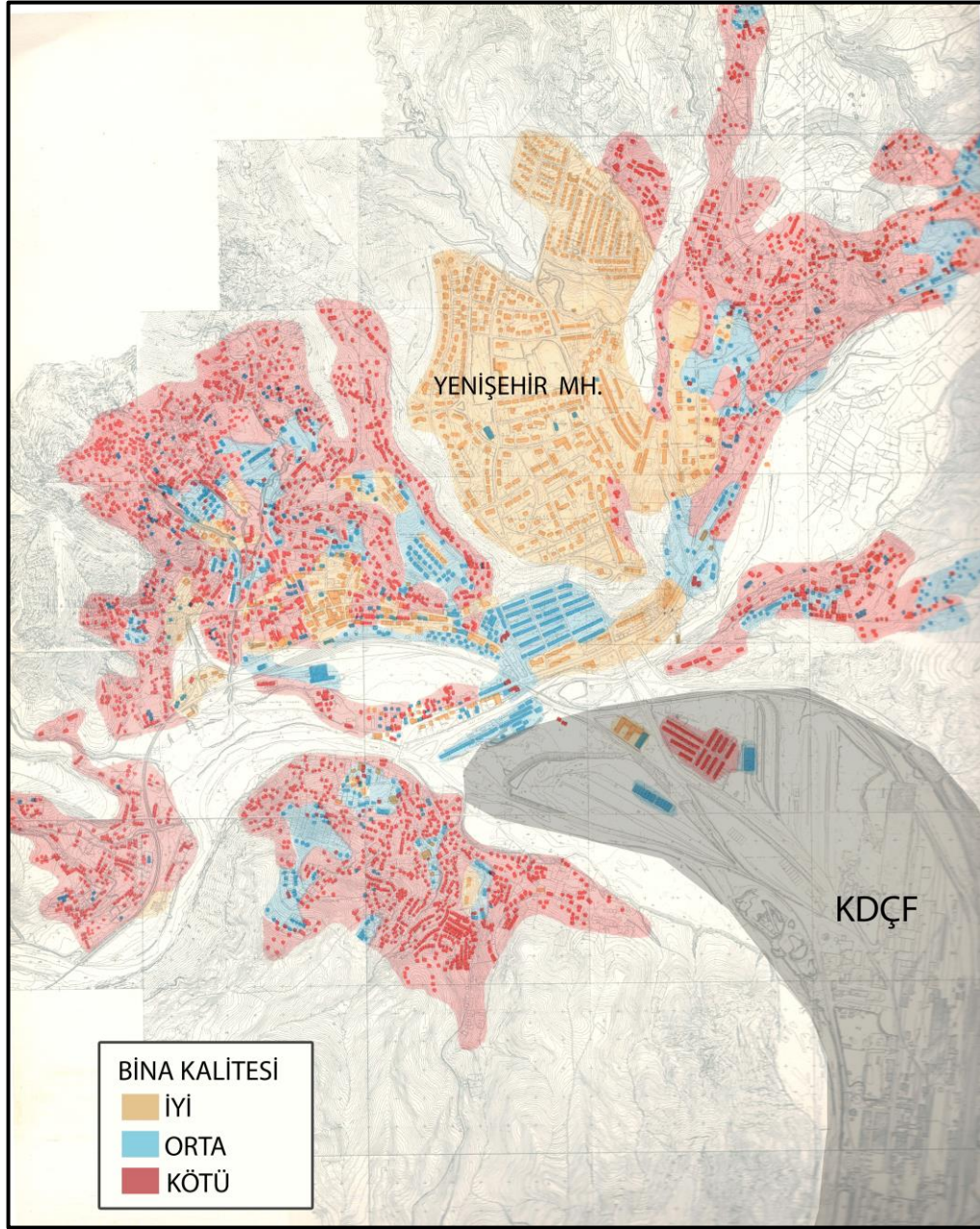
Tüm sosyal donatıları ile birlikte kurgulanmış Yenişehir mahallesinde, çamlık evleri (1939-40), memur evleri, müdür evleri, genel müdür evleri, bekar lojmanları, memur apartmanları (1945-1954), kübana evleri (1959) gibi farklı konut tipleri bulunmaktadır. [66] Bunların birçoğu farklı dönemlerde yapılmıştır.

Yerleşimde evlerin kuzey güney doğrultusunda yerleştirilerek sabah ve akşam güneşinden faydalanılması, cadde sıra evler yeşillik ve ardından diğer ev ve apartmanların bulunduğu bir yerleşim sıralaması önermesi gibi hususlarda Jansen'in Ankara İmar Planındaki bahçe şehir modelini esas alan mahalle kurgusundan etkilenildiği gözlemlenmektedir [66]. Büyük bir kısmı az katlı yapılardan oluşan yerleşimde, yollar ağaçlıklı geniş kaldırımlarla çevrilidir.

Ümit'e göre Modernleşme projesinin bir ürünü olan yerleşimde modern mimari benimsemiş, kübist, statik ve homojen bir mimari üslup kullanılmıştır [15, 70]. Büyük bir bölümü Az katlı olan konutlar yığma sistemle inşa edilmiş olup, özellikle apartman ve sosyal donatılarda betonarme sistem tercih edilmiştir.

Karabük'le ilgili kaynaklarda Prost'un planladığı işçi yerleşmelerine güzellmeler yapılsa da bu yerleşimin hiyerarşik yapısı eleştirilere de konu olmuştur. Yerleşimde işçi ve mühendis ayrımı net bir şekilde görülmektedir. Bu ayrımın üzerinde detaylı bir şekilde duran Karatay [15], o döneme ait kaynakların iki farklı Karabük tasviri çizdiğinden

bahseder. Ona göre dönemde sanıldığıının aksine işçilerin çoğunun plansız gecekondu bölgelerinde kısıtlı imkanlarda yaşamaktadır.

Şekil 4.22 Karabük'te Konut Durumu (1967) [17]

Özetle Karabük'te de sanayileşme ile Sheffield'da olduğu gibi işçi, memur sınıfları ve yeni bir burjuvazi oluşmuştur. Sheffield deneyiminin aksine işçi sınıfının yaşam koşulları en baştan düzenlenmek istense de bu yerleşim yeterli olmamış işçilerin çoğu gecekondu bölgelerinde ikamet etmişlerdir. Dolayısı ile Karabük'te yaşayan seçkinler ile işçi sınıfının imkanları farklılaştığı gibi, işçi sınıfı da sahip olduğu imkanlar ile kendi içinde ayrılmaktadır (Şekil 4.22).

- **Donatılar**

Kentsel donatılar sanayi ile ilişkileri bağlamında sanayi kenti kimliğini etkilemektedirler. Bu bağlamda Sheffield ve Karabük'te sanayi kenti kimliğinin analiz edilmesi için planlı işçi yerleşmelerindeki fabrika çalışanlarının sosyal hayatını şekillendiren donatılar, işçi kentindeki sosyal yaşamın mekânsal izdüşümleri olarak incelenecektir. Ayrıca kentlerdeki sanayi kimliğini koruyan ve yaşatan sanayi müzeleri de analiz edilecektir.

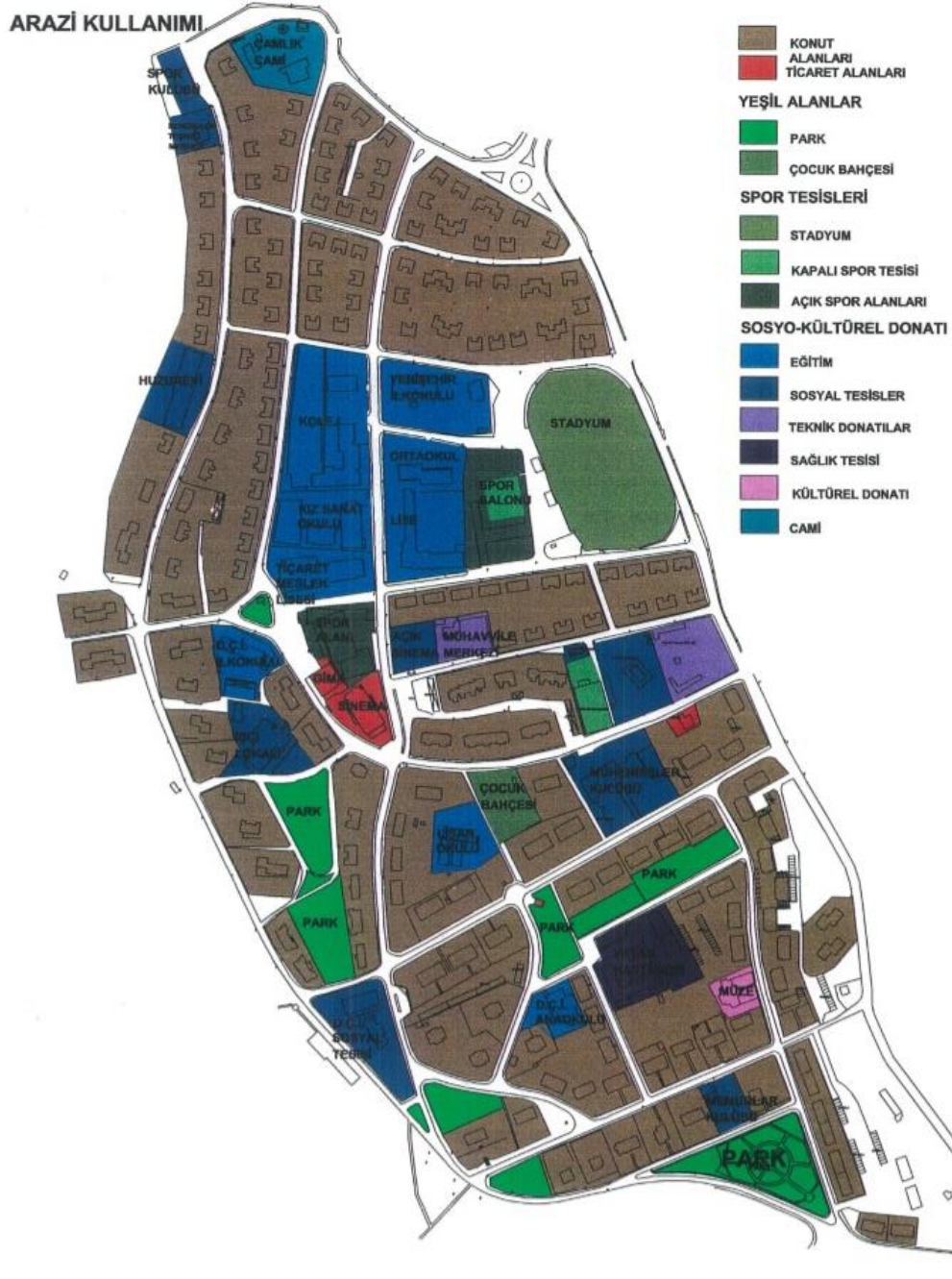
Bu bağlamda erken dönemlerde sanayileşmiş olması, birçok savaş ve kentsel dönüşüm yaşamış olması ve konu hakkında yeterli kaynak ve analize ulaşılamamış olması nedeni ile Sheffield'da işçi yerleşmelerindeki sosyal donatılar kapsam dışı bırakılmıştır.

Karabük'te ise fabrikanın kuruluşu ile birlikte planlanan, kentin çekirdeğini oluşturan Yenişehir Mahallesi'ndeki yerleşkede çalışanların sosyal hayatını düzenleyen donatıların birçoğu halen fabrika bünyesinde ve koruma altındadır.

Karabük'te Demir çelik fabrikaları kurulurken aynı zamanda teknik ve sosyal açıdan donanımlı işçi yerleşmelerinin de projelerine başlanmıştır. Bu yerleşim planlanırken iktidarın yeni modern seküler toplum oluşturma çabasının bir ürünü olarak, Cumhuriyet'in örnek kenti olarak tasarlanmıştır. Bu bağlamda incelendiğinde Karabük yerleşimi sadece bir fabrika ve işçi yerleşmesi değil aynı zamanda bir toplum mühendisliğinin de eseridir.

Yerleşimde modern insanın sahip olması gereken tüm detaylar düşünülmüş, çalışanlar için yüksek yaşam standartlarını sağlamak hedeflenmiştir. Öktem'e göre [68] 'Türkiye'de o dönemde halkı eğitmek hedefi doğrultusunda eğitim, sosyal olanaklar ve mimari bir bütün olarak değerlendirilmiş, bu üç faktörün birlikte kullanımıyla modernleştirme yoluna gidilmiştir.'

Aşağıda Yenişehir Mahallesinin arazi kullanımı analizinde de görüleceği üzere (Şekil 4.23), yerleşimde halkevi, kreş, yatılı çırak okulu, ilkokul ve lise gibi eğitim alanları, işçi ve mühendisler için ayrı olarak tasarlanmış kulüpler ve lokaller, bir adet hastane, gerektiğinde opera ve tiyatro olarak kullanılan bir adet sinema (1953), yemekhane, kantin, çay bahçesi gibi yeme içme alanları, yüzme havuzu, tenis kortları, basketbol, voleybol, futbol sahaları gibi kapalı ve açık spor alanları, ayrıca 1957 de inşa edilen dört bin kişilik bir stadyum bulunmaktadır. Yapıların bir kısmı kuruluş aşamasında planlanırken birçoğu farklı dönemlerde inşa edilmiştir.

Şekil 4.23 Yenişehir Mahallesi Arazi Kullanımı [18]

Sanayi kentinin kimliğinin kentte bir diğer yansıması sanayi müzeleridir. Özellikle sanayisizleşme süreci yaşayan kentlerde bu müzeler, sanayi mirasını yaşatmakta ve kentin hafızasını canlı tutmaktadır. Tablo 4.2’de çalışma kapsamındaki kentlerde sanayi müzelerinin varlığı ve içeriği araştırılarak listelenmiştir.

Tablo 4.2 Sanayi Müzeleri

SHEFFIELD	İSİM	FOTOĞRAF	AÇIKLAMA
	Kelham Island Museum		Eski bir elektrik santrali Müze açılışı 1982) Fotoğraf kaynak: [71]
	Abbeydale Industrial Hamlet		Eski tarım aletleri üreticisi Müze açılışı 2016 Fotoğraf kaynak: [71]
	Shepherd Wheel		Eski çatal bıçak üreticisi Müze açılışı 2012 Fotoğraf kaynak: [71]

Sheffield'da 'Sheffield Industrial Museum Trust' kurumu bünyesinde üç adet sanayi müzesi bulunmaktadır; Kelham Island Museum, Abbeydale Industrial Hamlet, Shepherd Wheel. Bu müzelerin her biri sanayisizleşme süreci sonrasında restore edilen eski sanayi yapılarıdır ve sanayi mirasının dönüşümü bağlamında başarılı örneklerdir.

Şehrin en eski sanayi bölgelerinden birinde bulunan Kelham Island Müzesi, 12. yüzyılda yapılan, bir mısır değirmeni, bir demir dökümhanesi ve şu anda müzenin bulunduğu bina olan bir elektrik santralinin bulunduğu, insan yapımı bir adada yer almaktadır. Sheffield'in endüstriyel öyküsünü anlatmak amacı ile 1982'de açılan müze, Endüstri Devrimi sırasında Sheffield'da yaşamının ve çalışmanın nasıl bir şey olduğunu, çelik kentinin Victoria dönemindeki büyümesini ve iki dünya savaşındaki çelik üretimini anlatan nesnelere, resimlere, arşiv malzemelerini ve interaktif sergileri bünyesinde bulundurmaktadır [71].

Bir zamanlar tarım aletleri üreticisi ve Sheaf Nehri'ndeki en büyük su ile çalışan sanayi bölgesi olan Abbeydale Industrial Hamlet ise, benzersiz bir on sekizinci yüzyıl endüstriyel eseridir. 2016 yılında restore edilerek dönüştürülen Müze bünyesinde su

çarklarını, atölyeleri, eğme çekiçlerini, taşlama gövdesini, buhar makinesini ve İngiltere'deki hayatta kalan en son potadaki çelik fırını görmek mümkündür [71].

Shepherd Wheel müzesi, geçmişte Sheffield bıçak bileme endüstrisinde kullanılan, Sheffield nehirleri boyunca su ile çalışan birçok öğütme atölyesinden biridir. Yapımı 1500'lere dayanan ve bu endüstrinin en eski ve eksiksiz örneği olan yapı, Nisan 2012' de restore edilerek halka açılmıştır. Çatal bıçak takımı yapımında kullanılan teknikleri görmek ve burada yüzyıllar boyunca çalışanların hikayelerini anlamak mümkündür [71].

Sheffield ve Karabük'teki donatılar sanayi ile ilişkisi bağlamında incelendiğinde, işçiler için sosyal donatılar ve sanayi müzeleri çalışma kapsamına alınmıştır. Sheffield'da işçilerin sosyal yaşamında dair gerekli verilere ulaşılamamıştır. Fakat sanayileşmenin ilk yıllarında işçilerin niteliksiz yaşam şartları göz önünde bulundurulur durularak, ilk yıllarda nitelikli sosyal donatıların var olmadığı yorumu yapılabilir.

Sonuç olarak Karabük 20. yüzyılın ilk yarısında sanayileşmiş olması nedeni ile Avrupa'nın deneyimlerinden faydalanmış, 2. Dönem sanayi kenti özelliği göstermektedir. Bu bağlamda 1. Dönem sanayi kentlerinde yaşanan olumsuz deneyimleri yaşamamış, Avrupa'da gelişen modern planlama akımlarından etkilenmiştir. Yerleşim kuruluşundan itibaren işçilerin sosyal yaşamı düşünülerek nitelikli donatı alanları ile tasarlanmıştır.

Sanayi kentlerindeki bir diğer önemli kültürel donatı olan sanayi müzeleri incelendiğinde, Yapılan araştırmalar sonucunda Sheffield'ın sanayi kenti kimliğini korumak ve yaşatmak için nitelikli ve aktif sanayi müzelerine sahip olduğu görülmüştür. Sanayisizleşme sürecinin ardından açıldığı tespit edilen bu yapıların restore edilmiş eski sanayi yapıları olması kentin sanayi geçmişini gözlemlemek adına güçlü temsil alanlarıdır. Kentte kültürel alanda aktif olarak rol alan müzeler, yıl içerisinde birçok farklı etkinliğe ev sahipliği yapmaktadır.

Karabük'te ise Fabrika bünyesinde bulunan birkaç sergi alanı dışında kapsamlı bir sanayi müzesine rastlanmamıştır. Fabrika sahası halen aktif olarak kullanıldığı için fabrika sahası içerisine ziyaretçi olarak girmek oldukça zordur. Kentte aktif bir sanayi müzesinin olmayışı bu bağlamda büyük bir eksikliklerdir.

4.2.2.3 Kent Mobilyaları Analizi

Kent kimliğini oluşturan bir diğer önemli yapısal çevre elemanı da kent mobilyalarıdır. Kent mobilyalarını işlevlerine göre; zemin kaplamaları, oturma birimleri, aydınlatma

elemanları, işaret ve bilgi levhaları, sınırlandırıcılar, su ögesi, üst örtü öğeleri, satış büfeleri, sanatsal objeler, diğer öğeler şeklinde sınıflandırmak mümkündür [72, 73].

Kent mobilyaları için yüklendikleri işlevsel görevlerin yanı sıra kent kimliği ile ilişkileri açısından, kentin anlamsal, simgesel boyutunu oluşturduklarını söylenebilir [74].

Bu çalışma kapsamında Sheffield ve Karabük'te kent mobilyalarındaki sanayi ve demir çelik vurgusu Tablo 4.3'te incelenmiştir.

Tablo 4.3 Kent Mobilyaları Analizi

	İSİM	FOTOGRAF	KONUM	AÇIKLAMA
SHEFFIELD	1. Cutting Edge Bıçak Ağzı	 [75]	Sheaf Square	İşlev; Su ögesi Malzeme; paslanmaz çelik Anlam; Sheffield'da paslanmaz çeliğin icadı
	2. Women Of Steel Çeliğin Kadınları	 [76]	Holly Street	İşlev; heykel Malzeme; Anlam; işçi kadınlar, sanayi vurgusu
	3. Teeming Statue Dökme heykeli.	 [77]	Marketst. Meadowhall	İşlev; heykel Malzeme; Anlam; çelik işçileri, sanayi kenti vurgusu

Tablo 4.3 Kent Mobilyaları Analizi (Devamı)

	İSİM	FOTOGRAF	KONUM	AÇIKLAMA
SHEFFIELD	4.Man of Steel Çelik Adam	 [78]	Rotherham	İşlev; heykel, landmark Malzeme; Paslanmaz çelik Anlam; demir çelik kenti vurgusu, Sheffield'da paslanmaz çeliğin icadı
	5. Metal Fountains Metal Çeşmeler	 [79]	Sheffield Winter Gardens Peace Gardens Town Hall	İşlev; Su ögesi Malzeme;paslanmaz çelik Anlam; Sheffield'da paslanmaz çeliğin icadı
	6. Double Somersault Çift Takla	 [80]	Weston Park Museum, Western Bank	İşlev; Heykel Malzeme; Paslanmaz çelik Anlam; Sheffield'da paslanmaz çeliğin icadı
	7. Scorpion Sculpture Akrep Heykeli	 [81]	Jessops Riverside, 800 Brightside Ln	İşlev; Heykel Malzeme: Fabrika atıklarından geri dönüşüm.
	10. Heart Of Steel Çeliğin Kalbi	 [82]	Meadowhall, Park Lane	İşlev; Heykel Malzeme: Paslanmaz çelik Anlam; Sheffield'da paslanmaz çeliğin icadı

Tablo 4.3 Kent Mobilyaları Analizi (Devamı)

	İSİM	FOTOGRAF	KONUM	AÇIKLAMA
SHEFFIELD	11. Hops Sculpture Şerbetçiotu Heykeli	 [83]	Ecclesall Road	İşlev; Heykel Malzeme: Paslanmaz çelik Anlam; Sheffield'ın bira fabrikaları, Sheffield'da paslanmaz çeliğin icadı
	12. Sheaf Of Barley Arpa Demeti	 [84]	Summerfield Street	İşlev; Heykel Malzeme: Paslanmaz Çelik Anlam; demir çelik kenti vurgusu
	13.Hops Of Barley	 [84]	Summerfield Street	İşlev; Heykel Malzeme: Paslanmaz Çelik Anlam; Sheffield'ın bira fabrikaları, Sheffield'da paslanmaz çeliğin icadı
	14.Steel Elephant	 [85]	Hallam Square	İşlev; Heykel Malzeme;paslanmaz çelik Anlam; 1.Dünya savaşı sırasında şehirdeki çelik nakliyesini yapan fil Lizie, Sheffield'da paslanmaz çeliğin icadı,

Tablo 4.3 Kent Mobilyaları Analizi (Devamı)

	İSİM	FOTOGRAFL	KONUM	AÇIKLAMA
KARABÜK	1. İşçi Heykeli.		Güven kavşağı, Kemal güneş caddesi, Karabük	İşlev; Heykel Malzeme: Anlam; Sanayi kenti
	2. Üst geçit tasarımları	 [86]	Karabük	İşlev; Üst geçit Malzeme: Çelik Anlam;

Sheffield ve Karabük'te kent mobilyaları ölçeğinde toplanan veriler incelendiğinde, Sheffield'da sanayi ve demir çelik sanayi ile ilgili kent mobilyalarına sıkça rastlanmaktadır. Bazı yerlerde kentin tarihini yansıtan işçi heykelleri ile doğrudan sanayi kenti imajı yansıtılırken, bazı yerlerde demir- çelik malzemeler kullanılarak dolaylı yoldan bu anlam yansıtılmak istenmiştir.

Sheffield tarihinde önemli dönüm noktalarından olan paslanmaz çeliğin icadı, heykelerde, özellikle su öğelerinde paslanmaz çeliğin kullanımı ile vurgulanmıştır. Aynı zamanda fabrikalar atıklarının, ya da çatal bıçakların geri dönüşümü ile tasarlanan sanatsal objelere de rastlanmıştır.

Karabük'te ise bu bağlamda çok fazla örneğe rastlanmamıştır. Kent merkezinde bulundan bakımsız durumdaki işçi heykeli dışında sanayi kenti kimliğini yansıtan herhangi bir sanatsal obje ya da donatıya rastlanmamıştır. Bunun yanında kent içinde son dönemde yapılan üst geçitlerde çelik malzemenin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda üst geçitlerin tasarımı, demir çelik kenti kimliğine dolaylı bir atıf olarak değerlendirilebilir.

4.2.2.4 Sembol Elemanlar Analizi

Sanayi Kenti Kimliğinde öne çıkan sembol elemanlar düşünüldüğünde özellikle ağır sanayi kentlerinde fabrika bacaları akla gelmektedir. Bacalar kent silüetinde kentin sanayi olduğunun birincil göstergeleridir.

Sanayi kentlerinde bir diğer sembol eleman saat kuleleridir. Birçok işçi kentinde saat kuleleri mesai saatlerini hatırlatırken, tasarımları ile sanayi kimliğine atıfta bulunurlar. Bu bağlamda sembol olmuş bu elemanlar Karabük ve Sheffield özelinde incelendiğinde her iki kentte de bu temsillere rastlamak mümkündür.

Ağır sanayi kentlerinde fabrika bacalarının oluşturduğu silüet bu yapılara simgesel bir değer katmaktadır. Sheffield'da fabrikaların çoğunun yıkılması ya da dönüşmesinin bir sonucu olarak eski önemini yitirse de geçmiş kent fotoğrafları incelendiğinde fabrika bacalarının kentte oluşturduğu silüet dikkatleri çekmektedir.

Karabük'te ise fabrikanın halen günümüzde aktif olmasından ötürü, fabrika bacaları Karabük'ün kimliğinde halen önemli bir yere sahiptir. Öyle ki futbol takımından Karabük belediyesi vb. kurumların logosuna kadar birçok tasarım renklerini KDÇF'nin bacasından çıkan kırmızı ve mavi ateşten almaktadır.

Bir diğer sembol olan saat kuleleri her iki kentte de farklı dönemlerde inşa edilmiş ve varlığını sürdürmektedir. Uzun yıllar Sheffield'ın en yüksek yapısı olan Sheffield Belediye Binası Saat Kulesi, üzerinde sanayiye atıfta bulunan bezemeleri ve tepesinde elinde demirci çekici tutan ateş tanrısı Vulcan heykeli ile kentin sınıai başarısını ve gücünü vurgulamaktadır.

Karabük'te ise 3 Nisan 1987 yılında KDÇF'nin kuruluşunun 50. yılı şerefine Yenişehir Mahallesiine inşa edilen saat kulesi, kentin bir çok yerinden algılanan işçi yerleşmeleri içindeki konumu ile kentsel kimlikte öne çıkmaktadır. İşçi yerleşmeleri gibi modern, sade bir tasarıma sahip olan kule, üzerindeki Kardemir yazısı ile kentte sanayinin önemini vurgulamakta ve yaşatmaktadır.

Tablo 4.4 Sembol Elemanlar Analizi

	SEMBOL ELEMANLAR	AÇIKLAMA
SHEFFIELD	 <p>[87]</p>	<p>Yorkshire Çelik ve Demir İşleri (1864)</p> <p>Kent silüetinde fabrika bacaları</p> <p>Geçmişte baskın bir imaj ögesi olarak var</p> <p>Günümüzde ise dönüşmüş ya da tahrip olmuş</p>
	 <p>[88]</p>	<p>Sheffield Belediye Binası Saat Kulesi</p> <p>Yapım yılı; 1897</p> <p>Saat kulesinin tepesinde, bir elinde demirci çekici tutan, Roma mitolojisinde Ateş Tanrısı Vulcan heykeli var.</p>
KARABÜK	 <p>[89]</p>	<p>Karabük Demir Çelik Fabrikası</p> <p>Kent silüetinde fabrika bacaları var</p> <p>Geçmişte de günümüzde de baskın bir imaj ögesi olarak devam ediyor.</p>
		<p>Karabük Saat Kulesi</p> <p>Yapım yılı; 3 Nisan 1987</p> <p>KDÇF'nin kuruluşunun 50. yılı şerefine Yeni Şehir Mahallesi'nde inşa edilmiş.</p>

4.3 Bölüm Değerlendirmesi

Her iki kentin doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları sanayinin yer seçim parametrelerine göre kıyaslandığında dönemsel olarak farklılıklar dikkat çekmektedir. Sheffield Sanayi Devriminin çıkış noktası olan İngiltere’de bulunuşu nedeni ile sanayinin yer seçimi noktasında daha doğal bir süreç yaşanmıştır.

Karabük’te ise bu süreç devletin sanayi politikalarının sonucunda planlı olarak olarak gelişmiştir. İngiliz H. A. Brassert İngiliz Şirketi’nin katkıları ile kurulan KDCF’nin kuruluşunda Avrupa’nın ve İngiltere’nin yaşadığı deneyimlerden faydalanılmıştır.

İki kentin ulaşım imkânları kıyaslandığında da bu fark göze çarpmaktadır. Sheffield da sanayinin gelişmesinde Don nehrinin kıyısında oluşu ulaşım açısından önem arz etmekle birlikte, demir yolu sanayileşme sürecinde kente eklenmiştir. Karabük’te ise demir yolunun varlığı sanayinin yer seçiminde birincil sebeplendir.

Hammadde ve enerji açısından incelendiğinde, Sheffield da demir ve kömür madenlerinin bulunduğu bir havzada yer almaktadır. Karabük ise Zonguldak kömür havzasına yakın olmakla birlikte demir madenine yakın değildir. Sanayinin kuruluşunda demirin ithal edilerek Zonguldak limanından aktarılması planlansa da ilerleyen dönemlerde Sivas ve Malatya’daki demir madenleri tren yolu ile bölgeye aktarılmıştır.

Kentlerin arazi şartları incelendiğinde Sheffield yedi tepe üzerine kurulu bir topografyaya sahiptir. Fakat sanayinin kurulduğu Don Vadisi sanayinin gelişimi için uygun düz arazi şartlarına sahiptir. Don Nehri ve demiryolu hatlarının kesişim noktasında bulunan vadi ulaşım kolaylığı ve suya yakınlığı sebebi ile de sanayinin yer seçimine uygundur.

Karabük ise daha dağlık bir yapıya sahiptir. Yerleşimin yayılması için çok uygun olmamakla birlikte bu yapısı ile savaş döneminde güvenlik kaygılarının ön planda olmasından ötürü tercih sebebi olmuştur. Fabrikanın kurulacağı arazi vadi tabanında olmakla birlikte, arazide çeltik tarlalarının bulunması sebebi ile yerleşim için bu arazinin ıslah edilip kurutulması gerekmiştir. Ayrıca fabrikanın ve İşçi yerleşmelerinin vadi tabanında oluşundan ötürü, işçi yerleşmeleri fabrikanın kirli havasına maruz kalmakta ve kentteki yaşam kalitesini düşmektedir.

Sonuç olarak sanayi kentinin yer seçimine olanak sağlayan doğal veriler incelendiğinde Karabük ve Sheffield’ın birçok ortak noktası bulunmaktadır. Fakat dönemsel farklılıklar ve sanayinin kentte kuruluş süreci göz önünde bulundurulduğunda her kentin kendine özgü birtakım özellikleri ortaya çıkmaktadır. Sheffield sanayi devrimi öncesi çelik

ürünleri üretimi ile ünlü bir merkezken sanayileşmesi ile farklılık göstermektedir. Karabük ise hükümetin sanayi politikalarının sonucunda kurulmuş olması ve sanayinin yer seçiminde güvenlik kaygılarının baskın olması nedeni ile farklılık göstermektedir

Yapılı çevreden kaynaklanan kimlik elemanları bağlamında, her iki kentin nüfus ve kentsel gelişim analizleri incelendiğinde kentlerin sanayileşmesi ile nüfusları artmış ve kentsel sınırları genişlemiştir. Sheffield'da 1970'lerden sonra sanayisizleşme ile birlikte nüfus ve kentsel alandaki genişleme durağan bir seyir izlemiştir. Sanayisizleşme ile nüfusta düşüşün olmamasının nedeni kentin hizmetler sektörüne yaptığı yatırımlardır. Karabük'te KDÇF'nin halen işlevine devam etmesi, Karabük Üniversite'sinin açılması ile kente gelen öğrenci nüfusu, hizmetler sektöründeki gelişme vb. nedenlerle kentsel gelişimin hızla devam ettiği görülmektedir.

Sheffield ve Karabük'te sanayinin kentsel yapıdaki yeri değerlendirildiğinde her iki kentte de sanayi alanları vadi tabanında akarsu boyunca yerleştiği görülmüştür. Aynı zamanda akarsuya paralel olarak ilerleyen demir yolları fabrika sahalarının içerisinde geçmektedir.

Sheffield da sanayi alanları genişlemeye müsait düz arazilerde kurulmuş ve kent ile iç içe geçmiştir. Çeşitli kaynaklarda kentte sanayinin ilk dönemlerinde sanayinin işçi yerleşmeleri ile iç içe oluşundan kaynaklanan hava ve çevre kirliliğinden sıkça söz edilmektedir.

Karabük'te ise kentin topoğrafik yapısı, fabrikanın kurulduğu arazinin kentten izole bir yapı sergilemesine neden olmuştur. Her ne kadar işçi yerleşmelerine yakın konumlanırsa da etrafı dağlar ve akarsular ile sınırlanan demir çelik fabrikası kuruluşundan itibaren belirlenen alan içerisinde sınırlı kalmıştır.

Her iki kentteki işçi yerleşmeleri değerlendirildiğinde Sheffield ve Karabük'ün sanayileşme dönemlerinden kaynaklanan farklılıklar görülmüştür. Sheffield bu bağlamda birinci dönem sanayi kentlerinin özelliklerini göstermektedir. İşçiler sanayileşmenin ilk yıllarında fabrika çevresinde inşa edilen konutlarda niteliksiz yaşam koşullarında yaşamışlardır. Yeşil alanlardan, sosyal donatılardan mahrumdur. Seçkinler fabrikadan ve merkezden uzakta villalarda yaşamaktadırlar. 19.yy sonlarında değişen yasalar yeni planlama yaklaşımları, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı sonrası modern planlama anlayışının hakim olduğu dönüşüm süreçleri ile ele alındığında Sheffield her üç dönemin de karakterine sahip katmanları barındırmaktadır.

Karabük ise 20. yüzyılın ilk yarısında sanayileşmiş olması nedeniyle 2. Dönem sanayi kenti özelliğini göstermektedir. İşçi yerleşmeleri Avrupa'da yaygınlaşan planlama yaklaşımlarından etkilenecek tüm sosyal donatıları ile birlikte kurgulanmıştır. Hiyerarşik düzenin hâkim olduğu işçi yerleşmelerinde yapılar modern mimari ile inşa edilmiştir.

Kentlerdeki kültürel donatılara bakıldığında Sheffield'ın sanayisizleşme sürecinin ardından açılmış, sanayi kimliğini yaşatan üç ayrı sanayi müzesi bulunmaktadır. Eski sanayi yapılarının dönüştürülmesi ile oluşturulan bu müzeler sadece geçmişteki sanayi faaliyetlerini sergilemekle kalmayıp, düzenledikleri etkinliklerle kentin ve kentlinin hafızasında sanayi kenti kimliğini yaşatmaktadır. Karabük'te ise bu konuda yeterli bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Sanayinin yapıyı çevreye etkisi kent mobilyaları ölçeğinde incelendiğinde sanayi kimliğine atıfta bulunan kent içi temsillerin fazlalığı dikkat çekmiştir. Kentte su ögesi, heykel vb. Kent mobilyalarına bakılarak kentin demir çelik kenti olduğunu anlamak mümkündür. Karabük'te ise bir adet işçi heykelinden başka bu konuda herhangi bir temsile rastlanmamıştır. Üst geçit vb. kent mobilyalarında demir çelik kullanımının yaygın oluşu Karabük'ün kimliğine dolaylı bir atıf olarak düşünülebilir.

Sanayi kentindeki sembol elemanlar bazında yapılan araştırmada kentte sanayi kimliğinin önemli sembollerinden olan fabrika bacaları ve saat kuleleri incelenmiştir. Kentlerdeki fabrika bacalarının silüetteki etkisi karşılaştırıldığında Sheffield'ın geçmişte bu izleri yansıtırken günümüzde yaşanan dönüşümler ile kent silüetindeki etkisinin azaldığı gözlemlenmiştir. Fabrikanın halen aktif olarak çalıştığı Karabük'te ise fabrika bacaları geçmişten günümüze önemli sembol öğelerdir. Ayrıca her iki kentte farklı dönemlerde inşa edilen saat kuleleri mevcut olup, kuruluş gerekçeleri, tasarımlarıyla sanayi kenti kimliğine vurgu yapmaktadır.

Bu bölümde Sheffield ve Karabük kentleri sanayi kentinin kimlik parametreleri doğrultusunda incelenmiş, elde edilen bulgular Tablo 4.5'te özetlenmiştir.

Tablo 4.5 Sheffield ve Karabük'te Sanayinin Kent Kimliğine Etkisi

		SHEFFİELD	KARABÜK
DOĞAL ÇEVREDEDEN KAYNAKLANAN KİMLİK ELEMANLARI	KONUMU (YER SEÇİMİ)		
	ULAŞIM KOLAYLIĞI	<ul style="list-style-type: none"> • Demir ve kömür madenlerine yakın. Mevcut yerleşimde demir çelik ürünleri üretimi ve pazarı var. • Don nehri deniz yolu ulaşımı için müsait. • Sanayileşme süreci içerisinde demiryolu açılıyor. 	<ul style="list-style-type: none"> • Demiryolu hattında bulunuyor. • Zonguldak'taki kömür madenlerine yakın ve demiryolu ile ulaşımı mevcut. • Tüm Türkiye'nin tek ağır sanayi fabrikası ve demir yolu ile ülkedeki pazara dağılıyor.
	HAMMADDEYE YAKIN	<ul style="list-style-type: none"> • Güney Yorkshire'daki Kömür ve demir madenlerine yakın. (Km) 	<ul style="list-style-type: none"> • Zonguldak kömür madenlerine yakın. • Demir madenine yakın değil. İlk etapta demirin ithal edilerek Zonguldak limanından ulaştırılması düşünülüyor.
	NİTELİKLİ ARAZİ ŞARTLARI	<ul style="list-style-type: none"> • Sheffield 7 tepe üzerine kurulu olsa da Fabrika arazileri düz arazi. Vadi tabanında. Alüvyon zemin. • Don vadisi Don nehri ve demiryolu hatlarının kesişim noktasında bulunuyor. • Don vadisi boyunca genişlemeye uygun arazi 	<ul style="list-style-type: none"> • Karabük dağlık bir yapıya sahip yerleşim için çok uygun olmasa da güvenlik kaygıları açısından tercih ediliyor. • Fabrika arazisinde çeltik tarlaları var ıslah edilmesi maliyetli. Alüvyon zemin. • Fabrika arazisi düz zeminde fakat genişlemeye müsait değil. • Derece deprem bölgesi • Hâkim rüzgâr nedeni ile işçi yerleşmeleri fabrika dumanından doğrudan etkileniyor.
SANAYİ İÇİN GEREKLİ OLAN ENERJİ KAYNAKLARINA YAKINLIK	<ul style="list-style-type: none"> • Kömür madenine ve su kaynaklarına yakın 	<ul style="list-style-type: none"> • Kömür madenine ve su kaynaklarına yakın 	

Tablo 4.5 Sheffield ve Karabük'te Sanayinin Kent Kimliğine Etkisi (Devamı)

		SHEFFİELD	KARABÜK
YAPILI ÇEVREDE KAYNAKLANAN KİMLİK ELEMANLARI	YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE	KENTSEL YERLEŞİM	<ul style="list-style-type: none"> • Sanayinin kuruluş yılı itibarı ile 1. Dönem sanayi kenti • Göç ve hızlı kentleşme • Sanayi ve ulaşım odaklı • Dönemde sanayisizleşme • Kent dışı göçler kentsel büyümenin azalması
	YAPILAR	FABRİKALAR	<ul style="list-style-type: none"> • Demiryoluna yakın • Akarsu kenarında • Vadi tabanında • İlk etapta dağınık yapıda atölyeler halinde, ardından düzenli. • Birçok farklı ağır sanayi ve demir çelik kuruluşu var. • Arazi genişlemeye müsait olduğu için yayılmış ve kent ile iç içe geçmiş • İşçi yerleşmelerine yakın • Bir kısmı savaş sürecinde yıkılmış bir kısmı 1970 sonrası kapanmış. Çoğu yıkılmış ya da dönüşüme uğramış
		<ul style="list-style-type: none"> • Demiryoluna yakın • Akarsu kenarında • Vadi tabanında • Düzenli yapıda • KDÇF tek ve en baskın demir çelik fabrikası. (1950'lerden sonra özel haddehaneler açılıyor) • Arazi topografya ile sınırlandırıldığı için belirli bir bölgede sınırlı kalmış kent ile sanayi karmaşası oluşmamış. • İşçi yerleşmelerine yakın (servis ile ulaşım sağlanıyor) • Halen çalışmaya devam ediyor 	

Tablo 4.5 Sheffield ve Karabük'te Sanayinin Kent Kimliğine Etkisi (Devamı)

YAPILI ÇEVREDE KAYNAKLANAN KİMLİK ELEMANLARI	YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE	YAPILAR	İŞÇİ YERLEŞMELERİ	<ul style="list-style-type: none"> • İlk yıllarda özel sektörün elinde denetimsiz yapılaşma, niteliksiz yaşam koşulları • Genellikle gridal sistem • Kent merkezinde fabrikaya yakın • İlk yıllarda sırt sırta evler sonrasında teras evler • Bitişik nizam yeşil alanlar yok. • Tuğla vb. kullanımı • Seçkinlerin konutları fabrikadan uzakta • İkinci dünya savaşı sonrası dönüşümler. • 1960 sonrası yüksek katlı bloklar 	<ul style="list-style-type: none"> • Planlı bahçe kent modelinden esinlenmiş • Yeşil alanlar ile çevrili (Bahçe Kent) • Modern mimari_ işlevcilik hâkim. • Yeşil alanlar ve güneşe yönelme • Az katlı • Basit geometrik ifadeler. • Yiğma ve betonarme sistemler. • Hiyerarşik düzen seçkinler daha kaliteli ve güzel konumlarda.
			DONATILAR	<ul style="list-style-type: none"> • Sanayileşmenin ilk yıllarında yeterli sosyal donatı yok. (İlerleyen dönemler incelenmedi) • Sanayisizleşme sonrası 3 adet interaktif sanayi müzesi açılmış 	<ul style="list-style-type: none"> • Fabrikanın kuruluşu ile işçiler için sosyal donatılar kurgulanmış • Nitelikli sanayi müzesi yok
		ULAŞIM	<ul style="list-style-type: none"> • Demiryolu su yolu, kara yoluna yakın sanayi yerleşmeleri 	<ul style="list-style-type: none"> • Demiryolu (istasyon odak), su yolu, kara yoluna yakın sanayi yerleşmeleri • 2. dünya savaşı sonrası karayolu ağırlıklı 	

Tablo 4.5 Sheffield ve Karabük'te Sanayinin Kent Kimliğine Etkisi (Devamı)

		SHEFFİELD	KARABÜK
YAPILI ÇEVREDEKİ KAYNAKLANAN KİMLİK	KENT MOBİLYALARI Ö.	<ul style="list-style-type: none"> • İşçi Heykelleri çok sayıda mevcut • Sanayi Kenti olduğunu vurgulayan kent içi temsiller çok sayıda mevcut	<ul style="list-style-type: none"> • Bir adet bakımsız durumda işçi heykeli var • Üst geçit vb. tasarımlarda çelik kullanımı yaygın • Sanayi kenti olduğunu vurgulayan kent içi temsiller az.
	SEMBOL ELEMANLAR Ö.	<ul style="list-style-type: none"> • Fabrika bacaları geçmişte var günümüzde eskisi kadar baskın bir imaj ögesi değil. • Sanayi kentine simgesel olarak atıf yapan saat kulesi var.	<ul style="list-style-type: none"> • Fabrika bacaları geçmişte de günümüzde de var ve baskın bir imaj ögesi. • Sanayinin kuruluşu anısına yapılmış saat kulesi var.

Kentsel kimlik kavramı kentlerin ayırt edici özelliklerinin bütünüdür. Bu özellikler süreç içerisinde değişip yenilenebilse de bir özelliğin kimlik oluşturması için bir zaman diliminde sürekliliği esastır. Kentsel kimlik soyut ve somut bileşenlerden oluşur. Bu bileşenler kentlerin çevresel ve toplumsal kimlikleridir.

18. yüzyılda Avrupa’da başlayan Sanayi Devrimi ile yaşam biçimindeki radikal değişim kentlerin kimliklerini de etkilemiştir. Avrupa’da olduğu gibi dünyadaki diğer kentlerde de sanayi, er ya da geç girdiği her kentin kimliğinde benzer izler bırakmıştır. Bu ortak izler ‘sanayi kenti’ kimliğinin temelini oluşturur.

Bu çalışma kapsamında ele alınan sanayi kentinin çevresel kimliği, doğal çevre ve yapılı çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarının birleşiminden oluşur. Çalışmada sanayi kentinin kimliği Şekil 3.1’deki parametreler doğrultusunda analiz edilerek bir matris oluşturulmuş, örnek olarak incelenen sanayi kentlerinde bu parametrelerin karşılığı aranmıştır.

Sanayi kentinin doğal çevreden kaynaklanan kimlik elemanları, sanayinin kuruluşunu etkileyen faktörler göz önünde bulundurulduğunda kenti diğerlerinden avantajlı konuma geçiren coğrafi konum, iklim, jeolojik yapı, topografya vb. birtakım özelliklerin bütünüdür.

Yapılı çevreden kaynaklanan kimlik elemanları ise yerleşim ölçeğinde, sembol elemanlar ölçeğinde ve kent mobilyaları ölçeğinde olmak üzere farklı ölçeklerde ele alınmıştır.

Sanayinin yerleşim ölçeğinde etkileri incelendiğinde sanayileşmenin geçirdiği süreçlerle paralel olarak, sanayinin kent kimliğine etkisinin de değiştiği tespit edilmiş ve sanayi kenti kimliğinin kırılma noktaları baz alınarak üç farklı dönem özelinde incelenmesi uygun bulunmuştur.

Tablo 3.5’de bu sınıflandırmalar göz önünde bulundurularak sanayi kentinin kentsel kimlik parametreleri oluşturulmuş, Sheffield ve Karabük kentleri bu parametreler

doğrultusunda karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4.5’de özetlenmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma kapsamında ortaya atılan ‘Sheffield ve Karabük örnek kentlerinde demir çelik sanayii kent kimliğini belirleyen önemli bir faktördür’ hipotezi test edilmiş, her iki kentte sanayinin kent kimliğine etkisine bakıldığında sanayi kentinin kimlik parametrelerinin çoğunu taşıdığı görülmüştür. Sheffield bu bağlamda sanayileşmenin ilk yıllarındaki sorunları yaşamış olması nedeniyle birinci dönem, sonrasında modern planlama yaklaşımlarının etkisiyle ikinci dönem ve sanayisizleşme sonucu yaşadığı dönüşümlerle üçüncü dönem karakteri göstermektedir. Kent kimliğinde her döneme ait katmanları gözlemlemek mümkündür.

Karabük sanayileştiği tarih itibariyle ikinci dönemin karakterini taşımaktadır. Bu bağlamda Avrupa’nın birinci dönem yaşadığı deneyimlerden faydalanmış ve daha planlı bir sanayileşme süreci yaşamıştır. Sanayi’nin halen devam ettiği kentte üçüncü dönemin belirtileri bulunmakla birlikte tam anlamıyla bu karakteri göstermemektedir.

Günümüzde Karabük’te sanayi faaliyetleri devam etse de 2007’de Karabük Üniversitesi’nin açılması ile birlikte hizmetler sektörünün de kent ekonomisinde ve kentsel gelişimde payı artmıştır.

Sheffield’in sanayisizleşme ve sonrasında hizmet sektörü odaklı dönüşümü Karabük için örnek teşkil etmektedir. Sheffield bu dönüşüm sürecinde oluşturduğu kurumlar, katılımcı politikaları, paydaşlarla yürüttüğü ortak çalışmalar ile sanayi mirasını korumuş, sanayi müzeleri, kent mobilyaları ve kültürel aktivitelerle sanayi kimliğini yaşatmış ve korumayı başarmıştır.

Sanayi kentlerinin geleceği düşünüldüğünde sanayileşme süreçlerinin iyi okunması ve yorumlanması gerekmektedir. Sanayinin bugüne kadar geçirdiği evrelerin kentsel kimlikteki etkileri olduğu gibi, gelecekteki sanayi anlayışının da kentsel kimliğe etkileri kaçınılmazdır.

Tez kapsamında üçüncü dönem sanayi kenti olarak tanımlanan, 1970 sonrası dönem bu bağlamda önem arz etmektedir. Bu dönemde enformasyon tarafından şekillendirilen yeni bir çağa geçilmiş olması, sanayideki insan gücünün giderek azalması, küreselleşme ile birlikte belirli bölgelerin sanayi açısından daha avantajlı hale gelmesi, sanayisizleşen yada sanayi işlevini yitiren kentlerin hizmet sektörü odaklı dönüşümünü ve günümüzün sanayi kenti kimliğini şekillendirmektedir.

Bu dönemde sanayisizleşen bazı kentler, sanayi kimliğini koruyarak dönüştürmeyi seçerken, sanayinin devam ettiği kentlerde yeni teknolojik gelişmelere göre şekillenen, çevre dostu üretim önem kazanmıştır.

Bu çalışma kapsamında incelenen Sanayi kentlerinin yaşadıkları deneyimler göz önünde bulundurulduğunda, sanayisizleşen kentlerde yapılı çevreden kaynaklanan kimlik elemanlarının dönüştürülmesi ile kentin geçmişi ile olan bağının kuvvetlendirilmesi ve sanayinin kentsel bellekteki yerinin korunmasının önemi anlaşılmıştır.

Sanayi faaliyetlerine devam eden kentlerde ise sanayiden kaynaklanan çevre kirliliği vb. olumsuz etkiler bertaraf edilerek yeni çevre dostu yaşanılabilir sanayi kentlerinin kurgulanması önem arz etmektedir.

Sanayisizleşen ya da sanayi işlevine devam eden kentlerde her iki durumda da sanayinin kentsel kimlikteki yeri yerleşim ölçeğinde, kent mobilyaları ölçeğinde ve sembol elemanlar ölçeğinde öne çıkarılmalı ve yaşatılmalıdır.

- [1] K. Lynch, Kent İmgesi, 8. basım, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları , 2016 .
- [2] M. Ocakçı, «Kentsel Kimlik,» %1 içinde Kentsel Planlama Ansiklopetik Sözlük, İstanbul, Ninova Yayınları, 2012, pp. 226-228.
- [3] H. Frayer, Sanayi Çağı , Çev.Bedia Akarsu, Hüseyin Batuhan, Ankara: 2. baskı , Doğu Batı Yayınları, 2018.
- [4] P. Deane, İlk Sanayi İnkılabı, 3. baskı. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basım Evi, 2000.
- [5] D. Bell, The Coming of Post-Industrial Society, New York: Basic Books, 1973.
- [6] N. Gür, S. Ünay ve Ş. Dilek, Sanayiyi Yeniden Düşünmek, İstanbul: Turkuvaz Haberleşme ve Yayıncılık , 2017.
- [7] C. Giritlioğlu, Sanayi Yerleşme Yeri Etkenleri, Sanayi Yerleşmeleri Seçimi ve Düzenlerinin Kurgusunda Kullanılabilecek Bir Yöntem Yaklaşımı, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Doçentlik Tezi , 1982.
- [8] A. Ş. Yüzer, Yerleşmede Sanayi Alanları Yer Seçimi Eğilimi-Alan Tahsisleri ve Yeni Düzenleme Stratejileri- İstanbul Örneği, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2002.
- [9] B. Yalçınkaya, İstanbul'da Organize Sanayi Bölgeleri Ve Kentleşme Üzerindeki Etkileri, İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- [10] C. Biçer, «Demir Çelik Sektörünün Kentleşmeye Ve Çevreye Etkisi: Karabük Ve Sheffield Örneği,» Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi , Karabük, 2013.

- [11] Sytimescapes.org.uk. [Çevrimiçi]. Available: <http://sytimescapes.org.uk>. [Erişildi: 2019].
- [12] A. Winkler, «Sheffield City Report,» Case Report 45 (Centre For Analysis of Social Exclusion), 2007.
- [13] D. Waterhouse, How Has Transport Network Development Influenced The Urbanisation Of Sheffield Since 1850, Sheffield : Sheffield Hallam Üniversitesi , Y. Lisans Tezi, 2007.
- [14] Z. F. Fındıkoğlu, «'Karabük ve Çalışma Sosyolojisi ile Alakalı Problemleri',» İktisat Fakültesi Mecmuası, pp. Sayı: 22-2: 4-23, 1961.
- [15] A. Karatay, Demir Çelik Karabük, İstanbul: İletişim Yayınları, 2018.
- [16] M. Kütükçüoğlu, Türkiye'nin İlk Ağır Sanayi Kenti Karabük, Ankara: Karabük Valiliği Yayınları, 2012.
- [17] İllerBankası, Karabük Safranbolu / Analitik Etüdler ve Teklif Projeler, İller Bankası, 1968.
- [18] G. Bükülmez, S. F. Şahin, Y. Susmuş, E. Ayata, M. Samastı ve Y. Türkdoğan, «Karabük İli Merkez İlçesi Yenişehir Mahallesiinde; Kentsel Sit ve 3. Derece Doğal Sit Alanı Koruma İmar Planı İçin Analitik Araştırma Tespitleri ve Raporu,» Karabük, 1998.
- [19] T. Ertürk, Şehir Kimliği: Amasya Örneği, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- [20] R. Sennett, Gözün Vicdanı, Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1999 .
- [21] Y. Gürsel, «'Değişme Koşullarında Kimlik-Meşrutiyet-Etik',» %1 içinde Türkiye Mimarlığı Sempozyumu II: KimlikMeşrutiyet-Etik, Ankara, 1993.
- [22] N. Bilgin, Kimlik İnşası, İzmir: Aşina Kitaplar, 2007.

- [23] U. Tanyeli, «'Mimarlıkta Kimlik Üzerine İleri Geri',» %1 içinde Rüya, İnşaa, İritaz / Mimari Eleştiri Metinleri,, Boyut Yayıncılık,Sf. 460., 2011.
- [24] D. Littlefield, «'(Re) generation: Place, Memory, Identity.',» Architectural Design, 82(1), pp. 8-13, 2012.
- [25] A. B. Önem, Çevre Algılama ve Kentsel Kimlik : Haliç Üzerine Bir Yöntem Önerisi, İstanbul : İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2004.
- [26] H. Öçal, Isparta Kent Kimliğinde Modernizmin Yansımaları Ve Modernizm Etkisindeki Konut Mimarisi, Isparta: Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2008.
- [27] thenaturaladventure.com, «www.thenaturaladventure.com,» [Çevrimiçi]. [Erişildi: 2019].
- [28] misterkappa.it, « www.misterkappa.it,» [Çevrimiçi].
- [29] radissonblu.com, «blog.radissonblu.com,» [Çevrimiçi].
- [30] M. Ocağcı ve Southworth M., «'Elements of Urban Identity: The Case of the Beykoz District of Istanbul',» University of California at Berkeley, Working Paper 650, 1995.
- [31] H. Taşçı, «'İslâm ve Batı Şehrinde Kentsel Mekânın Kimlik Bileşenleri',» Kent Akademisi, Kent Kültürü ve Yönetimi Hakemli Elektronik Dergi, Cilt: 5 Sayı: 2, 2012.
- [32] travelingturks.com, « www.travelingturks.com,» [Çevrimiçi].
- [33] H. Kılıç, Kent ve Kentli Kimliğinin Günümüz Konut Lansmanları Üzerinden Okunması: İstanbul'daki Son Dönem Kapalı Konut Siteleri, İstanbul : İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi , 2015.

- [34] S. G. Bilsel, «'Kent Kültürü, Kültürel Süreklilik Kimlik Sorunsalı Yaşanması Kentsel Mekân Üzerine',» %1 içinde Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyum Bildirileri, Adana, 2002.
- [35] E. Ural, «www.aljazeera.com.tr,» 2011. [Çevrimiçi]. Available: <http://www.aljazeera.com.tr/blog/kudus-sendromu>. [Erişildi: 2019].
- [36] O. Hançerlioğlu, Ekonomi Sözlüğü, Remzi Kitabevi , 1972.
- [37] Kollektif, İktisat Terimleri Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2004.
- [38] Kollektif, Toplumbilim Terimleri Sözlüğü, Ankara : Türk Dil Kurumu , 1975.
- [39] M. Ersoy, «'Sanayisizleşme Süreci ve Kentler',» Praxis (2), pp. 32-52, 2001.
- [40] E. Tümertekin ve N. Özgüç, Ekonomik Coğrafya, Küreselleşme ve Kalkınma, İstanbul : Çantay Kitabevi, 2007.
- [41] T. Çınar, «'Bahçe Kent Modelinin Düşünsel Kökenleri ve Kentbilime Katkıları',» Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 55-1, pp. 27-51, 2000.
- [42] E. Ö. A. Aktan, «'İdeal ve Ütopik Kent Modellerine Ulaşım Bağlamında Biçimsel Yaklaşımlar',» İdeal Kent Dergisi, Sayı:5, pp. 68-103, 2002.
- [43] İ. Tekeli, «'Türkiye'de Kent Planlamasının Tarihsel Kökleri',» %1 içinde Türkiye'de İmar Planlaması, Ankara, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, 1980, pp. 8-112.
- [44] B. Günay, «'Bahçe Kent',» %1 içinde Kentsel Planlama, Ansiklopedik Sözlük, 2. basım, İstanbul, Ninova Yayınları, 2016, pp. 21-26.
- [45] P. Hall, Cities of Tomorrow, Oxford: Blackwell Publishers, 1994.
- [46] B. Günay, «'Doğrusal Kent',» %1 içinde Kentsel Planlama, Ansiklopedik Sözlük , 2. basım, İstanbul, Ninova Yayınları, 2016, pp. 92-95.
- [47] P. D. Spreiregen, The Architecture of Towns and Cities, USA: McGraw-Hill, 1965.

- [48] A. B. Gallion ve S. Eisner, *The Urban Pattern* 2nd ed., USA: D. Van Nostrand Company, 1963.
- [49] G. Tankut, *Bir Başkentin İmarı Ankara : (1929-1939)*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1993.
- [50] B. Günay, «'Sanayi Kenti',» %1 içinde *Kentsel Planlama*, Ansiklopedik Sözlük, 2. basım, İstanbul, Ninova Yayınları, 2016, pp. 381-386.
- [51] D. Harvey, «'From Managerialism to Entrepreneurialism: The Transformation of Urban Governance in Late Capitalism',» *Geogr. Annal. (B)*, vol. 71,, pp. 3-17, 1989.
- [52] H. A. M. Hussein, «'Identity of the Industrial Cities',» %1 içinde *The International Conference : Cities' Identity Through Architecture and Arts (CITAA)*, Kahire, 2017.
- [53] L. Lane, B. Grubb ve A. Ower, «'Sheffield City Story',» *Case Report 103 (Centre For Analysis of Social Exclusion)*, 2016.
- [54] Sheffield.gov.uk, «www.sheffield.gov.uk,» [Çevrimiçi]. Available: <https://www.sheffield.gov.uk/your-city-council/sheffield-profile/introduction.html>. [Erişildi: erişim yılı].
- [55] A. Fawcett, «'A Tale of Two Cities: Sheffield and Nottingham – Architecture and the provincial city in inter-war Britain',» *Planning Perspectives*, vol 15, no 1, pp. 25-54., 2000.
- [56] H. Moggridge, «'Gardens and Landscapes 1930-2000',» %1 içinde *Conference Paper presented to Garden History Society and Twentieth Century Society*, London, 1998.
- [57] H. D. Watts, «'Discovering Cities: Sheffield',» *Geographical Association*, 2004.

- [58] N. Yılmaz, «'Arşiv Belgeleri Işığında Karabük Şehri ve Karabük Demir Çelik Fabrikası Tarihi Süreci',» %1 içinde Kuruluşundan Bugüne Karabük ve Demir Çelik Sempozyumu 2 - 3 Nisan 2010, Ankara, TBMM Basım Evi, 2010.
- [59] S. Çabuk, K. Demir ve G. Ercan, «'Cumhuriyet'in Yeni Kenti Karabük'ün 1937 – 1988 Dönemi Mekânsal Gelişimi ve Şehir Planları',» Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Özel Sayı 2, pp. 20-39, 2016.
- [60] researchgate.net. [Çevrimiçi]. Available:
https://www.researchgate.net/figure/Location-of-Sheffield-and-its-urban-river-corridors_fig1_267406128. [Erişildi: 2019].
- [61] E. Tümertekin, Ağır Demir Sanayii ve Türkiyede'ki Durumu, İstsanbul : İstanbul Üniversitesi Yayınları , 1954.
- [62] Y. Kaştan ve H. İ. Demirci, «'Karabük Demir Çelik İşletmelerinin Karabük ve Çevresinin Toplum Yaşamına Etkileri',» %1 içinde Kuruluşundan Bugüne Karabük Demir Çelik Sempozyumu, Ankara, 2010.
- [63] Picturesheffield.com. [Çevrimiçi]. Available:
http://www.picturesheffield.com/frontend.php?keywords=Ref_No_increment;EQUALS;u02490&pos=2&action=zoom. [Erişildi: 2019].
- [64] Bakka.gov.tr. [Çevrimiçi]. Available:
<http://www.bakka.gov.tr/site/sayfa/44/karabuk>. [Erişildi: 2019].
- [65] Karabuknethaber.com, 2014. [Çevrimiçi]. Available:
<https://www.karabuknethaber.com/>. [Erişildi: 2019].
- [66] S. Kaya, İdeoloji, Gündelik Yaşam Pratikleri ve Mekan Etkileşiminde Karabük Demir Çelik Fabrikaları Yerleşiminden Öğrendiklerimiz, Ankara : Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

- [67] Sheffieldhistory.co.uk, 2007. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.sheffieldhistory.co.uk/forums/topic/1301-back-to-back-houses/>. [Erişildi: 2019].
- [68] S. Öktem, «'Karabük Demir Çelik Fabrikaları ve Yerleşkesi',» Dosya 03, Bülten 45, pp. 28-35, 2006.
- [69] M. Ö. Altınöz, «'Sümerbank'ın Karabük'ün Konut Politikasındaki Rolü',» Çağdaş Yerel Yönetimler, Cilt 24 Sayı 2, pp. 49-62, 2015.
- [70] D. Ümit, «'Modernization Project in Karabük, a Newly Urbanized Village in Early Republican Turkey',» European Journal of Research on Education, 2014/2(Special Issue 6), pp. 95-104, 2014.
- [71] Simt.co.uk. [Çevrimiçi]. Available: <http://www.simt.co.uk/abbeydale-industrial-hamlet>. [Erişildi: 2019].
- [72] Y. Bulut, A. Tekel ve Ö. Ercoşkun, «'Ankara Atatürk Bulvarı Üzerinde Yer Alan Kentsel Donatı Elemanlarının Sınıflandırılması, Değerlendirilmesi ve Kent Kimliği İlişkisi',» Gazi Üniversitesi Mühendislikve Mimarlık Fakültesi Dergisi, no. 23(1), pp. 105-118, 2008.
- [73] P. Kuşkun, Erzurum Kent Bütününde Donatı Elemanlarının Kullanımı Üzerine Bir Araştırma, Atatürk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi : Yüksek Lisans Tezi, 2002.
- [74] O. Bayrakçı, «'Kent Mobilyaları Tasarımında Kimlik Sorunu ve Kent Kimliği İçindeki Yeri',» %1 içinde Kamu Mekanları Tasarımı ve Kent Mobilyaları Sempozyumu, İstanbul, 1991.
- [75] keblawben.com, 2010. [Çevrimiçi]. Available: http://www.keblawben.com/wordpress/?attachment_id=1578. [Erişildi: 2019].
- [76] shefnews.co.uk, 2016. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.shefnews.co.uk/2016/10/27/women-of-steel-statue-honoured-at-sheffield-design-awards/>. [Erişildi: 2019].

- [77] hiveminer.com. [Çevrimiçi]. Available:
<https://hiveminer.com/Tags/meadowhall%2Cstatue>. [Erişildi: 2019].
- [78] yorkshirepost.co.uk, 2015. [Çevrimiçi]. Available:
<https://www.yorkshirepost.co.uk/what-s-on/entertainment/man-of-steel-long-to-shine-over-us-1-7439758>. [Erişildi: 2019].
- [79] ccsearch.creativecommons.org. [Çevrimiçi]. Available:
<https://ccsearch.creativecommons.org/photos/8cb3e3ad-0b19-40c3-819d-e7110862bb9e>. [Erişildi: 2019].
- [80] ourfaveplaces.co.uk. [Çevrimiçi]. Available:
<https://www.ourfaveplaces.co.uk/where-to-go/double-somersault/>. [Erişildi: 2019].
- [81] geograph.org.uk. [Çevrimiçi]. Available:
<https://www.geograph.org.uk/photo/3559514>. [Erişildi: 2019].
- [82] meadowhall.co.uk. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.meadowhall.co.uk/news-events/heart-steel-meadowhall>. [Erişildi: 2019].
- [83] flickr.com, 2007. [Çevrimiçi]. Available:
<https://www.flickr.com/photos/harryhalibut/750582608/>. [Erişildi: 2019].
- [84] hiveminer.com. [Çevrimiçi]. Available:
<https://hiveminer.com/Tags/sheffield%2Cstainlesssteel>. [Erişildi: 2019].
- [85] geograph.org.uk. [Çevrimiçi]. Available:
<https://www.geograph.org.uk/photo/5036453>. [Erişildi: 2019].
- [86] karabuk.bel.tr, 2015. [Çevrimiçi]. Available:
<https://www.karabuk.bel.tr/proje.asp?id=216>. [Erişildi: 2019].

- [87] picturesheffield.com. [Çevrimiçi]. Available: http://www.picturesheffield.com/frontend.php?keywords=Ref_No_increment;EQUALS;s09903&pos=2&action=zoom&id=12998. [Erişildi: 2019].
- [88] picfair.com. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.picfair.com/pics/08314731-town-hall-sheffield>. [Erişildi: 2019].
- [89] ozhanozturk.com, 2018. [Çevrimiçi]. Available: <https://ozhanozturk.com/tag/karabuk-demir-celik-fabrikasi/>. [Erişildi: 2019].
- [90] S. M. Ünügür ve G. Beyhan, «'Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Modeli',» İTÜ Dergisi/a Cilt:4, Sayı:2, pp. 79-87, 2005.
- [91] L. Zhao ve W. Chaosuo, «'Study on The Problem of Industrial Structure Excellent of Tangshan City',» Science Technology and Industry, vol:6. no:9, pp. 13-16, 2006.
- [92] P. C. Jennings, «Earthquake Engineering and Hazards Reduction in China,» National Academy of Sciences, CRCPRC Report No.8, Washington, 1980.
- [93] S.-e. Ong, Labor Problems in Communist China (to February 1953), Alabama: Air Forced Personnel and Training Research Center, 1957.
- [94] İnsaatnuktasi.com, 2018. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.insaatnuktasi.com/haber/CININ-EN-BUYUK-CELIK-URETICISI-SEHRINDEN-URETIM-KISITLAMA-KARARI/CININ-EN-BUYUK-CELIK-URETICISI-SEHRINDEN-URETIM-KISITLAMA-KARARI-64048>. [Erişildi: 2019].
- [95] Britannica.com. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.britannica.com/place/Tangshan>. [Erişildi: 2019].
- [96] chinadialogue.net, 2017. [Çevrimiçi]. Available: <https://www.chinadialogue.net/article/show/single/en/9193-Tangshan-4-years-after-the-earthquake>. [Erişildi: 2019].

- [97] wikizeroo.org. [Çevrimiçi]. Available:
<https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVGFuZ3NoYW4.> [Erişildi: 2019].
- [98] Y. Kaştan ve H. İ. Demirci, «Karabük Demir Çelik İşletmelerinin Karabük ve Çevresinin Toplum Yaşamına Etkileri,» %1 içinde Kuruluşundan Bugüne Karabük Demir Çelik Sempozyumu , Ankara, 2010.

Tezden Üretilmiş Yayınlar

İletişim Bilgisi: aysee_celik@hotmail.com

Konferans Bildirileri

1. Arslan, A. ve Aktuğlu Aktan, E.Ö. (2018) *Erken Cumhuriyet Döneminde Sanayileşmenin Kentsel Gelişime Etkisi; Göç İle Var Olan Kent Karabük*. İzmir: 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 42. Kolokyum Bildirisi